

T.C
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ VE ORTAOKUL
ÖĞRENCİLERİNİN KAVRAM ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Tuğba SOYLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU

BOLU, TEMMUZ-2019

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Tuğba SOYLU tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Kavram Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. (29.07.2019)

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU

H. Memişoğlu

Üye : Doç. Dr. Emine Özlem YİĞİT

(Emine Özlem Yigit)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Melike FAİZ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

(Prof. Dr. Türkan Argon)

Prof. Dr. Türkan ARGON
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘‘Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve ortaokul Öğrencilerinin Kavram Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi’’ isimli bu çalışmayı baştan sona dek danışmanım Doç. Dr. Hatice Memişoğlu’nun danışmanlığında tamamladığımı, başka kaynaklardan yararlandığım bilgileri araştırmada eksiksiz olarak gösterdiğimi, araştırma sürecinde bilimsel araştırma ve etik ilkelere uygun olarak davrandığımı ve tezin başka bir üniversitede tez çalışması olarak yapılmadığını beyan ederim.

29/07/2019

Tuğba SOYLU

*Ufkumu genişleten değerli hocam
Prof. Dr. F. Sancar OZANER anısına...*

TEŞEKKÜR

Bu tür akademik çalışmalar her ne kadar tek bir kişinin ürünü gibi görünse de süreç içerisinde bilgi, destek ve tecrübelerinden yararlanan bir takım gizli kahramanlar vardır. Bu güzel ve öğretici süreçte yanımda olarak çalışmalarına destek olan kişilere bu bölümde teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Gerek Lisans eğitimim de gerek Yüksek Lisans eğitimim de bilgi, tecrübe, sabır ve desteğini benden hiç esirgemeyen çeşitli akademik araştırmalar da yapmamı ve bu çalışmaları sunmamı sağlayan, tez yazım dönemimde katkılarını benden esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU'na;

Tez çalışmam sırasında görüşme taleplerimi geri çevirmeyen ve bu araştırmanın gerçekleşebilmesi için görüşlerini benimle paylaşan meslektaşlarıma, okul yöneticilerine ve sevgili öğrencilere;

Ve bu meşakkatli süreçte beni hiç yalnız bırakmayan beni yetiştiren ve bugünlere getiren biricik annem Bahar SOYLU 'ya, sevgili babam Âdem SOYLU' ya, kardeşi olmaktan gurur duyduğum ağabeyim Ali SOYLU 'ya sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Tuğba SOYLU

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA DAİR BEYAN.....	i
İTHAF	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
KISALTMALAR	x
ÖZET.....	xi
ABSTRACT	xiii
I. BÖLÜM	
1. Giriş.....	1
1.1. Araştırmanın Problem	1
1.2. Problem Cümlesi	3
1.3. Alt Problemler	3
1.4. Araştırmanın Amacı	4
1.5. Araştırmanın Önemi.....	5
1.6. Sayıtlar	6
1.7. Sınırlılıkları	6
1.8. Tanımlar	6
II. BÖLÜM	
2. Kuramsal Çerçeve	7
2.1. Kavram Nedir?	7
2.2. Kavramların Özellikleri	8
2.3. Kavramların Faydaları	10
2.4. Kavram Öğretimi ve Kavram Öğrenme Nedir?	11
2.5. Kavram Öğretim Yöntemleri	19
2.5.1. Kavram Geliştirme Öğretimi.....	19
2.6. Kavram Öğretiminde Kullanılan Teknikler	21
2.6.1. Kavram Haritası	21
2.6.2. Anlam Çözümleme Tablosu.....	24

2.6.3. Kavram Ağı.....	25
2.6.4. Zihin Haritası	26
2.6.5. Kavram Bulmacası	26
2.6.6. Kavram Karikatürü.....	28
2.6.7. Yapılandırılmış Grid	29
2.6.8. Balık Kılıcı.....	30
2.6.9. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç.....	31
2.6.10. Kelime İlişkilendirme Testi.....	32
2.6.11. Örümcek Harita	33
2.7. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi	33
2.7.1. Sosyal Bilgilerin Anlamı ve Önemi	33
2.7.2. Sosyal Bilgiler Programında Kavramlar	36
2.8. İlgili Araştırmalar.....	39
2.8.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	40
2.8.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	42
III. BÖLÜM	
3. Yöntem.....	51
3.1. Araştırmanın Modeli	51
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	52
3.3. Çalışma Grubu	53
3.4. Veri Toplama Aracı.....	56
3.5. Verilerin Analizi.....	58
3.6. Geçerlilik Güvenirlik	59
IV. BÖLÜM	
4. Bulgular ve Tartışma.....	61
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	61
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	65
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	68
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	78
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	81
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	101
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	104

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	109
V. BÖLÜM	
5. Sonuç ve Öneriler.....	113
5.1. Sonuçlar.....	113
5.2. Öneriler	115
5.3. Araştırmacılara Öneriler.....	116
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	132
ÖZGEÇMİŞ	139

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Sözlük kullanarak kavram geliştirme formu	20
Tablo 2.2. Sosyal Bilgilerde kavramlar listesi.....	36
Tablo 3.1. Araştırma yapılan ilçe, öğretmen, öğrenci sayıları	54
Tablo 3.2. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin demografik özellikleri.....	55
Tablo 3.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri	56
Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram tanımına ilişkin görüşleri	61
Tablo 4.2. Öğrencilerin kavram tanımına ilişkin görüşler	64
Tablo 4.3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler açısından önemine ilişkin görüşler.....	65
Tablo 4.4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yararlandıkları kavram öğretimi tekniklerine ilişkin görüşler.....	69
Tablo 4.5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim tekniklerini kullanma nedenlerine ilişkin görüşler	73
Tablo 4.6. Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan kavram öğretim tekniklerine ilişkin görüşler.....	75
Tablo 4.7. Ortaokul öğrencilerinin kavram öğretim yöntemlerine ilişkin görüşler ...	76
Tablo 4.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kullandıkları uygulamalara ilişkin görüşler	78
Tablo 4.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim sırasına ilişkin görüşler	81
Tablo 4.10. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan ünitelere ilişkin görüşler.....	82
Tablo 4.11. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşler.....	84
Tablo 4.12. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan kavramlara ilişkin görüşler.....	87
Tablo 4.13. 6. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşler.....	89
Tablo 4.14. 7. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşler.....	91
Tablo 4.15. 8. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşler.....	93

Tablo 4.16. 6. Sınıf öğrencilerinin günlük yaşadıkları kavramlara ilişkin görüşler ...	95
Tablo 4.17. 7. Sınıf öğrencilerinin günlük yaşadıkları kavramlara ilişkin görüşler ...	97
Tablo 4.18. 8. Sınıf öğrencilerinin günlük yaşadıkları kavramlara ilişkin görüşler ...	99
Tablo 4.19. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram yanılgısı gördükleri kavramlara ilişkin görüşler.....	102
Tablo 4.20. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşler.....	105
Tablo 4.21. Öğrencilerin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşler.....	107
Tablo 4.22. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimine yönelik önerilerine ilişkin görüşler.....	109

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Kavram Haritası Örneği.....	24
Şekil 2.2. Anlam Çözümleme Tablosu Örneği	25
Şekil 2.3. Kavram Ağı Örneği	26
Şekil 2.4. Zihin Haritası Örneği.....	27
Şekil 2.5. Kavram Bulmacası Örneği	28
Şekil 2.6. Kavram Karikatürü Örneği	29
Şekil 2.7. Yapılandırılmış Grid Örneği.....	30
Şekil 2.8. Balık Kılıcı Örneği	31
Şekil 2.9. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç Örneği	32
Şekil 2.10. Kelime İlişkilendirme Testi Örneği	32
Şekil 2.11. Örümcek Ağı Örneği	33

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

MEB: Mili Eğitim Bakanlığı

TDA: Tanılayıcı Dallanmış Ağaç

KİT: Kelime İlişkilendirme Testi

%: Yüzde

f: Frekans

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİ VE ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KAVRAM ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

SOYLU, Tuğba

Yüksek Lisans Tezi

İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU

(Temmuz)-2019, xv+139 sayfa

Kavramlar düşüncenin temel taşlarını oluştururlar. Birey dünyaya kavramlar sayesinde anlam yükler. Kavramlar bir konu içerisinde pek çok bilgiyi organize eden ve bütünleştiren ilkelere dir. Eğitimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi kavramların doğru ve yerinde öğretilmesiyle ilgilidir. Tarih, coğrafya, iktisat, vatandaşlık, toplum bilimi vs. alanlarına ait ana kavramların bilgisine sahip olmadan yaşadığımız toplumu anlamamız mümkün olmayacaktır. İlköğretim öğrencilerinin kavram zenginliği açısından önemli bir yere sahip olan Sosyal Bilgiler dersine ait ana öğeleri öğrenebilmeleri ve karşılaşılabilecekleri sosyal problemleri aşabilmeleri için temel kavramları çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Kavramlar, ilköğretim seviyesindeki öğrencilerin zihinlerinde bulunan temel şemaların meydana gelmesine ve yeni bilgilere anlamlı bir biçimde sahip olmalarına olanak sağlar.

Bu araştırma Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomonoloji) deseniyle tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilinde üç farklı ilçede (Çankaya, Mamak, Yenimahalle) görev yapmakta olan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 75 (6.7.8. sınıf) ortaokul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesi amacıyla oluşturulan görüşme formu öğretmen ve öğrencilere uygulanmıştır.

Öğretmen görüşme formu iki kısımdan oluşmuş birinci kısımda kişisel bilgilere yer verilmiş, ikinci kısımda 10 adet açık uçlu soru yer almıştır. Öğrenci görüşme formunun birinci kısmında kişisel bilgiler, ikinci kısmında ise 6 adet açık uçlu soru yer almıştır. Verilerin analizinde, betimsel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde esas hedef, elde edilen bulguların okuyucuya hazır ve özet bir biçimde sunmaktır.

Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi Sosyal Bilgiler dersi açısından önemli gördükleri, öğretimde en çok tercih ettikleri, kavram öğretim tekniklerinin ise kavram haritası ve zihin haritası olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin kavramların öğretiminde özellikle soyut, tarihi kavramlarda güçlük çektikleri ve bu kavramların daha zor öğrenildiğini düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu kavramlarda güçlük yaşanmasının sebebinin, öğrencilerin somut işlemler döneminde olmasından kaynaklı olarak yeterince soyut düşünememeleri, kavramların öğrenci seviyesine uygun olmaması, ön bilgi eksikliği ve kavramların çoğunun günlük hayatla ilişkilendirilemediği görüşünde oldukları tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencileri ise, Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğreniminde en çok kullanılan tekniğin kavram haritası olduğunu belirtmişler, soyut ve tarihi kavramların öğreniminde güçlükler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin kavram öğretiminde en sık karşılaştıkları sorunları materyal eksikliği, soyut kavramların varlığı, ön bilgi eksikliği, kavramların bilişsel düzeylerinin üstünde olması, ders süresinin azlığı olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda, bu sorunları aşmak için kavram öğretim tekniklerinden faydalanmanın önemli olduğu belirtilirken; soyut kavramların somutlaştırılmasına yönelik materyal kullanılması, bol örnek kullanılması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Kavram, Kavram Öğretimi, Öğretmen, Öğrenci

ABSTRACT**DETERMINATION OF THE VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS AND
SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON CONCEPT TEACHING**

SOYLU, Tuğba

Master Thesis

Department Of Elementary Education

Social Studies Teaching

Supervisor: Assoc. Dr. Hatice MEMİŞOĞLU

(July)-2019, xv+139 page

Concepts form the cornerstones of thought. The individual will tell the world in terms of concepts. Concepts are principles that organize and integrate a lot of information within a topic. It is about the right and proper learning of the concepts of the healthy realization of Education. History, Geography, Economics, citizenship, sociology, etc. we will not be able to understand the community we live in from having the computer of the main concepts belonging to their fields. It is necessary for Primary School students to be able to learn the main students of the social studies course, which has an important place in terms of concept richness, and to know the basic concepts for the social problems they will face very well. The concepts allow students at the elementary level to have basic schemas in their minds and to have new information in a meaningful way.

This research has been prepared to examine the views of Social Studies teachers and secondary school teachers regarding concept education. It was designed with mature science (phenomonology) design from NITEL research designs. The group of the research study included 50 social studies teachers and 75 (6.7.8) who worked in three different districts (Çankaya, Mamak, Yenimahalle) in Ankara province. class) was created secondary school student. The sample was selected by the appropriate sampling method. The form of looking as if it was semi-made was used as a data collection tool. The imaging form created for the purpose of obtaining the information was applied to teachers and students. The teacher vision form was composed of two parts, the first part

contained personal information, and the second part contained 10 open-ended questions. In the first part of the student vision form, personal information and in the Second Part, 6 open-ended questions were included. Descriptive analysis technique was used in the analysis given. The main objective of the descriptive analysis technique is to present the findings in a ready to read and abstract form.

The concept map and the mind map of the concept teaching techniques have been found to be the most preferred in education, as social studies teachers view concept learning as important in terms of Social Studies Lesson. In the teaching of the concepts of teachers, especially abstract, historical concepts, strong shots and the result of thinking that these concepts are more difficult to learn has been reached. It has been found that the reason for the strong experience of these concepts is that the students are not able to think abstractly enough due to being in concrete processes period, the concepts are not suitable for student level, lack of prior knowledge and many of their concepts are not related to daily life. The concept map is the most widely used technique in the social studies course, the middle school teachers stated that they had difficulties in the learning of the concepts of last name and history. The most common problems that students face in concept education are the lack of materials, the existence of soya concepts, the lack of prior knowledge, the fact that their concepts are above their complex order, and the lack of course time. While the search result determined that it was important to take advantage of concept teaching techniques to overcome these problems, it made suggestions such as the use of material for the embodiment of surname concepts and the use of abundant samples.

Keywords: Social Studies, Concept, Concept Education, Teacher, Student

Ekler sayfası

EK-1. Görüşme formu soruları

EK-2. Etik kurul onay dilekçesi

EK-3. MEB izin kâğıdı

I. BÖLÜM

1. Giriş

1.1. Araştırmanın Problemi

Eğitim; bireyi toplumda değişiklik ve yeni oluşumlar meydana getirebilecek biçimde yetiştirme, bireyin olgunluk seviyelerini arttırma ve bu tür nitelikleri gözlenebilir kılma amacıyla kendi deneyimleri sonucu, olumlu bir yönde farklılık meydana getirme süreci olarak ifade edilebilir (Ertürk; 1997). Günümüz eğitim hayatında öğrenme, pasif bir durumdan kurtularak, aktif bir hale dönüşmüştür. Bu değişim, özellikle 20. Yy'ın sonunda bilim ve teknolojiye yaşanan gelişim ve değişimlerle birlikte ortaya çıkan yeniliklerden kaynaklanmıştır. Buna paralel olarak; bu yenilikler nedeniyle, bilgi ve beceri seviyeleri de, ihtiyaçlara cevap veremez olmuştur. Geleneksel biçimde devam eden eğitim sürecinde, yeniliklere gereksinim duyulmuştur. 21. yy 'da keşfeden, ilgi duyan, sorgulama yapabilen, yansıtıcı düşünme becerilerine sahip, yaratıcı, üretken bireylere ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır (Arslan, 2007:646).

Eğitimde oluşturmacı yaklaşımın önem kazanmasıyla beraber, öğretimde izlenen yöntemlerde de değişimler ve gelişmeler meydana gelmiştir. Özellikle, anlamlı ve sürekli öğrenmede kavram öğretimi önemli hale gelmiştir. Kavramlar, bireylerin belleğinde anamlanan, farklı obje ve olguların başkalaşan müşterek niteliklerini gösteren bilgi kalıplarıdır (Yel, 2012; Ülgen, 2001).

Kavramlar, bilgiyi tasarlama sürecinde ve fikirleri ifade aracı olarak kullanılan soyut yapılardır. Özellikle coğrafya, antropoloji, sosyoloji, iktisat, siyaset bilimi, tarih vs. disiplinlerine ait ana kavramların bilgisi olmazsa, yaşanan dünyayı anlamlandırmada güçlükler yaşanabilir (Candan, 2004:78). Öğretimde, kavramların birçok açıdan faydası bulunmaktadır: Üst seviye akademik başarı, öğrenme ve hatırlamayı kolaylaştırma,

öğretimi kişiselleştirme, gerçek ve yanlış algılamayı ayırtırmaya yardımcı olma, sorun çözebilme ve analitik biçimde akıl yürütme vb. sayılabilir (Doğanay, 2005: 273).

Dünyada ve ülkemizde önemli bir disiplin alanı olan Sosyal Bilgilerin öğretiminde, kavramlar önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgiler, pek çok farklı disiplini bünyesinde içeren bir disiplin alanıdır. Kavram çeşitliliği bakımından oldukça zengin içeriğe sahip olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde, çeşitli kavram öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Bu durum kavram öğretiminin değerini artırmaktadır.

Kavramların iyi analiz edilip, öğretilmesi; Sosyal Bilgiler dersinde edinilecek başarıyı artıracaktır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler ile ilgili prensipleri öğrenebilmesi ve sosyal sorunları çözebilmesi için, ana kavramları çok iyi bilmesi gerekmektedir (Erden, Tarihsiz: 49). Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin zenginliği açısından kavramları öğrenmesi, günlük hayatlarında karşılarına çıkabilecek sorunlarla başa çıkabilecek düzeye gelebilmeleri için de, temel kavramları çok iyi öğrenmeleri, içselleştirmeleri beklenmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003). Ayrıca, kavramlar yaşantımız açısından önemlidir. Kavramlar, yoğun ve kompleks olan yaşantımızı anlayarak yönetmemize ve değerlendirmemize katkı sunar. Kavramlar, yaşantımızı nasıl ve ne biçimde algıladığımızı etki eder. Böylece, kendi yaşantımızı yorumlamamız ve dışı aktarmamız için uygun ve akılcı yöntemler oluşturmamıza olanak sağlar (Doğrukök, 2004: 25).

Kavramlar ve kavram öğrenme, eğitimde önemli bir yere sahiptir. Herbart; kavram öğretiminin önemli olmasını, “öğretim, kavramların sistemli biçimde sunulduğundan meydana gelir” ifadesi ile belirtmiştir (akt. Yeşil, 2001). Kavramların hatasız, tam olarak öğrenilmesi çok önemlidir. Eğer; hatalı öğrenme olursa, birey o kavramla ilgili olay, olgu ve pek çok bilgiyi de yanlış ve hatalı öğrenebilir. Öğretmen, öğrencilerin bilişsel dünyasında ortaya çıkan yanlış anlamaları tespit edip, yok edebilmelidir. Çünkü hatalı öğrenilen bir kavram öğrencilerin zihninden basitçe silinebilir. Öğrenciler, bazen hatalı anlamayı süreç içinde doğrulayıcı kanıtlar bulmaya

çalışmaktadır; bazen de, kavramla ilgili olarak bilimsellikten uzak önyargılar oluşmaktadır (Akbaş, 2002: 9).

Kavram öğretiminin, ders konularının öğretimi ve öğrenme açısından önemli olması nedeniyle; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesine gereksinim duyulmuştur. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi olarak “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?” ifadesi belirlenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.3. Alt Problemler

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin, kavram tanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler öğretimi açısından önemine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullanılan kavram öğretimi tekniklerine ve kullanım nedenlerine; ortaokul öğrencilerinin kavram öğretim teknik ve yöntemlerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kullanılan uygulamalara (izledikleri aşamalara, uygulama şekli ve sırasına) ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan ünite/konu/kavramlara ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram yanılgısı ile karşılaştıkları kavramlara ilişkin görüşleri nelerdir?

7. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğrenimi sırasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
8. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim kademesinde, içerisinde pek çok disiplini barındıran ve kavramlar açısından oldukça zengin bir derstir. Sosyal Bilgiler dersinde başarının sağlanması, kavramların doğru ve anlaşılır kılınmasıyla mümkün olabilir. Kavramlar, eğitim için önemli unsurlardır. Kavram öğretimine öğretim penceresinden bakılacak olursa, kullanılan öğretim yöntem ve teknikler tek başına yeterli değildir. Öğretmenin; kavram öğretim sürecini, hangi şartlar altında, nasıl gerçekleştirdiğini anlamış olması, herhangi bir öğretim yöntemine bağlı kalmaksızın, öğrencinin bireysel özelliklerini göz önünde bulundurarak öğretimi düzenlemesi ve yürütmesi beklenir (Ülgen, 2001:117).

Kavramların öğretmen tarafından nasıl öğretildiği, uygulamada kullanılan yaklaşım, yöntem ve tekniklerden nasıl yararlandığı, karşılaşılan sorunlar önemlidir. Bu sorunların belirlenmesi ve çözümüne yönelik önerilerin sunulması kavram öğretimi açısından önemlidir. Bu nedenlerden dolayı; bu çalışmada eğitim-öğretimin uygulama basamağında temel role sahip olan öğretmenlerin, kavram öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine yönelik görüşleri tespit edilerek, mevcut durumun belirlenerek, olması gerekenler yönünde önerilerde bulunulması hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimi hakkındaki görüşleri alınmıştır. Öğretiminde güçlük yaşanan kavramlar, kavram öğretiminde kullanılan yöntemler, uygulamalar, karşılaşılan sorunlar ve önerilere ilişkin görüşlerine ulaşmak amaçlanmıştır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Kavramlar kişilerin fikirlerinin temelini oluşturan ana taşlardır. Kavramların nitelik ve nicelik yönünden zengin olması insanların öğrenmelerinin kalıcı ve anlamlı olmasında etkindir. Bu sebeple, okulda kavramların öğretilmesi önem ifade eder (Fidan, 1996: 190). Kavramlar, ilköğretim düzeyindeki çocukların belleklerindeki ana bilişsel yapıların meydana gelmesinde ve yeni bilgilerin anlamlı bir biçimde öğrenilmesinde yardımcı unsurlardır (Yel, 2006: 176-177).

Kavram öğrenmenin, ilköğretim ve ortaöğretimden daha sonraki öğrenmelere dayanak teşkil eden önemli bir olgu olduğu varsayılmaktadır (Ülgen, 2001). Öğretimde, kavramların öğrenilmesine önem gösterilmesinin birçok faydası bulunmaktadır. Üst seviye akademik başarı, öğrenme ve hatırlamayı basitleştirme, öğretimi bireyselleştirme, gerçek ve hatalı algılamayı ayırtırmaya yardımcı olma, karmaşık anlamaya destek olma, problem çözme ve akıl yürütme bu faydalar içinde gösterilebilir (Doğanay, 2005:273).

Sosyal Bilgiler dersi, içeriğinde öğrencilere pek çok kavramın kazandırılmasını hedeflediği için, kavram öğretimi çok önemlidir. Burada yapılan hatalar kavramların öğretilmesini ve hatırlanmasına etki etmektedir. Kavramlar fiziksel ve sosyal dünyayı kavramayı sağlar. Kavram ve terimler sayesinde olayların, olguların, düşüncelerin, maddelerin birbirinden farkına varılabilir (Turan, 2002).

Belirtilen bilgiler doğrultusunda, Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretiminin önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu amaçla, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşlerinin alınması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışma ile öğretmen ve öğrencilerin kavram öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler belirlenerek, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri incelenmeye çalışılmıştır.

1.6. Sayılılar

1. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının ve öğrencilerin kullanılan ölçme araçlarını içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıkları

1. Araştırma Ankara ili; Çankaya, Yenimahalle, Mamak ilçelerinde öğrenim gören 6. 7. 8. sınıf öğrencileri ve bu okullarda görevli Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle sınırlıdır.
2. Araştırmadaki bulgular, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Bu kısımda araştırmanın içeriğinin anlaşılabilirliğini sağlamak amacıyla araştırmada kullanılan tanımlara yer verilmiştir.

Kavram: Kavramlar, ortak özellikleri olan nesne, olay, fikir ve davranışların oluşturduğu sınıflamaların soyut temsilcileridir (Fidan, 1996:189).

Kavram Öğretimi: İlgili kavramların çocuğun zihninde oluşmasını sağlama işi (Kaptan, 1998: 132).

Kavram Öğrenme: Uyarınları belli sınıflamalara ayırarak, zihinde bilgiler oluşturma işidir (Ülgen, 2004: 117).

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Kavram Nedir?

İnsanların yaşadığı nesnelere evreninde, nesnelere hakkında bilgi edinebilmemiz ve düşünebilmemiz için öncelikle onların bir adı olmalıdır. Nesnelere adlandırılması soyut olan düşünme sürecini dil aracılığıyla somut hale getirir. Bunun için, en temel araç sözcüklerdir. Sözcükler, düşünmemizi sağlayan simgelerdir. Dünya o kadar farklı nesnelere doludur ki; bunların hepsini ayrı ayrı isimlendirmek hem zor, hem de her birini aklımızda tutmak imkânsızdır. Nasıl insan zihni bilgileri organize ediyor ise, ortak özelliklere sahip nesnelere organize edilmesi gerekir. İşte, sözcüklerin en önemli görevi budur. Sözcükler nesnelere ortak adı, simgesidir (Yükselir, 2006:10).

Kavram, bireyler için ortak bir simge, bir bilgi kalıbı veya varlıkların özelliklerini zihinde simgeleyen soyut semboller olarak tanımlanır. Bireylerin dilsel gelişiminde soyut, somut bütün varlıklar, olay ve olgular belleğimizden süzülükten sonra bilgi kalıbı şekline dönüşmektedir (Karadüz, 2004: 52). Kavramın pek çok sözcük tanımlanması mevcuttur. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Kavram, “nesnelere ve olaylara yüklediğimiz ortak niteliklerin ve bir ismin çatısı altında toplanan genel model, konsept” olarak tanımlanabilir (TDK, 2017). Kavramlar, bilgilerin yapı taşlarıdır. Kavramlar arası ilişkiler ise bilimsel yapıları ve bilimsel ilkeleri oluştururlar (Kaptan, 1998).

İçinde benzer özellikleri bulunan bir grup varlığı veya olayları niteleyen ya da gösteren bir kelime, bir kavramı anlatmaktadır (Koç, Yavuzer, Demir ve Çalışkan, 2006). Kavram, benzeşen niteliklere ait nesne, fikir ve eylem gruplarına atadılan ad olarak adlandırılmaktadır (Köksal, 2006: 474). Kavramlar; varlıkların somut hallerinden soyuta

geçişinde oluşan ortak modellerdir (Nas, 2000: 99). Kavram, nesnelere ve eylemlerin seçkin niteliklerini kapsayan ve herkesçe benzer biçimde anlaşılabilir fikirlerdir (Özbey, 2007). Merill (1983)' e göre, kavram “ortak niteliklere ve aynı adlandırmaya sahip simge, fenomen ile varlıklar grubudur” (akt. Coşkun,1999,17). Coşkun (1999) 'a göre, kavram “dağınık biçimdeki varlıkların, olay ve durumların belirli niteliklerine göre bir araya getirilmesi yani kategorize edilmesidir.”

“Doğada nesnelere incelendiğinde, aralarındaki benzer noktalar, olaylarda umumi bir bağ bulunmaktadır. Kısıtlı bir gözlem olsa dahi gerçekleştirilen bu gözlemler yoluyla tümevarım yapılarak genellemelere ulaştırılır. Genellemelere ortak isimler verilir. Bunlara kavram denir. Daha açık ifadeyle; özellikler bakımından benzer olan düşünce, olay, nesnelere sınıfına verilen ortak adlara kavram adı verilir” (Kaptan, 1998). Tüm bu tanımlamalardan hareketle kavram, insan zihninde yerini alan, ortak imgelere sahip varlık ve nesnelere atfettiğimiz soyut dizaynlardır. Kavramlar dünyayı kavramada anahtar imgeleri meydana getirir.

2.2. Kavramların Özellikleri

Kavramların özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- ✓ Kavramların algılanan özellikleri kişiden kişiye farklılık gösterebilir.
- ✓ Kavramların orijinali (prototype) bulunmaktadır. Kavramın orijinal biçimi kavramların kişisel düşüncedeki ilk halidir. Kavramın önemli niteliklerinden meydana gelir. Gelişme kavramını anımsayacak olursak, gelişmenin en belirgin özelliği ilerleme ya da pozitif biçimde farklılıktır. Bu kavramı oluşturan birey, farklı alanlarda değişme durumuyla karşılaştığı durumda, bunun bir gelişim olup olmadığına karar vermek için yeni algılarını daha önce edindiği gelişim kavramı ile kıyaslar; karar vermede orijinal kavramı ölçüt olarak değerlendirir.
- ✓ Kavramların bazı özellikleri, bazen birden çok kavramı ait özellik olabilir.
- ✓ Kavramlar, objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak görülebilen özelliklerinden oluşabilirler. Kavramlar çok boyutludur. Kavramlar kendi içlerinde özelliklerine uygun şekilde kategorilendirilebilir.

- ✓ Kavramlar aralarındaki ilişkiye dayanarak, bir bütünlük meydana getirirler. Bunlar kavram haritaları adı altında toplanmaktadır.
- ✓ Kavramlar dil ile ilgilidir, her kavram bir kelime ile ifade edilir. Bir kültürde geliştirilen kavram zenginliği ile o kültürün dil çeşitliliği arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır
- ✓ Kavramların nitelikleri de kendi içerisinde birer kavramdır (Ülgen, 2001: 101-108).

Senemoğlu (2004), kavramları özelliklerine göre şu şekilde sıralamıştır:

Kavramlar sözcükler aracılığıyla temsil edilir. Başka bir ifadeyle, sözcükler kavramların adıdır. Bir kavramı önemli hale getiren şey, aynı dile sahip insanlar arasında iletişimi, anlaşmayı sağlamasıdır. Hangi kelime sınıfıyla ifade edilirse edilsin, bütün kavramlarda; öğrenilebilirlik, kullanılabilirlik, açıklık, genellik, güçlülük özellikleri bulunur.

Öğrenilebilirlik: Bütün kavramlar zamanla kazanılır. Kavramların bazıları zor bazıları kolay öğrenilebilir. Mesela; köpek, ağaç gibi gözle görülebilen kavramlar daha rahat öğrenilirken, adalet gibi gözle göremediğimiz kavramlar daha güç öğrenilen kavramlardır.

Kullanılabilirlik: Kavramlar değişik alanlarda kullanılabilirler. Fakat kimi kavramlar bazı özel sahalarda daha çok kullanılırken, kimileri daha az kullanılabilir. Örneğin; Sosyal Bilgiler dersinde sosyal çevre, kültür vb. kavramlar daha çok tercih edilirken, kesir, ölçek gibi kavramlar daha az tercih edilmektedir.

Açıklık: Kavramlar anlatmak istediği şeyi net bir biçimde ifade etmeli, anlaşılır olmalı, tüm uzmanlar arasında fikir birliği esas olmalıdır. Çünkü kavramların bazıları daha kolay anlaşılabilenken kaygı, zekâ gibi bazı soyut kavramlar daha belirsizdir.

Genellik: Kavramlar aşamalı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu aşamalı yapının en tepesinde yer alan kavram en genel kavramı oluşturur. Alt kısımlara inildikçe daha spesifik kavramlar şekline dönüşürler. Örneğin; devlet kavramı vatan, millet, hâkimiyet anlayışı gibi kavramlardan meydana gelmektedirler.

Güçlülük: Kavramların gücü başka kavramların anlaşılmasına destek olur. Örneğin, Sosyal Bilgiler dersinde çevre kavramı güçlü bir kavramdır. Çünkü genel itibariyle pek çok kavramın birleşiminden oluşmaktadır.

2.3. Kavramların Faydaları

Kavramlar, evreni anlama ve anlam yüklemde önemli bir işleve sahiptir. Olay ve düşünceleri ortak niteliklere göre sınıflama yetisi olmasaydı; her varlık, olay ya da düşünce tümüyle ayrı bir biçimde öğrenilmek durumunda kalacak ve bu halde belleğimizin alanı yeterli olmayacaktır. Bu nedenle; kavramlar varlıkları, olayları veya düşünceleri kategorize etmemize, bununla birlikte etrafımızı saran çeşitliliklerle başa çıkmamıza yardımcı olurlar (Çeliköz, 1998).

Kavramların bireylere sağladığı faydalar şu şekildedir:

1. Kavramlar yoluyla insan kavrayışı, çevrenin karmaşıklığını basit hale getirir. Kavramlar bireyi detaylardan kurtarırlar.
2. Kavramlar kişiler arası iletişimde, kişilerin anlaşmalarını sağlamada önemli bir göreve sahiptirler. Hatalı anlamalar kavramları farklı bir şekilde anlamamızdan kaynaklanmaktadır.
3. Kavramların birbirleriyle ilişkilerinden ilke ve kurallar meydana gelir. İlkelerin doğruluğu doğru hükümlerde bulunmamıza ve sorunlarımızı çözmemize katkı sağlar (Fidan, 1996:192).

Kavramlar bizi ayrıntılardan kurtararak, çevremizdeki olay ve nesnelere daha kolay tanımamıza ve anlamamıza yardım ederler. İnsanlar arasındaki iletişimi kolaylaştırırlar, bilgilerin düzenli olarak örgütlenmesini sağlar ve sürekli olarak benzerlikler kurup bilgi sistemimizi genişletmemize katkı sunarlar. Bu nedenlerden dolayı; kavramlar öğrenmenin vazgeçilmez unsurlarıdır (Yıldız, 2000). Çevremizde algılamak ve hatırlamak zorunda olduğumuz soyut ve somut birçok bilgi yer almaktadır. Kavramlar bu bilgilerin akılda tutulmasını ve daha kolay hatırlanmasını sağlar. Dünyayı karmaşık bilgi yığınlarından kurtarıp daha anlaşılabilir olmaları nedeniyle kavramlar son derece önemlidir (Düzenli, 2011).

Kavramlar, çocuğun etrafındaki pek çok varlığı, düşünceyi ve eylemi sınıflara bölerek modüllere ayırmasına yardımcı olurlar. Çocuklar, kavramlar yoluyla etrafıyla daha kolay iletişime girer, çevresinde olaylara mana yükler (Erden ve Akman, 1998: 49).

Öğrenciyi pasif durumdan kurtararak, aktif hale geçmesini öngören oluşturmacı yaklaşım; etkili bir öğrenmenin oluşması için öğrencilerin bilgiyi ezberlemesi yerine, kavramlar arası ilişkiyi çözmeleri gerektiğini savunmaktadır. Kavramlar eğitimin merkez noktasında yer almakta olup, ana taşlarını meydana getirmektedirler. Bu nedenle, bütün düşünce becerilerinin temelinde kavramlar vardır (Yılmaz ve Çolak, 2012:1).

Kavramlar düşünce sürecimizde önemli unsurlardır. Çevremizde yer alan toparlayıcı unsurları kolayca anlamamız için kavramlar çok önemli bir konuma sahiptir (Yılmaz, 2008:24). Düşünmeye destek olan kavramlar, bilişsel bağ kurmaya yardımcı olurlar. Dünyayı anlamlandırma ve çevre ile etkileşimi gerçekleştirmeye katkı sunarlar. Kavram bilgisine sahip olmayan insanlar duyuları ile davranış sergilemiş olurlar. Özetle, kavramlar düşünme yetisi için gereklidir (Senemoğlu, 2004).

Martorella (1986: 113), kavramların ana görevlerinin dışında, üç şekilde daha katkı sağladığını belirtmiştir. Bunlar:

1. Öğrenme hayatımızı kolay hale getirirler.
2. İletişim için yararlıdır.
3. Hayal ile gerçeği ayırt etmemize destek olurlar (Akt: Yılmaz, 2008:24).

2.4. Kavram Öğretimi ve Kavram Öğrenme Nedir?

Öğretimin ilk ve en önemli adımlarından bir tanesi kavram öğretimidir (Dönmez, Alaz ve Aydoğan, 2008). Öğretim programlarında ve akademik araştırmalarda kavram öğretiminin gerekliliği ve öğrencilerdeki ön öğrenmelerde kavram hatalarına dikkat edilmesi her ne kadar belirtilse de; uygulayıcı durumundaki öğretmenlerin, bu hususta farkındalık sahibi olmaları gereklidir. Öğretmenin kavram öğrenme sürecini ve hangi koşullarda doğduğunu anlayarak, bir teknik ya da uygulamaya bağlı kalmaksızın kişisel niteliğe göre koşulları gözeterek, öğretimi düzenlemesi ve uygulaması istenir (Çaycı, 2007: 18). Günümüz çağdaş öğretim yaklaşımları etkili öğretimin işlemsel olmadığı, kavramsal gerçekleştiği düşüncesinden yanadır. Kişi öğrendiği bilgiyi başka durumlara aktarabilirse, bilgi öğrenilmiş olarak kabul görür (Çolak, 2010). Kavram

öğretiminin istenilen şekilde oluşması için; derslerde öğrenci merkezli uygulamalar, temel kavramların öncelikli verilmesi, somut materyal kullanımı, konu tekrarı gibi hususlara dikkat edilmelidir (Yılmaz, 2008).

Kavram öğretimi, seçilen kavramların bireyin belleğinde meydana gelmesini sağlama eylemidir. Günümüz öğretim yaklaşımlarında, gerek bilgilerin gerekse de kavramların öğretim sürecinde, başrolde öğretmenden ziyade öğrenciler yer almaktadır. Buna göre kavram öğretimi iki kısma ayrılır (Şeker, 2010:60).

1. Modern Yöntem (Buluş Yoluyla Öğrenme):

- a. Kavram en doğru ifade eden örneklerle başlanması,
- b. Kavramı özetleyen diğer örneklerin verilmesi,
- c. Kavrama ait örneklerden yola çıkarak o kavramın ortak niteliklerinin bulunması
- d. Genellemeye varılması,
- e. Kavram dışı örneklerin sunulması,
- f. Kavrama dâhil olmayan örneklerden yola çıkarak o kavramın temel özelliklerinin bulunması.

2. Geleneksel Yöntem (Sunuş Yoluyla Öğretim):

- a. Kavramın (sözcüğün) verilmesi,
- b. Kavramın anlamının verilmesi,
- c. Kavramın tanımlayıcı ve ana özelliklerinin verilmesi,
- d. Kavrama ait olan ve kavram dışı örneklerin verilmesi.

Sunuş yöntemi ile kavram öğretiminde ilk olarak kavrama ait ad olan kelime sunulur, anlamı söylenir. Önemli ana tanımlayıcı ve ayırt edebileceğimiz özellikleri verilir ve en son kavrama dair ve kavramla ilgisiz ve örnekler görsel materyallerle sunulur. Buluş yoluyla kavram öğretimi, özelden genele doğru tümevarım şeklinde bir sistemle genellemelere ulaştırır. Kavrama dair örnekler verilir, kavramla ilgisiz örnekler sunulur, öğrencilerden verilen örnekler ile ilgili benzerlik veya ortak özellikleri bulmaları istenir. Bu doğrultuda örneklere dayalı bir biçimde bireylerin kavramın önemli noktalarını kendilerinin keşfetmeleri sağlanır (Malatyalı ve Yılmaz, 2010).

Kavramlar öğretilirken gözden kaçırılmaması gereken bazı hususlar vardır.

Bunlar:

1. Seçilen bir kavramın öğretimi için lazım olan içerik ve o kavramın doğada yer aldığı ve işlevsel olduğu biçimde kendi varlığından meydana gelir. Bu içerik öğrenme yaşantısında bulunmalıdır.
2. Derste verilecek kavramlar kendi uyarıcısı içinde sağlanacak belirli bir deneyime dayanmalıdır, net olmayan yaşantılar istenen öğrenmeyi sağlayamaz.
3. Kavramlar öğrencilere yalnızca kendileri kavram geliştirme için ana bir yaşantı olan simgeleri hatırlatma yeteneğine ve yeterli netlik olduğu zaman sembolik materyallerle öğretilir.
4. Kavramsal öğrenmede öğrencinin dikkatini topladığı olay tarafından uyarılmalıdır. Öğretmen tarafından öğrenciye verilecek herhangi bir talimat öğrencinin olay üzerinde ilgisini olabildiğince parçalamamak ve öğrenilmeye çalışılan kavramlarla alakalı olayın ana öğelerini anlamasına destek olmaktır.
5. Bir öğrenci bir kavramla tanıştığında, öğretim yaşantısı ilk önce bununla alakalı gerçeklerle ilgili bilgi yüklenmelidir. Anlam ile kavrama durumu daha üst düzeyde bir öğretim olup bilinen doğruluktan bilgili olmaktan sonra gelir.
6. Öğrenciye yabancı olmayan deneyimler sağlayan yazılı ve farklı öğretim materyalleri öğrencinin sonradan belli bir bilgi alanına ilişkin sistemli kavramlar geliştirmede kullanabileceği çok çeşitli esas hayat kavramlarının gelişmesine yol açabilir. Bu çeşit materyaller bir kimse özel kavramları direkt olarak öğrenirken faydalı olmaz.
7. İleri düzeyde öğrenme, eğer öğrenci öğrenim yaptığı alanda belli bir kavrama ve bu alanda özel materyalleri anlayabileceği kadar yeterli kavramlara sahipse, resmi bir disiplinde özel ve düzenlenmiş kavramlar bulunduran yazılı veya diğer türlü öğretim materyali en uygundur.
8. Öğretmen öğrenciyi iki seçili kavram arasındaki ayrımın önemli yollarını ayırt etmesine yardımcı olduğunda kavramsal bütünleşme gerçekleşir.
9. Öğretmen öğrenciyi bir kısım nesne ile süreçte aynı olan karakteristikleri fark etmesine yardım eder ve bu karakteristikleri umumi söylemler biçiminde belirlerse kavramsal genelleme gelişir.

10. Öğretmen, öğrenciye bir nesne veya sürecin niteliğini ve o niteliği kapsayan özel nesnelere atıfta bulunmadan tartışabilecek kadar fark yaratmasına yardımcı olursa kavramsal soyutlama ilerler.
11. Öğretmen, öğrencilerin çeşitli nesnelere birbirlerine etkileme biçimini anlamasına ve bağlantı açıklayıcı bir ifade ile belirtmesine yardımcı olduğunda ilkelerin kavramsal öğrenme ve gelişir.
12. Öğretmen her ne kadar öğrencilerin öğrenimini şart kıldığı kesin psikolojik süreçlerden geçmesini takip etmesi gerekli ise de, bunun gerçek duruma dönüştürmesi için pek çok sınıf izleme teknikleri bulunmaktadır. Gerekli öğrenme işlemleri yerine getirildiği ve uygulandığında birçok teknik kullanılabilir (Alkan, 1998: 34-35).

Kavramlar soyut fikirlere dir. Soyut düşüncelerin öğrenilmesi güç olduğundan, bunların daha belirgin hale getirilmesi gerekir. Verilen somut örneklerle, kavramların öğrencilerin belleklerinde oluşması sağlanmalıdır. Bugüne kadar kavram öğretiminde uygulanan geleneksel yöntemlerde, önce kavramın ne anlama geldiği söylenmekte, kavramın tanımlayıcı ve ayırt edici özellikleri belirtilerek örnekler verilmekteydi. Hâlbuki öğrencilerin soyut kavramı öğrenmesi zor olduğundan kavram öğretiminde somut örnekler vererek başlamak uygun olacaktır. Öğrenciler somut örneklerden belli bir genellemeye gidilmelidir. Öğrenciler, gerçek genellemelere vardıldıktan sonra, kavramla ilgili örnekler verilerek, bunun üzerinden fark edici nitelikleri buldurulmalıdır. Bu yolla öğrencinin yanlış genellemeler yapmasının önüne geçilmiş olacaktır (Soylu, 2012).

Günümüz öğretim bakış açısında kalıcı öğrenmenin işlemselden ziyade, kavramsal olduğu düşüncesi çoğunluktadır. Kişi öğrendiği bilgileri, gerçek hayata yansıtabildiği ölçüde öğrendiği bilgiyi kavramış kabul edilir (Çolak, 2010). Kavramların doğru öğrenilmesinde rol sahibi öğretmendir. Bu nedenle, öğretmenin kavram öğretimi için gerekli olan unsurlara dikkat etmesi gerekmektedir. Öğretmen dersten önce öğreteceği kavramları çok iyi irdelemeli, kavram analizi esnasında hangi kavramları kazandırılacağına, ne gibi örnekler kullanılacağına, kavramı kazandırmak için ne gibi eğitimsel faaliyetlerde bulunacağına karar vermesi ve tasarlaması önemlidir (Gençmehmetoğlu, 2009:369).

Öğretmenin farklı bireysel özelliklere sahip öğrencilere aynı öğretim yöntemini kullanarak, kavram öğretimini gerçekleştirmesi bazı olumsuzluklara yol açabilmektedir. Normal öğrenme düzeyine sahip bireyler baz alınarak öğrencinin kavram öğrenmesinde ve kavram öğrenme becerisinin geliştirilmesine güçlük oluşturacak etkenler şu biçimde belirlenmiştir:

1. Öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgilerin eksikliği ya da yanlışlığı,
2. Kavram kargaşası,
3. Öğretim ortamının yetersizliği (Ülgen, 2001).

Öğrenme çevresel koşulların farklılaşmasıyla bireyin davranışlarında oluşan değişmedir. Kavram öğrenmeye uyarıcıları belli gruplara bölerek, bilişte bilgiler meydana getirmektir. Kavram öğrenme yapılanma ve yapılandırma prosedürüdür (Direkci, 2014).

Okul ortamında gerçekleşen öğrenme öğrenci aracılığıyla oluşan öğretim etkinliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle eğitim kurumlarında gerçekleştirilen bilinçli, kontrol hedefli, planlı ve teşkilatlı aktiviteler aracılığı ile öğrenmeyi sağlamaya çalışma süreci olarak adlandırılabilir. Kavram öğretimi, öğrencinin kavramları öğrenmesi, diğer kavramlar arasındaki bağlantıyı kurması bakımından son derece önemlidir (Direkci, 2014).

Kişi dünyaya geldiği andan itibaren, etkileşimde bulunduğu çevreye göre kavramları öğrenmeye başlamaktadır. Kişiler ilk başlarda, biraz daha yalın yapılar içinde bulunan ve bire bir kendisiyle ilgili kavramları öğrenmektedirler. Bireylerin yaşlarının ilerlemesi ile beraber öğrendikleri kavramlar daha karmaşık bir hal almaktadır. Bireyler sadece kendileri ile ilgili olmayan, daha geniş alanı ilgilendiren merakları ve yaşamın gerekleri doğrultusunda genişleyen bir kavram öğrenme süreci içinde yer almaktadır. Kavram öğrenme süreci bireyin eğitim yaşamının başlamasıyla daha düzenli bir hal almaktadır. (Senemoğlu, 2004, 516-520).

Senemoğlu (2004) 'na göre, kavram öğrenme 4 seviyede gerçekleşmektedir. Bunlar:

- a. Somut
- b. Tanıma
- c. Sınıflama
- d. Soyut (formal) seviyededir.

A. Somut Düzey ve Tanıma Düzeyinde Kavram ğretimi

Öğrenciler somut ve tanıma seviyesindeki pek çok kavramı sosyal çevresinden yani informal deneyimleriyle oluştururlar. Fakat bazen bazı kavramlarda informal öğrenmeler yetmeyebilir. Özellikle somut ve tanıma düzeyindeki kavramların öğrenimi ilköğretim, ortaöğretim bazen de yükseköğretim seviyelerine dek devam edebilmektedir. Örneğin; delta ve mikroskop vs. gibi kavramların ğretimi somut ve tanıma seviyesinde gerçekleşmektedir.

B. Sınıflamanın Başlangıç Düzeyinde Kavram ğretimi

Okul ağına gelmeden önce, bireyler etraflarında yer alan kavramları somut olmalarından dolayı sınıflama seviyesinde öğrenmiş olmaktadır. Örneğin, meyve kavramına ait armut, portakal, elma vb. kavramların ayırımı yapıp sınıflandırmaya gidebilirler. Daha karmaşık ve soyut kavramları ilkokul çağında öğrenirler. Hatta, bazen bu süreç niversite yıllarına kadar uzanabilir. Örneğin; eğitim, öğrenme stratejisi gibi kavramlar yükseköğretimde öğrenilebilir.

C. Gelişmiş ve Soyut Düzeyde Kavram ğretimi

Etkin ve etkili bir öğrenme süreciyle öğrencilerin 10-12 yaş seviyesinde soyut kavramları öğrendikleri tespit edilmiştir. Fakat bu yaş grubunun koşulları ne kadar sağlıklı olursa olsun, soyut düşünmeye bilişsel olarak çok fazla hazır olmadıkları sonucuna varılmıştır. Öğretimin etkili hale gelebilmesi üç ana koşula bağlıdır. Bunlar n öğrenmelerin eksiksiz olması, kavramın başlangıç seviyesinde öğreniminin tam olması ve pek çok halde denenmiş ilkeleri uygulamak olarak gösterilebilir.

Hangi ğretim yöntemi kullanılırsa kullanılsın kavramı öğrenme, iki kademe de oluşmaktadır. İlk kademe kavram oluşturma, ikinci kademe ise kavram kazanmadır.

Kavram oluşturma kavramın örneklerinin benzer ve benzer olmayan yönlerini algılayarak, benzer olanlardan genelleme yaparak gerçekleşir. Kavram kazanma ise oluşturulan kavramı uygun ilke ve kriterlere göre kategorilere ayırma sürecidir (lgen, 2001, 121).

Öğrencinin ilk öğrendiği kavramlar ile bilimsellik açısından onaylanmış kavramlar arasında paralellik olmadığı zaman, kavramlar hatalı ya da yanlış kabul edilir. Hatalı kavramların meydana gelmesi, öğrencilerin yeni öğrenme durumlarında kendi n bilgilerini kullanmalarındaki yetersiz durumdan, öğrenmenin bireylerin belleklerinde kavramsal değişimi gerçekleşmesinde başarısızlığa uğramasından, kavramların öğrencilerce öğrenilirken kimi hallerde anlam bütünlüğü içinde gerçekleşmemesinden kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 1998).

Öğrenciler genel olarak; kavramların örneklerini tesadüfen deneyimleyerek öğrenirler. Kavram ğrenmenin maksatlı şekilde öğretilmesi genellikle okul ortamında meydana gelir. Kavram ğrenme aynı zamanda bireyin bilişsel gelişimi ile alakalıdır. ocuk her yaşta her türlü grıplamayı yapamaz, yaşı ilerledikçe bilişsel tecrübelerine dayalı olarak daha karmaşık özellikleri tasnif edebilme yeteneği ilerler. Belli kavramların öğrenilmesi çocukların belli bir gelişim seviyesine ulaşmasına dayalıdır. Piaget'in inceleme verilerine göre, bireyin grıplama yeteneğinin gelişimi aşağıda verilmiştir (Piaget 1973, Akt: Ülgen, 2001):

Somut işlem düzeyinde grıplama:

1. Algısal grıplama: Öğrenci sadece bir nesneyi görür ancak bu durum bütünüyle algısaldır belleksel bir işlem yapamaz.
2. Zihinsel grıplama: Sınıflamanın gelişmesinin ikinci basamağında ocuk soyutlamaya geçer. Objelerin bazı sıfatlara göre grıplanabileceğini öğrenir.
3. Çoklu grıplama: Objelerin sınıflama yollarının birden fazla olduğunu anlar, renkler ve şekilleri farklılıklarına göre sınıflandırır.
4. Farklılıkları anlayarak grıplama: ocuk objelerin ayrımlı özellikleri olduğunu yavaş yavaş zihinsel olarak kavrayabilir.

5. Kendi içinde sınıflama: Yukarıda gösterilen sınıflama ile ilgi hareketler dördüncü yaşın sonlarına kadar görülebilir. Beş- altı yaşlarında çocuk gerçek tasnifi kavrar. Grupları birbirleriyle karşılaştırmaya başlar.
6. (Hiyerarşik) Ardışık gruplama: Yedi- sekiz yaşlarında çocukların pek çoğu ana grup ve alt gruplardan haberdardır. Alt grupları büyük gruplara ayırır.
7. Ayrıntılı ardışık gruplama: Dokuz - on yaşlarında kısmi olarak algılarını dönüştürebilir, zihinde yeniden formüle ederler (transformation).
8. Çoklu ölçüt geliştirerek gruplama: Çocuklar karmaşık sınıflama sistemiyle ilgi olarak ölçüt meydana getirebilir ve bu kritere göre gruplama yapabilirler.

Soyut işlem düzeyinde gruplama:

1. Önermelere dayalı gruplama: On bir yaş ve daha sonraki yıllarda bireyde mantık kurallarına dayalı önermelerle obje ve olayların özelliklerini gruplama yönelimi görülür.
2. Cebirsel işlemlere dayalı gruplama: Önermelere dayalı gruplamada olduğu gibi çocuk on bir- on iki yaşlarında ve daha sonra cebirsel işlemlerle sınıflandırma yapabilir. Bireyin gruplama yapmadaki gelişimi yaşın ilerlemesiyle bir artış gösterse de, büyük ölçüde bilişsel tecrübenin çokluğuna dayalıdır.

Kavramların öğretilmesinde resimlerden, görsellerden, şekillerden kişisel deneyimlerden, gösterip yaptırma tekniklerinden yararlanılması kavramların daha basit öğrenilmesini sağlar (Woolfolk,1995). Kavram, var olan her şeyi benzer yönlerine göre sınıflara ayırarak yaşadığımız evreni karmaşık bir yapıdan çıkaran ve anlamlandırılmamızı sağlayan soyut fikirlerdir. Bu nitelikleri nedeniyle kavramların doğru öğrenilmesi, edinilen bilgilerin doğruluğunu ve kalıcılığına etki etmektedir (Düzenli, 2011).

Kavramlar soyut ifadelerdir. 7-11 yaş aralığında yer alan çocukların soyut kavramları anlamaları oldukça güçtür. Sosyal Bilgiler dersinin öğrenildiği bu dönemde dünyayı somut olarak daha kolay anlamlandırabilirler. Bu sebeplerden dolayı kavram öğretiminde somut, görsel materyallerden yararlanmak faydalı olacaktır. Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Zihin haritası, kavram haritaları, bulmacalar, anlam

çözümleme tabloları, kavram, tanılayıcı dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid, örümcek ağı, kavram karikatürleri, balık kılıcıdır...

2.5. Kavram Öğretim Yöntemleri

2.5.1. Kavram geliştirme öğretimi

Tanımlama yöntemi: Kavram geliştirme sürecinde tanımlama yöntemi, kavram gelişimine ve bununla eşdeğer olarak kelime bilgisi oluşumuna katkıda bulunan tanımları öğrenmeye katkı sunar. Öğrenciler tanımları ya öğretmenlerden öğrenirler ya da ders kitaplarındaki kelimelerde ve diğer kaynaklarda bulurlar. Tanımlamanın pek çok türü vardır. Aşağıda bu türler ve bunların uygulanması sırasında öğretmenlerin kullanabilecekleri örnek yönerge/sorulara yer verilmektedir.

1. Uygulama ile açıklamak: Dünyanın iki yarım küreden oluştuğunu açıklarken öğrencilere şöyle bir yönerge verilebilir: “Dünya (küre) üzerinde büyük bir daire çizerken beni izle...”

2. Göstermek: Tekâlif-i Milliye Emirleri doğrultusunda, Milli Mücadele yıllarında kadın ve erkek, çocuk ve yaşlı, top yekûn Türk milletinin seferberliğini anlatan bir resim kullanılırken öğrencilere şu tip sorular sorulabilir: “Bu resim sizce, İstiklal savaşının hangi özelliğini yansıtıyor? Niçin?”

3. Benzerlikleri kullanmak: Öğrencilerin benzerlikleri fark etmelerini sağlamak açısından şuna benzer sorular sorulabilir: “Apartmandaki komşuluk ilişkileri sizce bir köy ya da mahalledeki dayanışma ve komşuluk ilişkilerine benziyor mu? Niçin?”

4. Sözlük kullanmak: Öğrenciler kavramların karşılığını sözlük kullanarak da öğrenebilirler. Örneğin bir sözlük, “düzen” kavramının karşılığını “belirli yöntem, prensip ve yasalara göre kurulmuş olan durum, nizam, sistem” şeklinde verebilir ve öğrenci de okuyarak, bu kavramı öğrenmeye çalışabilir. Ancak, Tablo 2.1’ de benzer bir form kullanıp, öğrencilerin ön bilgilerini hatırlatarak daha etkili bir kavram geliştirme süreci gerçekleştirebilir.

Tablo 2.1. Sözlük kullanarak kavram geliştirme formu

Kavram	Tahmini Anlamı	Sözlük Anlamı
Kare		
Yadigâr		
İhtilal		

Öğrenciler yukarıdaki tekniklerden birini kullanarak kavramların anlamlarını öğrendikten sonra, kendilerinden bu kavramları cümle içinde kullanmaları ya da tanımlayıcı bir paragraf oluşturmalarını isteyebiliriz. Bu aşamada öğrencilere aşağıdakilere benzer sorular sorulabilir (Michaelis ve Garcia, 1996):

- ✓ Ne tanımlanıyor? (Kelime, cümle, davranış, çalışma ya da duygular mı?)
- ✓ Bu bizim öğrendiklerimize ne kadar benziyor ve öğrendiklerimizden ne kadar farklı?
- ✓ Ne içeriyor? Ne içermiyor?
- ✓ Nasıl bir tanım yararlı olur? (Örnek: örnekleme, resim, gösteri, davranışsal, işlevsel)

2.5.2. Örnekleri örneksizlerden ayırt etme yöntemi

Kavram öğretiminde başka bir yöntem örnekleri örneksizlerden ayırt etmedir. Bu yöntem, kavram adı ile başlayan ve örneklerin belirlenmesine kadar giden tündengelimli bir stratejiye dayanır (Michaelis ve Garcia, 1996; Michaelis, 1985). Bu strateji, aşağıdaki basamaklar izlenerek gerçekleştirilebilir.

1. Konuyla ilgili bir kavram belirleme ya da soru oluşturma: Çocuklar bugün sizlerle yarımada kavramını öğreneceğiz. Sizce “yarımada” ne demektir?
2. Tanımlı (kritik) nitelikleri belirleme: Şimdi duvardaki Türkiye haritasına çok dikkatli bakın. Bu haritada sularla çevrelenmiş alanlar var mı?
3. Örnekleri olmayanları gösterme: Aynı harita üzerinde Kıbrıs’ı inceleyin. Neden bir yarımada olmadığını açıklayarak, Kıbrıs’a benzer özellikleri taşıyan başka adalar örnek gösterin.

4. Öğrencilere bir tanım yazdırma: Sadece bir yanından ana karaya bağlı, öbür yanları denizlerle çevrili kara parçası.

2.5.3. Listeleme-gruplandırma-sınıflandırma yöntemi

Bu kavram öğretimi yöntemi Taba (1971) tarafından oluşturulan tümevarımsal bir stratejidir. Sınıflama işlemi, materyallerde ve etkinliklerde görülen öğeleri sınıflamak için kullanılır (akt. Michaelis ve Garcia, 1996; Michaelies, 1985).

Bu amaçla şu aşamaları gerçekleştirmek için aşağıdakilere benzer soru veya yönergeler kullanılabilir:

- ✓ Resimde hangi unsurları görmektesiniz?
- ✓ Beraber gruplandırabileceğiniz öğeler hangileridir?
- ✓ Birlikte gruplandırabilecek öğelerin ortak özellikleri nelerdir? Hangi benzerlikleri nedeniyle birlikte gruplandırabilir?
- ✓ Gruplandırıdığınız öğelere ortak bir isim veriniz. Neden bu ismi seçtiğiniz açıklayınız.

2.6. Kavram Öğretiminde Kullanılan Teknikler

2.6.1. Kavram Haritası

Genel olarak bakıldığında; kavram haritası, bir bilgi alanındaki kavramları ve aralarında öne çıkan çağrışımları gösteren iki boyutlu, genelden özele veya özelden genele, parçadan bütüne gibi farklı seviyelerle organize edilmiş, birbiriyle ilişki içinde olan şemalardır (Yılmaz, 2008). Öğrencilerin kavram haritalarını oluşturabilmeleri ve kavramlar arası ilişkileri gösterebilmeleri için öncesinde mutlaka bir eğitime tabi tutulmaları gerekir. Bu haritalar ilk kez 1970' li yıllarda Joseph Novak adlı bir uzmanla Cornell Üniversitesinden mezun öğrencilerce gerçekleştirilen bir araştırmanın projesi olarak doğmuştur (Kaptan, 1998). Kavram haritaları, bireylerin seçili bir konu ile alakalı

bilimsel düşünce kalıplarının materyaller yardımıyla somutlaştırılmış gerçekleştirilmiş biçimidir.

Kavram haritalarının öğrenme ve öğretme sürecindeki faydaları şunlardır:

1. Kavram haritası fikirlerin görsel olarak somutlaştırılmasını sağlar.
2. Kavram haritası birçok konuda ve öğretim basamağında kullanılmaya uygundur. (Bir konunun veya bir ünitenin tekrar edilmesinde ve değerlendirme aşamasında kullanılabilir).
3. Kavram haritasının kullanılması son derece kolaydır.
4. Kavram haritaları öğrencilerin konular arasında ilişki kurmasına yardımcı olur.
5. Kavram haritası kavramlar arasındaki ilişkilerin bir sistem içinde ve doğru olarak gösterilmesi ne yardımcı olur.
6. Kavram haritasında anahtar olarak seçilen kavram dikkati artırarak düşünme becerilerinin gelişmesine yardımcı olur.
7. Kavram haritası öğrencilerin daha önceden oluştukları kavramları belli aralıklarla gözden geçirmelerine temel oluşturur.
8. Kavram haritaları öğrencinin kişisel niteliklerinin önemsenmesini sağlar.
9. Kavram haritası özel nesne ve olaylarla diğer nesne ve olaylar arasındaki farkın ortaya çıkmasına destek olur.
10. Kavram haritası kavramların belli bir düzen içinde sıralanmasını sağlar (Kaptan, 1998).

Kavram haritaları, aynı tür kavramlar arasındaki ilişkiyi somut hale getirerek, öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olmak amacıyla kullanılan iki boyutlu öğretim materyalleridir. Kavram haritaları, kavramlar arasında bağın ve düzenin görsel şekiller çizerek zihinde yer etmesinde etkili bir yöntemdir (Çolak, 2010). Kavram haritaları bilgileri organize hale getirmede, öğrencilerle kavramların anlamları üzerinde tartışmada, öğrencilerin sahip olduğu ön kavramlar arası ilişkilerin belirlenmesinde kavram yanlışlarının saptanmasında ve yok edilmesinde, üst düzey düşünme yeteneğinin geliştirilmesinde ve öğrencilerin kavramsal anlamlarını değerlendirmede yararlanılır (Kaya, 2003). Kavram haritaları öğretim sürecinde birer öğretim aracı olarak işe

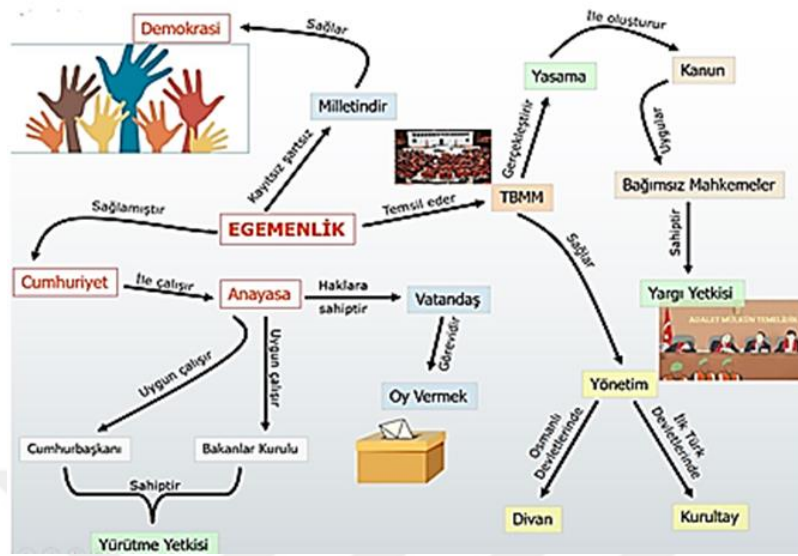
koşulabilir. Soyut düşünceler olan kavramların bir noktaya kadar somutlaştırılabilmesine yardımcı olur (Günhan, 2009).

Kavram haritalarının bir ölçme ve değerlendirme materyali olarak kullanılması, öğretmenleri özellikle öğrencilerin kavramlara yükledikleri anlamları keşfetmek, farklı öneme sahip kavramlar arası ve kavramlar ile kavram örnekleri arasındaki ilişkileri anlamada diğer pek çok tekniğe kıyasla ayrıntılı bilgi verir. Öğretim öncesi ve sonrası hazırlanan kavram haritalarının karşılaştırılması ile de öğrencilerin kavramsal anlamalarındaki değişim tespit edilebilir. Bununla beraber, öğretmenler öğrencilerin hazırladığı kavram haritalarını değerlendirmek suretiyle öğrencileri arasındaki farklı öğrenme stillerini ve kişisel farklılıkları da belirleyebilirler (Kaya, 2003).

Kavram haritaları, doğru hazırlandığı takdirde öğretimin her aşamasında ve büyük-küçük grup etkinliklerinde kolaylıkla kullanılabilir. Fakat kavram haritaları hazırlanırken dikkat edilmesi gereken hususlar ve aşamalar vardır. Bu aşamalar şöyledir;

1. Konuyla ilgili tüm kavramların listesi çıkarılır.
2. Öğrencilerin öğrenmesi gereken ve ilginç bulunan özellikler not edilmelidir.
3. Kapsamı en geniş olan kavram haritanın en üstüne yazılır, seçilen kavramlar üst düzeyden alt düzeye listelenerek gösterilir. En genel kavram seçilen soruya bağlı kalınarak da seçilebilir (Novak ve Gowin, 1999).
4. Birincil kavramdan sonra gelecek olan kavramlar düzenlenir ve bunun için bağlayıcı kelimeler (“içerir”, “çeşitlendirilir” vs.) kullanılır. Bu sayede kavramlar arasında uygun bağlantı kurulmuş olur. Bu kavramlara “koordinat kavramları” denir.
5. Koordinat kavramlarının ilk sırasının tamamlanmasının ardından ilişkili olan diğer ikincil kavramlar düzenlenir. Buna benzer şekilde pek çok kavramdan oluşan düzenleme yapılır.
6. İkincil kavramlar, koordinat kavramları ve birincil kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek için çizgiler çizilmelidir. Kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek için çizilen çizgilerin üzerine bağlayıcı sözcükler yazılmalıdır (Kaptan, 1998: 98; Ocak, 2008: 270; MEB, 2005).

Şekil 2.1. Kavram haritası örneği

2.6.2. Anlam çözümleme tablosu

Anlam çözümleme tablosu, içerisinde bulunan kavramlar arası ilişkiyi görmeyi sağlayan, konunun belli başlı niteliklerinin öğrenilmesinde etkin rol oynayan bir tekniktir (Pittelman, Heimlich, Berglund ve French, 1991:65; Turgut, Baker, Cunningham ve Piburn, 1997). Anlam çözümleme tablosu, öğrencilerin aktif bir biçimde yararlandığı iki boyutlu bir tablodur. Bir boyutunu özellikleri çözümlenecek konu, kategoriler, kitap, benzerlerinden oluşurken; diğer boyutunu ise özellikleri yorumlanacak olan objenin veya konunun hangi temaları altında çözümleneceği oluşturmaktadır. Anlam çözümleme tabloları sınıfta etkinlik ve ölçme değerlendirme amaçlı olarak da kullanılabilir (Çağlayan, 2006: 29, Gürlek, 2002).

Anlam çözümleme tablosunun basamakları şu şekilde sıralanabilir;

1. Konu seçimi yapılır.
2. Konu tahtada gösterilir.
3. Tablonun bir boyutuna verilmek istenen obje ya da kavramlar yazılır.
4. Tablonun diğer boyutuna ise özellikler yazılır.
5. Kavramların ve özelliklerin uyduğu koordinatlara "X" işareti yapılır (Gürlek, 2002).

Özellikleri	Anadolu Uygarlıkları				
	Hititler	Frigler	Urartular	Lidyahlar	İyonlar
Krallıkla yönetilmiştir					
Başkentleri Hattuşaş					
Çok tanrılı dine inanırlardı					
Kadeş antlaşmasını imzaladılar					
Kraliçelerine Tavanana denir					
Krallarına Midas denir					
Deniz ticaretinde ilerlediler					
Başkentleri Sard					

Şekil 2.2. Anlam çözümleme tablo örneği

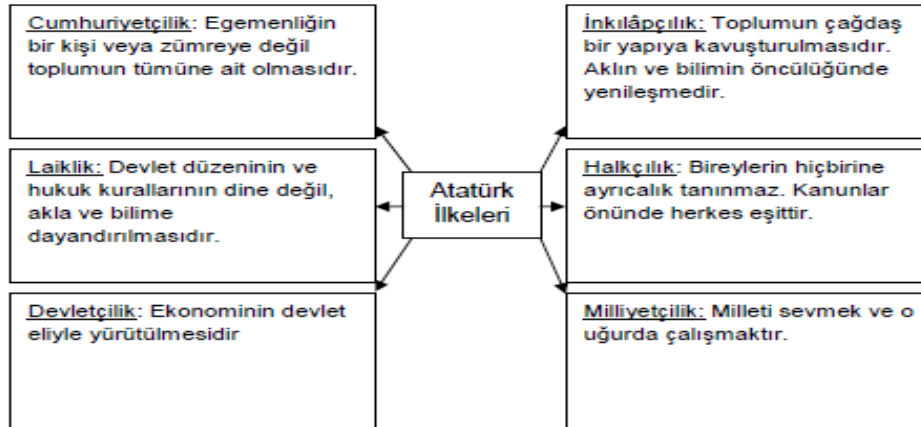
2.6.3. Kavram ağı

Kavram ağı, öğrencilerin mevcut bilgilerini ortaya çıkarmak ve kavramlar arası bağları ve kavramların içeriklerini geliştirmek amacıyla kullanılan materyallerdir. Kavram ağı yapılırken, genelde ana kavram merkezdedir, bu kavramın içine giren başka kavramlar içerik ve orijinal niteliklerine yakınlık düzeyine göre gruplandırma ve kategorilendirme yapılır. Kavram ağları bireylerde bulunan bilgileri faaliyete geçerek kavramların arasındaki bağları ve kapsamalarını genişletmek amacıyla kullanılan grafik materyallerdir (Gürlek, 2002).

Kavram ağları şu şekilde kullanılmaktadır:

1. Öğretmen konunun ana kavramın veya cümlesini tahtaya yazar.
2. Öğrencilerden bu kavramla ilgili kelimeler türetmeleri beklenir bu kelimeler tahtaya not edilir.
3. Öğrencilerden sözcükleri kavramaları veya bağlantılarına göre kategorize etmeleri istenir her kategorinin en az bir kelimeyi kapsaması gerekliliği hatırlatılır.
4. Kelime kategorileri tahtaya not edildikten sonra öğrencilerden her bir kategoriye bir ad bulmaları istenir grup isimleri tartışılır, sonra tablolar meydana getirilir.

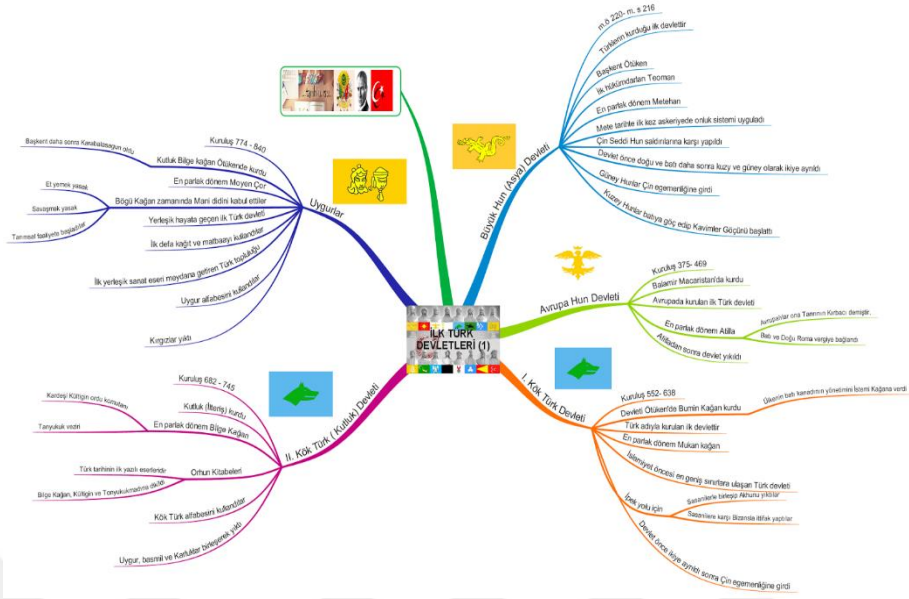
5. Kavramların bazıları bazı kategorilerle uyuşmayabilir, Bu kavramlar tablonun altına not edilir, isim bulma etkinliği sürdürülerek tablolar genişletilebilir (Dündar, 2008).

Şekil 2.3. Kavram ağı örneği

2.6.4. Zihin haritası

Zihin haritası, değişik türden kavram ve fiiller arasındaki ilişkilerin beyin fırtınası tekniği kullanılarak, şemalar şeklinde gösterildiği görsel materyallerdir (Ayas vd. 2005). Zihin haritaları, geleneksel tekniklerden farklıdır; merkezden etrafa doğru bir yapının yanında dal üstündeki notlardan ve anahtar sözcüklerden oluşur. Bir tek kelimenin kullanımı fikirleri özetler niteliktedir. Haritanın merkez noktasında bir resim vardır. Bu resim kelimelerden daha önemlidir, dallarında bulunan incelikler ve kalınlıklar bütünlüğü güçlendirir, başka bir farkı ise renklerin kullanım biçimidir. Klasik notlarda renkler sabittir. Bu nedenle, zihin haritalarının yaratıcı yapısında renklerin kullanım biçimi önemlidir. Bilhassa zihin haritasında her bir renk farklı bir kategoriye temsil etmektedir (Bütüner ve Gür, 2008).

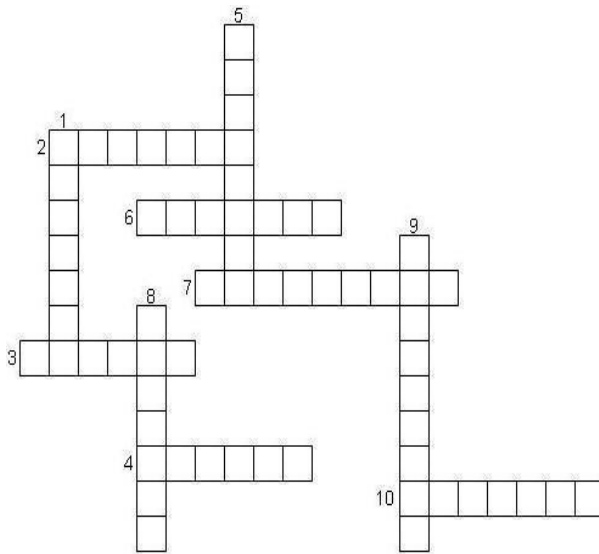

Şekil 2.4. Zihin haritası örneği

2.6.5. Kavram bulmacası

Bulmaca değişik biçimlerde hazırlanmış, düşündürmeye yönlendiren, bulmayı amaçlayan bulmacalar eğlendirici oyunlardır. Günümüzde gazete eklerinde çok farklı biçimlerde yer alır. Her yaş düzeyinden bireye hitap eden bulmacalar eğlendirmenin yanı sıra akıl yürütmeyi ve öğrenmeyi sağlar. Öğrenmeyi kolaylaştırdığı için bilgiyi kalıcı hale getirir (Aslan ve Şeker, 2013:33). Kavram bulmacaları oluşturmadan önce öğretmen, kavramların cetvelini oluşturmalıdır sonra bu kavramları bulmacanın içine gizlemelidir. Kavramların gizlenmesinde soldan sağa yukarıdan aşağı doğru olması önemlidir. Daha üst seviyelerde çaprazlama ya da tersten bir şekilde de olabilir (Alkan, 2010).

Günlük yaşamda gerek basılı gerek sanal dünyada çokça karşı karşıya geldiğimiz bulmacalar, Sosyal Bilgiler dersinde de kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde bulmaca istenilen bir konu ya da üniteyle alakalı olabilir ve öğretmen veya öğrenci tarafından hazırlanabilir. Etkili öğrenmeler sağlanması açısından bireysel ya da grup etkinliği olarak uygulanabilir, ilgi çekici bir etkinlik olduğu için kullanımı yaygındır (Yanpar, 2005).

1. Pastırması ve mantısı ile ünlü il hangisidir?
2. Karadeniz bölgesine özgü çalgı?
3. Ankaranın meşhur halk oyunu?
4. Ege bölgesinin halk oyunu?
5. Eskişehir’de çıkarılan taş?
6. Gülleri ve halıları ile ünlü il?
7. Edirne’nin ünlü tarihi yağlı güreşleri?
8. Horozu ile ünlü il?
9. Baklavası ile ünlü il?
10. Oltu taşı ile ünlü il?

Şekil 2.5. Kavram bulmacası örneği

2.6.6. Kavram karikatürü

Karikatür, toplumsal olayları abartılı şekilde ele alarak çizilmiş, düşündürücü ve eğlendiren resimler şeklinde tanımlanmıştır. Kavram karikatüründe ise üç veya fazla mizacın gerçekleştirdiği tartışmanın resimli anlatımı şeklinde tanımlanabilir. Bu tartışma birbirinden farklı fikre sahip karakterlerce savunulmaktadır. Tartışmada ortaya atılan fikirlerden bir tanesi bilimsel, diğerleri ise bilimsel olmayan fakat öğrencilerin kendilerine has şekilde meydana getirdikleri fikir biçimlerini ifade etmektedir (Alkan, 2010).

Son dönemlerde eğitim öğretim çalışmalarında kavram karikatürü (concept cartons) ismi ile yeni bir metot oluşmuştur (Atasoy, Ş., Tekbıyık, A. ve Gülay, A., 2013). Kavram karikatürleri Sosyal Bilgilerde etkin bir yere sahiptir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini sıkılmadan, eğlenceli bir biçimde öğrenebilmeleri için görsel araçlar önemli bir konuma sahiptir. Kavram karikatürleri bu açıdan etkili öğretim materyalleridir ve ders esnasında kullanılabilir (Akengin ve İbrahimoglu, 2010:3).

Şekil 2.6. Kavram karikatürü örneği

2.6.7. Yapılandırılmış grid

Yapılandırılmış grid tekniğinde yaşı grubunun seviyesine göre 9 veya 12 kutudan meydana gelen bir tablo şekilde hazırlanır. Her bir kutu numaralandırılır konu ile alakalı kavramlar resim, sayı, eşitlik, tanım ya da formül gelişiğıznel bir şekilde kutulara yerleştirilir. Kutucukların içeriğinin değiştirebilmesi hem görsel hem de analitik düşünebilme imkânı sunar. Öğrencilere konu ile alakalı farklı sorular sorulur ve onlardan her sorunun cevabına yönelik uygun kutu seçmeleri ve bu kutuların numaralarını mantıksal ve fonksiyonel bir düzene sokmaları istenir (Karahana, 2007: 14,15). Literatürde gridlere zaman zaman “yapısal iletişim gridleri” (structural communication grid) adı da verilir (Yazıcıoğlu, 2007).

Yapılandırılmış grid tekniği, diğer çağdaş ölçme değerlendirme teknikleri gibi, geleneksel ölçme değerlendirme tekniklerinin negatif yönlerini ortadan kaldırmak amacıyla da kullanılmaktadır. Sağladıkları yararlar düşünöldüğünde, sadece yükseköğretimde değil, ilk ve ortaokul düzeyinde de kullanılması gereken tekniklerdir (Bahar, 2001).

1. Efes Antik Kenti	2. Kolezyum	3. Taç Mahal
4. El Hamra Sarayı	5. Ayasofya	6. Özgürlük Heykeli
7. Nemrut Heykelleri	8. Mostar Köprüsü	9. Truva

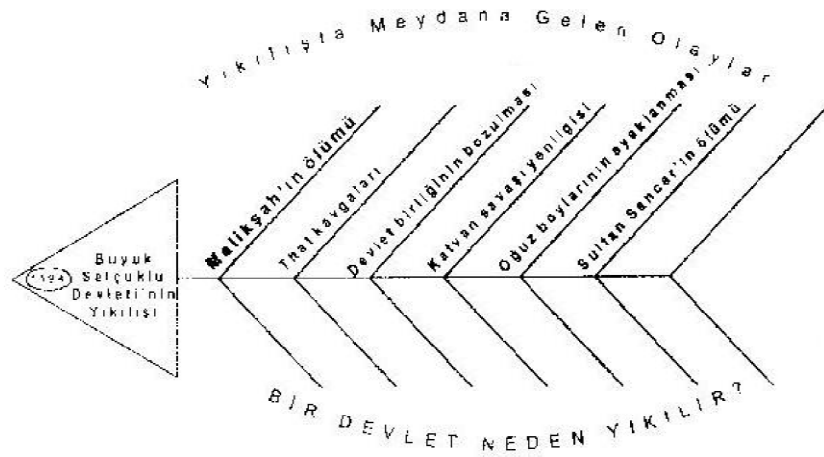
Şekil 2.7. Yapılandırılmış grid örneği

1. Hangisi veya hangileri ülkemizde yer alan ortak miras öğelerindendir?
2. Hangisi veya hangileri ülkemiz dışında yer alan ortak miras öğelerindendir?
3. Hangisi veya hangileri Unesco kültür miras listesinde yer almaktadır?

2.6.8. Balık kılıcı

Karmaşık bir durumun neden ve sonuçlarını göstermek amacıyla kullanılan bir tekniktir. Bir kılıcın üst kısmı ve alt kısmında yer alan sebep ve sonuçlarını gösteren ilişkiden meydana gelir (Demiray vd., 2002). Neden-sonuç analizi olarak da adlandırılan diyagram, sorunun ana sebeplerini ve bunlara katkı sunan diğer sebepleri bir düzenle birlikte gösterir ve sonuca ulaşırken etkili olan nedenleri göz önünde bulundurur (Kavrakoğlu, 1996: 53, akt, Bağışlar, 2006: 27).

Öğrenciler, bu diyagramla eğitim öğretim faaliyetlerinde yoğun ve tarafsız bir bakış açısına sahip olurken, problemler arasında önemli noktaları ve ilişkileri görebilmesini ve probleme yoğunlaşarak sorunun çözüm sürecinde daha etkili ve düzenli hale gelmesini sağlar. Problemin tüm yönlerini açık bir şekilde ortaya koyması, bilinen durumdan bilinmeyene sistemli bir biçimde yaklaşımı, problemle doğrudan teması olan bireylerin uzmanlığından faydalanmayı sağlaması gibi yararları olduğu söylenebilir (Tokdemir, 2009; Çankaya, 2007).

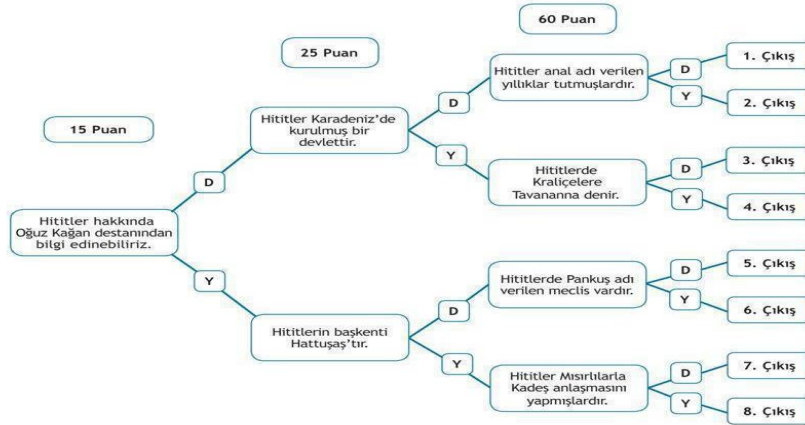
Şekil 2.8. Balık kılçığı örneği

2.6.9. Tanılayıcı dallanmış ağaç

Tanılayıcı dallanmış ağaç bir ağaç çizeneğine yerleştirilmiş birbiriyle bağlantılı önermelere, bireyin verdiği doğru ya da yanlış cevaplar yoluyla ulaşımlarını sağlayan ve bunun yardımıyla öğrencilerin zihinlerindeki örüntüleri ve kavram hatalarını bulmayı amaçlayan aynı zamanda ölçme değerlendirme amaçlı kullanılan bir tekniktir (Kocaarslan, 2012). Tanılayıcı dallanmış ağaç tekniği ile öğrencinin zihninde oluşturduğu şemalarda yer alan hatalı bağlantılar, yanlış teknikler ve nihayetinde hatalı bilgilerin ortaya çıkarılması hedeflenir. Böylece TDA etkili öğrenme sürecinde mühim rol oynar (Bahar, vd, 2009: 61).

Teknikte ana fikirden detaylara doğru yol alan bir sırada doğru ya da yanlış ifadeler arasından tercih yaparak doğru olanın seçilmesi beklenir. TDA, öğrencinin tercih edebileceği 8 veya 16 seçimden oluşan ifadeler listesi şeklindedir. Alternatif ölçme değerlendirme teknikleri arasında gösterilen bu teknikte birbirinden bağımsız bir şekilde hazırlanmış doğru ve yanlış sorularının tam tersi şekilde sorular ve yanıtlar birbiriyle ilişkili ve birbirine etki eden bir yapıdadır (Çalışkan ve Yiğittir, 2008).

Şekil 2.9. Tanılayıcı dallanmış ağaç örneği

2.6.10. Kelime ilişkilendirme testi

Kelime ilişkilendirme testi, bireyin zihinsel yapısını ve bu yapıda yer alan kavramların ilişkisini yani bilgi örüntüsünü ortaya koyan, kavramlar arasındaki bağı ne derece güçlü olduğunu ya da anlamlı olup olmadığını belirlemeye yardımcı olan alternatif bir ölçme tekniğidir (Bahar, Johnstone ve Sutcliffe, 1999). KİT tekniği, öğrencilere verilen uyarıcı sözcüğe öğrencilerin kavramla alakalı yanıtlarına dayanır.

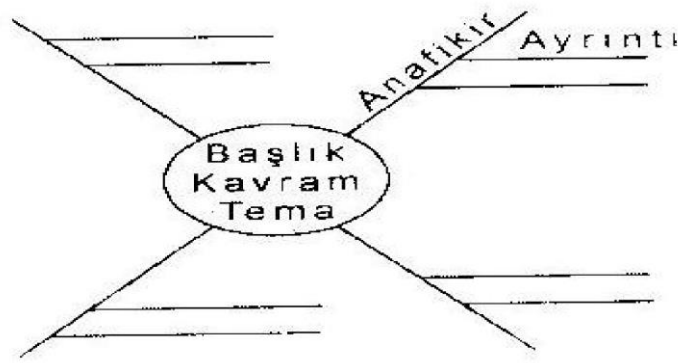
Bir başka söyleyişle; kelime ilişkilendirme testi, kavramlar arasındaki bağı ortaya koymada tercih edilen bir tekniktir (Atasoy, 2004). KİT' te bireylerden seçilen bir konuya ait anahtar kavramla alakalı zihindeki çağrışımları yazmaları beklenir. Ortaya çıkan cevaplar bireyin zihinsel yapısındaki bağlantıları ortaya koyar (Bahar ve Özatlı, 2003).

Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....
Cumhuriyetçilik.....

Şekil 2.10. Kelime ilişkilendirme testi örneği

2.6.11. Örümcek ağı

Örümcek harita tekniği ana bir kavramı anlatmak için kullanılmakta merkezde ana kavramın ne olduğuna, özelliklerine ve benzeri sorulara yanıt aramaktadır (Demiray vd. 2002). Örümcek harita ana fikirlerin örgütlü bir şekilde düzenlenmesini sağlayan kavram haritası türlerinden biridir. Bu haritanın oluşturulmasında merkezden aşağılara doğru bir iniş söz konusudur. Anahtar temel kavram merkez noktasına yerleştirilir ve çevresinde yer alan diğer kavramlar sınıflandırılır. Öğrenilen bilgileri sistemli bir biçimde kategorize etmek için bu teknik kullanılır, sınıflama genelden özele şekilde gerçekleştirilir (Demirel, 2004:46-147).

Şekil 2.11. Örümcek ağı örneği

2.7. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi

2.7.1. Sosyal Bilgilerin anlamı ve önemi

Sosyal bilimler bireylerin sosyal hayata adapte olmasında ve etkin birer vatandaş olarak yetiştirmelerinde önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilim disiplinlerinin ortaya koyduğu verilerin bireye kazandırılması ise, mutlaka eğitim aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, ortaya Sosyal Bilgiler kavramı çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler kavramının tanımı farklı şekillerde yapılmıştır. Bunlardan bazıları şu şekildedir;

Sosyal Bilgiler, bireylerin sosyal alanda kendini gerçekleştirebilmesine destek olmak hedefiyle; tarih, hukuk, siyaset bilimi, coğrafya, psikoloji, ekonomi, sanat ve estetik, vatandaşlık, antropoloji, sosyoloji gibi farklı disiplinleri içinde barındıran, öğrenme alanları bir ünite ya da temadan oluşmuş, bireyin toplumsal ve maddi çevresiyle ilişkisinin dün, bugün ve yarın ilişkisi içerisinde incelendiği, kolektif öğretim yaklaşımından hareketle meydana getirilmiş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2009).

Sosyal Bilgiler ulusal konseyi (NCSS) 1993 yılındaki tanımında, Sosyal Bilgilerin alanını genişleterek, sosyal bilimlere sanat, edebiyat, halk bilim, din ve hatta fen bilimlerinin insan eksenli konularını da içine almıştır (aktaran: Doğanay ve Sarı 2004, 153). Sosyal Bilgiler hakkında en kapsamlı tanımlardan birini de, Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılında hazırladığı programda yapmıştır. Buna göre: Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005, 51).

Çağdaş eğitim ve öğretim uygulamaları bireylerin birbirleri ile ve çevreleriyle sürekli ve aktif bir biçimde ilişki içinde olması, sosyal olay ve durumlara yakınlığı sorunları çeşitli yönlerden çözülebilmesi için lazım olan bilgi, anlayış, tutarlı davranışlar ve olumlu alışkanlıkları kazandırmak durumundadır. Sosyal Bilgilerde öncelikle kişilerin sosyal hayata adaptasyon sürecinde önemli bir role sahiptir. Bu bakımdan, Sosyal Bilgiler dersi eğitim faaliyetlerinin içinde öz niteliğinde bir yere sahiptir (Erol, 2006: 1). Günümüz toplumsal yapıdaki değişmeler, insanın rahat içinde yaşama isteği, insanların erken yaşta eğitilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle; eğitimin her kademesinde sosyal bilimler içeriğini kapsayan Sosyal Bilgiler yer almıştır (Erol, 2006:7).

Sosyal bilimler olarak ifade ettiğimiz alan, ilköğretim düzeyinde disiplinler arası ve birçok disiplinin bir araya getirilmiş ve bir resmi eğitim programı olarak ‘Sosyal Bilgiler’ adını almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin içeriği pek çok disiplinden meydana

geldiğinden, bu ders kavramlar açısından oldukça zengindir. Örnek verilirse, Sosyal Bilgiler derslerinde öğrenciler tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, hukuk, ekonomi, sanat, felsefe vb. disiplinlerin içeriğinde pek çok farklı kavramla yüz yüze gelmektedir.

İlköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgilerle ilişkili prensipleri öğrenmeleri ve karşılaşılabilecekleri sosyal problemleri çözebilmeleri için ana kavramları çok iyi bilmeleri şarttır. Kavramlar, ilkokul düzeyindeki öğrencilerin belleklerindeki ana bilişsel yapıların meydana gelmesine ve yeni bilgileri anlamlı bir biçimde öğrenmelerine destek olur. Sosyal Bilgilerin hedeflerinden bir tanesi de; öğrencilerin ünitelerle ilişkili çeşitli toplumsal kavramları öğrenmeleridir. Öğrenciler ilkokula başladıktan sonra yaşamlarında ilk kez kimi sosyal kavramlarla karşı karşıya gelmekte, bu durum öğrencilerin zorluk yaşamasına, kavram kargaşası ile karşı karşıya gelmesine ve yanılgılara düşmesine neden olmaktadır. Eğitim kurumlarımızda geleneksel yöntemlerle eğitim alma ve teknolojik materyallerdeki yetersizlikler öğrencilerin anlamlı öğrenmelerinin önüne geçmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003).

Kavram öğretimi Sosyal Bilgiler programında (4. 5. 6. 7. 8.) önemli bir konuma sahiptir. Bu sebeple, kavram öğretimi sırasında farklı öğretim yaklaşımlarına dikkat edilmelidir (MEB, 2017). Sosyal Bilgiler öğretiminde bilginin öğrencilere aktarılmasında çeşitli araçlardan faydalanılmaktadır. Bilgiler öğrencilere aktarılırken zihinlerde somutlaştırılabilmesi için, farklı görsel materyallerden yararlanılmaktadır. Bu araçlardan en sık kullanılanları: resimler, tablolar, grafikler, küreler ve haritalardır. Görsel araçları kullanırken bu araçlardan en faydalı şekilde yararlanmak için araçların özelliklerinin ve ne şekilde kullanılacağına bilinmesi ve konulara göre hangi aracın kullanıldığının tespit edilmesi gereklidir. Sosyal Bilgiler dersinde bilgiyi zihinlerde kalıcı hale getirmek ve araçlarla ilgili sorulara cevap vermek için araçların nasıl öğretileceği ve inceleneceği sorularına cevap verilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2008).

Bilgilerin ana taşlarını kavramlar dediğimiz yapılar oluşturur. Bireyler çocukluk evresinden itibaren fikirlerin birimleri olan kavramları ve onlara ait isimleri oluşturan sözcükleri öğrenirler. Kavramları kategorize edip aralarındaki bağlantıyı bularak ve

böylece bilgilerine anlam katarak yeniden düzenler hatta yeni kavramlar yeni bilgiler türetirler. Bireylerin zihindeki bu durum ve sürekli yapılanma gösteren süreç her yaşta devam eden bir haldir (MEB, 2016).

Sosyal Bilgiler derslerinde yer alan kavramların öğretimi ile ilgili olarak öğrencilere bol örnek verilmesi, kavram öğretiminde mümkün olduğunca görsel materyal kullanılması, konuya ve kavrama ilişkin olarak uygun tekniklerin kullanılması kavram öğretimini daha kolay bir hale getirir. Öğrenciler özellikle soyut kavramları öğrenmede güçlük çekmektedirler. Soyut kavramların öğretiminde desteklenmesi, öğrencinin soyut düşünebilme yeteneğine olumlu etki etmektedir.

Sosyal Bilgilerle ilgili kavramları öğrencilerin anlamlı olarak öğrenememeleri veya kavram hatalarına düşmelerinin sebebini etkileyen faktörler şu şekilde sıralanabilir:

1. Ders materyalleri
2. Öğretim yöntem ve teknikleri
3. Öğrencilerin çevreden kazandıkları ön bilgiler
4. Öğretim sırasında kavram değiştirme yapılmaması
5. Soyut kavramlar (Yazıcı ve Samancı, 2003)

2.7.2. Sosyal Bilgiler programında kavramlar

Tablo 2.2: Sosyal bilgilerde kavramlar listesi

	Kavramlar	6.	7.
1.	Afet	⊙	
2.	Aile	⊙	
3.	Akrabalık	⊙	
4.	Anayasa	⊙	⊙
5.	Bağımsızlık	⊙	⊙
6.	Barış	⊙	⊙
7.	Beşeri ortam	⊙	⊙
8.	Bilgilendirme (beyanname)	⊙	⊙
9.	Bilim	⊙	⊙
10.	Birey	⊙	⊙

11.	Bölge	⊙	⊙
12.	Buluş	⊙	⊙
13.	Bütçe	⊙	⊙
14.	Coğrafi konum	⊙	⊙
15.	Cumhuriyet	⊙	⊙
16.	Çağ	○	⊙
17.	Çevre	⊙	⊙
18.	Çevre kirliliği	⊙	⊙
19.	Dayanışma	⊙	⊙
20.	Değer	⊙	⊙
21.	Değişim	⊙	⊙
22.	Demokrasi	⊙	⊙
23.	Devlet	⊙	⊙
24.	Dil	⊙	⊙
25.	Din	⊙	⊙
26.	Doğal kaynaklar	⊙	⊙
27.	Doğal ortam	⊙	⊙
28.	Duygu	⊙	⊙
29.	Düşünce	⊙	⊙
30.	Egemenlik	⊙	⊙
31.	Ekonomi	⊙	⊙
32.	Ekonomik faaliyetler	⊙	⊙
33.	Ekvator	○	⊙
34.	Emek	⊙	⊙
35.	Enerji	⊙	⊙
36.	Estetik	⊙	⊙
37.	Etkileşim	○	⊙
38.	Fetih	○	⊙
39.	Gaza	○	⊙
40.	Gelenek	⊙	⊙
41.	Genelleme	○	⊙
42.	Girişimci	⊙	⊙
43.	Göç	⊙	⊙
44.	Görüş	○	⊙
45.	Grup	⊙	⊙
46.	Gümrük	○	
47.	Hak	⊙	⊙
48.	Harita	⊙	⊙
49.	Hoşgörü	⊙	⊙
50.	Islahat		○
51.	İhracat	⊙	⊙
52.	İklim	⊙	⊙
53.	İletişim		⊙
54.	İskân	○	⊙
55.	İsraf	⊙	⊙

56.	İşsizlik	⊙	
57.	İthalat	⊙	⊙
58.	Kamuoyu	⊙	⊙
59.	Kanıt	⊙	⊙
60.	Katılım	⊙	⊙
61.	Kaynak	⊙	⊙
62.	Keşif		⊙
63.	Kıta	⊙	
64.	Kişilik	○	⊙
65.	Kronoloji	⊙	⊙
66.	Kurultay	○	⊙
67.	Kurum	⊙	⊙
68.	Kut	○	⊙
69.	Kutup	○	⊙
70.	Kültür	⊙	⊙
71.	Kültürel öge	⊙	⊙
72.	Küresel sorun	○	⊙
73.	Laiklik	○	⊙
74.	Medya	○	⊙
75.	Meslek	⊙	⊙
76.	Meşrutiyet	○	⊙
77.	Milat	○	⊙
78.	Millet	⊙	⊙
79.	Milli egemenlik	⊙	⊙
80.	Milli kültür	⊙	⊙
81.	Monarşi	○	⊙
82.	Nüfus	⊙	⊙
83.	Okyanus	○	
84.	Olgu	⊙	⊙
85.	Oligarşi	○	⊙
86.	Ortak miras	⊙	⊙
87.	Ölçek	⊙	
88.	Özgürlük	○	⊙
89.	Pazar	⊙	⊙
90.	Reform		○
91.	Rol	⊙	⊙
92.	Rönesans		○
93.	Saltanat	⊙	⊙
94.	Sanat	⊙	⊙
95.	Sanayi	⊙	⊙
96.	Savaş	⊙	⊙
97.	Seçim	⊙	⊙
98.	Sermaye	⊙	⊙
99.	Sivil toplum kuruluşu	⊙	⊙
100.	Siyaset		○

101.	Siyasi güç	○	
102.	Sorumluluk	◉	⊗
103.	Sosyal bilim	○	
104.	Sözleşme	◉	⊗
105.	Şehirleşme	◉	⊗
106.	Tasarruf	◉	⊗
107.	Teknoloji	⊗	⊗
108.	Telif ve patent	◉	
109.	Teokrasi	○	
110.	Ticaret	◉	⊗
111.	Tören	◉	⊗
112.	Turizm	◉	⊗
113.	Tüketim	⊗	⊗
114.	Ulaşım	◉	⊗
115.	Uygarlık	○	
116.	Üretim	⊗	⊗
117.	Ürün	⊗	⊗
118.	Vakıf		○
119.	Varsayım	○	
120.	Vatan	◉	⊗
121.	Vatandaş	⊗	⊗
122.	Vergi	◉	⊗
123.	Yargı	⊗	⊗
124.	Yasa	⊗	⊗
125.	Yasama	◉	⊗
126.	Yatırım	◉	⊗
127.	Yerleşme	⊗	⊗
128.	Yön	⊗	
129.	Yönetim	⊗	⊗
130.	Yürütme	○	
131.	Yüzyıl	◉	⊗

○	Bu kavram giriş düzeyinde verilecektir
◉	Bu kavram geliştirme düzeyinde verilecektir
⊗	Bu kavram pekiştirme düzeyinde verilecektir

2.8. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında kavram öğretimi alanında yurt dışında ve yurt içinde yapılmış olan çalışmalar yer almıştır.

2.8.1. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Becker (1977), çalışmasında ilkokul 3. kademedeki ortaretim düzeyine sözcük bilgisine yönelik gerçekleştirilen çalışmaları incelemiştir. Çocukların eğitim yetersizliklerinin ana sebebinin sözcük bilgilerindeki yetersizliklerden kaynaklandığı görüşüne varmıştır.

Klein (1982) araştırmasında, Amerika’da yaşayan 7-8 yaş aralığındaki çocukların ifadelerinin bilimsellikten öte, sezgisel düşünceleri ile eşdeğer olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmada aynı yaş grubundaki çocukların gece-gündüzün oluşumunu Dünya’nın kendi çevresindeki dönüşü ile zdeşleştiremedikleri, Güneş’in gece olduğunda gizlendiğini düşündükleri grlmştir (Akt: Trumper, 2001, 1113).

McKeown (1993), araştırmasında sözcükleri kullanmanın bilimsel başarıyı etkileme durumunu incelemiş ve çalışmanın sonunda sözlükte verilen anlamı ile bireylerin kendi kullanımları arasında bir paralellik tespit edememiştir.

Nagy ve Scott (2000), çalışmalarında kelime bilgisinin çok boyutluluğunun ve öğrencilerin sözcük öğrenme sürecini nasıl anladığı üzerinde durulmuştur. alışmalarında, bir öğrencinin bir yazının ne içerdiğini tüm manası ile kavraması için metinde yer alan sözcüklerin % 90 veya % 95 oranında anlamış olmalarının, tam ğrenilmişlik için gerekli bir oran olduğunu kabul etmişlerdir.

National Reading Panel [NRP] (2000)’in araştırmasında, kelime bilgisinin önemine vurgu yapılmıştır. Kelime bilgisi gelişiminin ve öğretiminin ayrıntılı biçimde tanımlaması yapılmadan kelimelerin öğreniminin mümkün olmayacağı ve kompleks bir biçime sahip olan kavrama sürecinin tam anlamıyla açıklanamayacağı ifade edilmiştir.

Carmichael ve Hayes (2001), “ocukların kavram kazanımlarında n bilgi ve örnek kodlama” adlı makalede çocukların alan bilgisi gzlemelerinin kavram kazanımı süresince birbirini nasıl etkilediği ve yeni örneklere maruz kalmanın (rneklele karşılaşmanın) bu bilgilerin gözden geçirilip düzeltilmesine, nasıl- neden olduğunu

incelemişlerdir. Bunun için üç deney çalışması yapmışlardır. Bu deneylerin üçünde de, kategori örneklerine maruz kalmanın çocukların bir kategori alanındaki inançlarını nasıl etkilediği, önbilgi ile örnekle öğrenmenin erken (ilk) ya da orta çocukluk döneminde nasıl değişebileceği, örneklerin önceki bilgilerle örtüşme veya çakışma durumunda kategorik öğrenmede benzer etkilere sahip olup olmadığı incelenmiştir.

Parker (2001), kavramların Sosyal Bilgiler üzerindeki önemini ve başarıya etkisini araştırmıştır. Kavramları öğrenerek Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olunacağını ve kavram bilgisine sahip olmadan bilgilerin bir araya getirilemeyeceğini dile getirmiştir.

Nguyen ve Murphy (2003), “Bir elma sadece bir meyveden daha fazlasıdır: çocukların kavramlarında çapraz sınıflama” adlı çalışmalarında çocukların kavramsal organizasyonların çoklu formlarını kullanımları incelenmiştir. Araştırmada, “çocuklar taksonamik, bağlamsal ve yargısal kategorilere sahip midir ve bunlardan biri diğerinden önce midir?”, “çocuklar yiyecekleri bu kategorilere çapraz sınıflandırma yaparlar mı?”, “çocuklar yiyecek hakkında tümevarımsal çıkarım yapmak için taksonamik, bağlamsal ve yargısal kategorileri seçici bir şekilde kullanırlar mı?” sorularına 5 deneysel çalışma yaparak cevap aramışlardır. Deneylerin sonucunda şu bilgilere ulaşılmıştır: 3 Yaş itibarıyla çocuklar taksonamik ve bağlamsal kategorileri içeren, yiyeceklerle ilgili çoklu kategorilere sahiptirler. 4 yaş itibarıyla çocuklar yargısal kategorilere de sahiptirler ve yiyeceklerin birden fazla kategoride çapraz sınıflamasını yapabilirler. 7 yaş ve bazı durumlarda 4 yaş çocukları belirli yiyecek kategorilerini belirli tümevarımsal kategoriler için destek sağladığını fark ederler. Yani çocuklar tümevarımsal seçiciliğe sahiptirler. Sonuç olarak, çok küçük çocuklar bile yetişkinler gibi yaşadıkları dünyanın boyutlarını sınıflandırabilirler.

Smagorinsky, Cook ve Johnson (2003), “Öğretmeyi öğrenmede kavram gelişiminin zorlu (kırımlı) bir yolu” adlı makalelerinde bütün öğretmen eğitimi programları yapılarının, öğrencilerin “karmaşaları” ve “yalancı kavramları” öğrenmelerini daha olanaklı hale getirmelerine rağmen, öğretmen eğitimcilerinin kavramları öğretmeye uğraşmaları gerektiği tartışılmaktadırlar. Bu makalede, kendi öğretmen eğitimi programlarından ilk mesleklerine geçiş yapan öğretmenlerin örnek olay

çalışmalarından örneklerle aydınlatılmaya çalışılmıştır. Öğretmeyi öğrenme kavramı geliştirme durumunu tanımlamak için Vygotsky'nin çakışan yol metaforu kullanılmıştır.

Kallery (2011), dört ila altı yaş arasındaki çocukların, Dünya'nın küreselliği kavramı ve gündüz ve gece olgusunun nedenleri hakkındaki düşüncelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Sonuçlar, çocukların yüksek oranda, ele alınan etkinliklerin ve yeni bilginin uzun süreli hafızada depolandığı, kavram ve olayların farkındalığını ortaya çıkarmıştır. Sonuçlar, bu çalışmada kabul edilen yaklaşımın, çok küçük çocukların, yaşları için zor kabul edilen temel astronomik kavramları ve olayları anlamalarını ve astronomi için motivasyonlarını artırmalarını sağlamak için verimli ve umut verici olduğunu göstermektedir.

2.8.2. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Kalaycı ve Çakmak (2000), “Kavram Haritalarının Öğretim Sürecinde Kullanılması” adlı çalışmalarında kavram haritalarının özellikleri ve öğrenme- öğretme sürecinde nasıl kullanıldıklarını incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucunda kavram haritalarının öğrencilerin düşünme, yaratıcılık ve bilgilerini sistemleştirme becerilerini geliştirdiği, bu haritaların öğrencilerin kavram haritalarını oluştururken konuyla ilgili bilişsel bilgilerini hatırlamasında yardımcı olduğu, kavram haritalarının öğrencinin hatırladığı bilgileri kendine özgü nasıl sistemleştireceğini, eski öğrendikleriyle yeni öğrendikleri arasında bağ kurmasında ve bu aşamada yaratıcılığını ortaya koymasında önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kılınç (2007), “Bir öğretim stratejisi olarak kavram haritalarının kullanımı” isimli çalışmada çağdaş öğretim tekniklerinden en sık tercih edilenlerinden biri olan kavram haritalarının nasıl oluşturulduğunu incelemiştir. Araştırmanın sonucunda kavram haritalarının öğretimi etkili kıldığı, kalıcılığı sağladığı, somutlaştırıcı etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Pek çok ülkede daha yaygın bir teknik olduğu ülkemizde de yaygınlaşmaya başladığı bilgisine ulaşılmıştır.

Doğan (2007), “İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde “bir ülke bir bayrak” ünitesindeki kavramların öğrenilmesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Sosyal Bilgiler dersi 5. sınıf üniteleri arasında yer alan “bir ülke bir bayrak” ünitesindeki devlet, millet, egemenlik, Cumhuriyet, demokrasi, yasa, anayasa vb. kavramları nasıl öğrendiklerini, başarı düzeylerini ve karşılaştıkları hataları belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırmada tarama modellerinden betimsel araştırma kullanılmıştır. Adana, Seyhan ilçesinde yer alan dört İlköğretim Okulu'nda bulunan 6. sınıfların 8 şubesi tezin çalışma grubunu oluşturmuştur. Veriler 51 soruluk kavram başarı testi ile toplanmış ve görüşme formu tatbik edilmiştir. Sonuçlara göre öğrenciler vatandaşlık, cumhuriyet, yasa, milli egemenlik, demokrasi gibi kavramlarda daha başarıyla bazı kavramların tam tanımlamalarını doğru bir biçimde yapamadıkları tespit edilmiş, kavram yanlışlarının sebebinin yanlış ön bilgilerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2008), “İlköğretim birinci kademe 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılmasının başarıya olan etkisi” isimli yüksek lisans tezinde ilköğretim 5. sınıf kademesinde kavram haritalarının kullanımının Sosyal Bilgiler dersinin çocukların akademik başarılarına etkisini incelemiştir. Araştırma Antalya'nın Manavgat ilçesinde yer alan İlkokullarda gerçekleştirilmiştir. Bu okullar içinden random olarak seçilen Kemer Turgut Şen İlköğretim Okulundan 5A ve 5B sınıftan örneklem olarak seçilen öğrenciler deney ve kontrol grubu olarak ayrılan toplam 60 çocukla çalışılmıştır. Araştırmada Sosyal Bilgilerin son 4 ünitesindeki konular deney grubunda yer alan çocuklara kavram haritası tekniği kullanılarak işlenmiş, kontrol grubunda ise müfredat doğrultusunda ders anlatılmış ve sonuçlara bakılacak olursa deney grubundaki öğrenciler kavram haritası ile ders işlemiş ve bu öğrencilerin başarı düzeyi diğer gruba kıyasla daha yüksek çıkmıştır, bu doğrultuda tekniğin kullanımının başarıyı olumlu yönde etki ettiği sonucu ortaya çıkmıştır.

“Kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin akademik başarıya ve bilişsel esnekliğe etkisi” adlı çalışmada Kılıç (2008), kavram analizi yöntemini temel olarak gerçekleştirdiği çalışmada kavram analizi öğretiminin başarıya, zihinsel esnekliğe etkisini araştırmaya başlamıştır. Buna yönelik olarak araştırma Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi okul öncesi öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği 2. sınıf öğrencileriyle

gerçekleştirilmiştir. Kavramlara yönelik başarı düzeyi ölçülmek istenmiştir. Araştırmacının oluşturduğu kavram başarı testi öğrencilere uygulanmıştır. Bilimsel esnekliği ölçmek için uyarlanan yapıyı doldur testi tercih edilmiş, kavram öğretiminde kavram analizi tekniğinin başarıyı artırdığı ve zihinsel esnekliğe olumlu etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Emrahoğlu ve Öztürk'ün (2009), “Fen bilgisi öğretmen adaylarının astronomi kavramlarını anlama seviyelerinin ve kavram yanlışlarının incelenmesi üzerine boylamsal bir araştırma” isimli araştırmalarında Fen bilgisi öğretmenliği lisans eğitimi alan 57 öğrenci üzerinde Astronomi Kavrama Testi (AKT) uygulanmıştır. Lisans 1. 2. 3. 4. sınıftaki öğrenciler AKT verilerine göre üniversite hayatına adım atarken astronomi kavramlarını kavrama düzeyleri düşük ve astronomi ile alakalı pek çok kavram hatasına sahip oldukları belirlenmiştir. Bununla birlikte üniversite 2. sınıfta kavramlara yönelik bilimsel tanımlamalar yaparken yanlışların azaldığı, üniversite 3 ve 4 sınıfta tanımları bilimsel tanımlara yakın ve uygunken kavram hatalarında tekrar artış olduğu tespit edilmiş ve fen bilgisi öğretmen adaylarının pek çok kavram yanlışlığı ile üniversiteyi bitirdikleri ve bu yanlışları ilköğretimdeki öğrencilere de aksettirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ulusoy, Yanpar ve Yelken (2009), “İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Atatürkçülük ile ilgili kavramları algılamaları” isimli çalışmada 2005 Sosyal Bilgiler programında var olan Atatürkçülük ile alakalı kavramların öğrenciler tarafından nasıl algılandığını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubunu 2006-2007 öğretim döneminde Ankara'da eğitim alan 104 ilkokul öğrencisi meydana getirmiştir. Araştırmada betimsel araştırma tekniği kullanılmış, veriler açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu ile toplanmıştır. Programda kazandırılması hedeflenen kavramların hangilerinin Atatürkçülük konularında verilmeye çalışıldığı belirlenmiştir. Öğrencilere verilen kavramların anlamları sorulmuş, bazı kavramlarda yanlışlar ile karşılaşıldığı bazılarında ise sorun yaşanmadığı tespit edilmiştir. İlköğretim 4. ve 5. kademe arasında kavramları algılama bakımından belirgin fark olduğu sonucuna erişilmiştir.

“1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki bazı kavramların veriliş biçimlerinin karşılaştırması” isimli çalışmasında Yılmaz (2009), 1998 ile 2004 Sosyal Bilgiler programını baz alınarak oluşturulan ders kitaplarında yer alan kavramların program içinde yer alış biçimine göre karşılaştırmıştır. Araştırmanın sonucuna göre davranışçı, geleneksel eğitim anlayışı kapsamında düzenlenen 1998 Öğretim programındaki kavramların ders kitapları ile uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Dikkat çekilen kavramla bu kavramın hedefleri paralelinde sunulmuş görsel, resim, grafik, figür ve başka unsurların yetersiz olduğu alanlarda kavramla bağlantısı olduğu görülmüştür, buna ek olarak 2004 öğretim programı kapsamında hazırlanan ders kitabı, çalışma kitabı öğretmen kılavuz kitabı içerik bakımından incelenmiş ve bu materyallerde yer alan kavramlarla ilişkili olan resim, figür gibi unsurlar arasından paralellik olduğu tespit edilmiştir.

Malatyalı ve Yılmaz (2010), “Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi: kavramların pedagojik açıdan incelenmesi” isimli çalışmalarında öğrencilerin eğitim-öğretim hayatında önemli bir yere sahip olan kavramların sebep olduğu yanlışların önüne geçilmesi ve yok edilmesi için yapılabileceklerin tespit edilmesini amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre anlamlı ve izli öğrenmelerin gerçekleştirilmesi amacıyla eğitimcilerin kavram öğretim süreçleri, teknikleri ve uygulamaları ile ilgili bilgi ve deneyim sahibi olmaları gerektiği belirtilmiştir.

Özcan (2010), “İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Adım Adım Türkiye ünitesindeki kavramların öğrenilme düzeyi” isimli yüksek lisans tezinde “Adım Adım Türkiye” ünitesinde yer alan kavramların anlaşılma düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okulların 5. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma toplam 120 öğrenci üzerinde yürütülmüştür. Çalışmada 5. sınıf öğrencilerinin Adım Adım Türkiye ünitesindeki kavramlara yönelik başarılarını belirlemek için 40 sorudan oluşan 4 seçenekli bir test hazırlanmış, yapılan incelemeler doğrultusunda üniteye yer alan kavramların öğrenciler tarafından öğrenilme düzeylerinin cinsiyet, okul, aile, sosyoekonomik düzey gibi değişkenlere göre farklılık göstermediği, anne ve babalarının mezuniyet durumuna göre ise belirgin bir şekilde değiştiği sonucuna ulaşılmıştır.

İyibil, Sağlam ve Arslan (2010), Fizik öğretmeni adaylarına yönelik yürüttükleri çalışmalarında, öğretmen adaylarının “Yıldız” kavramına yönelik bilişsel yapılarını incelemeyi hedeflemişlerdir. Araştırmanın örneklemini D. Karadeniz Bölgesi'nden 56 fizik öğretmeni adayı oluşturmuştur. Bundan yola çıkarak çalışmanın hedefine göre 4 açık uçlu sorudan meydana gelen bir form oluşturulmuş ve nihayetinde öğretmen adaylarının bilimsel tutarlılık göstermeyen zihinsel tasarımlara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Güneş, Dilek, Demir, Hoplan ve Çelikoğlu (2010), öğretmenlerin kavram öğretimi ve yanlışlarını tespit etmek ve bu yanlışları gidermeye yönelik olarak hazırladıkları çalışmada fen ve sınıf öğretmenleri fen bilimleri öğretiminde kavramları nasıl öğrettikleri, kavramlara ait hataları nasıl belirledikleri ve bu hataları nasıl gidermeye çalıştıklarının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmaya Samsun'da yer alan altı İlköğretim Okulu'ndan 11 fen, 10 sınıf olmak üzere toplam 21 öğretmen dâhil olmuştur. Öğretmenlere 8 sorudan oluşan görüşme formu uygulanmıştır. Sonuç itibarıyla, fen bilimleri öğretmenleri kavram yanlışlarının eksik ya da yanlış öğrenmeler, konuların ilişkili olması, günlük yaşamla bütünleştirememesi gibi sebeplerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenleri ise yanlışlara gerekçe olarak motivasyon azlığı ve eksik öğrenmeleri göstermişlerdir. Yanlışların giderilmesi aşamasında fen bilimleri öğretmenleri özetleme, tekrar ve günlük hayattan örnekler verdiklerini belirtirken, sınıf öğretmenleri ise araştırma, deney-gözlem kullandıklarını belirtmişlerdir. En çok kavram hataları ise kütle, ağırlık, sıcaklık kavramlarında gözlemlenmiştir.

Yılmaz, Akandere ve Korkmaz (2010), “İlköğretim birinci kademe 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılmasının başarıya olan etkisi” isimli makalesinde İlköğretim 5 sınıflarda kavram haritası tekniğinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımının öğrenci başarısı üzerindeki etkisini araştırmak hedefi ile yaptığı çalışmada öğrencileri deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayırmış, kontrol grubu öğrencilerine 5. 6. 7. ve 8 Sosyal Bilgiler dersi ünitelerini düz anlatım metoduyla anlatırken, deney kategorisindeki öğrencilere kavram haritası metodu uygulamış ve sonuçlara göre her iki grup kıyaslandığında kavram haritası metodu ile ders işlenen grupta başarı düzeyinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Akdağ (2010), Sosyal Bilgiler “Yeryüzünde Yaşam” ünitesindeki kavramlara ilişkin öğrencilerdeki yanlışların neler olduğunu araştırmıştır. Çalışmanın evreni Eskişehir'de yer alan ilköğretim okullarından, örnekleme ise 4 ilkokulda yer alan 197 öğrenciden oluşturulmuştur. Bu öğrencilere 30 soruluk çoktan seçmeli bir başarı testi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin günlük yaşamda çok fazla karşılaştıkları kavramlarda sıkıntı yaşamadıkları ve kavram yanlışlarına sahip olmadıkları belirtilmiştir. Gündelik yaşamda yüz yüze olmadığımız kavramlarda gerçek hayatla bağlantı kuramadıkları için ve soyut olmasından da kaynaklı olarak yanlışlara sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Bal ve Gök (2011), “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersindeki Cumhuriyet, saltanat ve liderlik kavramlarını algılayışları” isimli çalışmalarında ilkokul 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde bulunan bazı kavramları algılama durumlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada fenomenografi toplama ve analiz metodu kullanılırken, veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. 2010-2011 eğitim yılının 2. yarıyılında devlet okulunda öğrenim görmekte olan 5. sınıf öğrencilerinden random olarak seçilen 15 kişi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Sonuç olarak çalışma, öğrencilerin Cumhuriyet, Saltanat, Liderlik vb. kavramları sözlük anlamları dışındaki özelliklerle bağdaştıramadıkları ve başka kavramlarla ilişkilendiremedikleri ortaya koymuştur. Kavramların pek çok farklı yönüne vurgu yapılması gerekliliği belirtilmiştir.

Kurnaz ile Değermenci (2011), araştırmalarında ilkokul ve lise öğrencilerinin kimi astronomi kavramları ile alakalı kavrayışların belirlemeyi ve karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma 7-11. sınıf düzeylerinden toplam 206 katılımcı yer almıştır. Sonuçlara göre sınıf düzeyi fark etmeksizin öğrencilerin kavramların niteliklerini doğru bir biçimde eşleştiremedikleri ortaya konulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre, tüm sınıf düzeylerinde öğrenciler hemen hemen aynı yanlışlara sahiptir ve sorunun ana kaynağının öğrenme ortamlarının yetersizliğinden olabileceği düşünülmektedir.

Kırkılıç, Maden, Şahin, Girgin (2011) “Kavram haritalarının okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerine etkisi” isimli araştırmalarında kavram haritalarının okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Öntest-sontest deneysel bir çalışma tasarlanmıştır. Çalışma grubu ise 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Manisa'da yer alan bir ilkokulda öğrenim gören 8. Sınıf öğrencilerinden toplam 53 öğrenci oluşmuş, sınıfın bir tanesi kontrol, diğeri deney grubu olarak ayrılmış, deney grubunda kavram haritası kullanılırken kontrolde ise geleneksel eğitim gerçekleştirilmiştir. Veriler okuduğunu anlama başarı testi (OABT) ile elde edilmiş, sonuç olarak deney grubu lehinde pozitif anlamda fark tespit edilmiştir.

Göncü ve Korur (2012), “İlköğretim 5. ve 7. sınıf seviyelerindeki öğrencilerin öğretim programında yer alan astronomi temelli ünitelerdeki kavram yanlışlarının tespiti için üç aşamalı test geliştirilmesi” isimli çalışmalarında çoktan seçmeli sorularla bir test geliştirmiş ve söz konusu sınıf düzeylerinde uygulayarak kavram yanlışlarının belirlenmesini hedeflemişlerdir. Hazırlanan 3 aşamalı test değişik okullarda eğitim alan 5. ve 7. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde toplam 7, 7. sınıf düzeyinde toplam 8 kavram yanlışlığı tespit edilmiştir. Kavram yanlışlarının sayılarının yakın olmasının temelinde astronomi ile ilgili konularda öğrencilerin öğrenme eksikliklerinin ve hatalarının fazlalığının olduğu ifade edilmiştir.

Yılmaz ve Çolak (2012), “Sosyal Bilgiler öğretiminde kavram haritaları kullanımının öğrencilerin tutum, akademik başarı ve bilgilerinin kalıcılık düzeylerine etkisi” isimli makalelerinde Sosyal Bilgiler dersinde özellikle tarih ağırlıklı konularda kavram haritalarının kullanımının öğrencilerin akademik başarı, tutum, kalıcılık düzeylerine etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmacılar yarı yapılandırılmış görüşme formu, tutum ölçeği, başarı testi, kompozisyon gibi veri toplama tekniklerini kullanmışlardır. SPSS programında verilerin analizi gerçekleştirilmiş. Sonuç olarak deney grubundaki öğrenciler yönünde pozitif bir fark tespit edilmiştir.

Akbaş (2013), “ Coğrafya ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi ve kavram yanlışları hakkındaki görüşleri” adlı çalışmasında Coğrafya öğretmenlerinin ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kavram yanlışları ile kavram

yanılıklarını gidermede kullandıkları yöntemler ve uygulamaları hakkında görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma Trabzon'da görevli 20 sosyal bilgiler ve 20 coğrafya öğretmeni üzerinde yürütülmüştür. Tarama tekniği kullanılan çalışmada, öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre her iki öğretmen grubu arasında uyumluluklar tespit edilmiş, öğretmenlerin çoğunlukla geleneksel yöntemlerle ders işlediği ve kavram yanılıklarını giderici bilgi ve seviyeye ulaşamadıkları belirlenmiştir.

Subaşı (2013), “İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi “Adım Adım Türkiye” ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutum arasındaki ilişki” isimli çalışmasında 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında bulunan Adım Adım Türkiye ünitesinde yer alan kavramların öğrenciler tarafından öğrenme düzeyi ve Sosyal Bilgilere ilişkin tutumları arasında olan bağlantıyı araştırmıştır. Betimsel olarak hazırlanan araştırmada tarama modeli kullanılmış, çalışma grubu ise random biçimde Ankara, Çankaya ilçesi ilkokullarından seçilen 361 tane 5. sınıf düzeyindeki öğrenciden meydana gelmiştir. Veri toplamak için araştırmacının geliştirdiği ve 20 sorudan oluşmuş 4 seçenekli kavram bilgi testi ve Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutum ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre laiklik, kronoloji, saltanat, değer kavramlarına karşı tam öğrenmenin gerçekleşmediği, öğrenme seviyesi açısından özel okullardaki öğrencilerin daha ileride olduğu, genel olarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik yüksek olduğu, okul türlerine göre tutumların değişmediği, tutum-öğrenme bağının güçlü bir korelasyon oluşturduğu görülmüştür.

Bostan, Küçüközer ve Küçüközer (2014), Sınıf öğretmeni adaylarının astronomi kavramlarını anlamaları üzerine yaptıkları çalışmalarında Sınıf öğretmenliği lisans öğrencilerinin gece ve gündüzün oluşum durumunu, mevsimlerin oluşumunu, yıldızların neden gündüz görünmediğini ve yıldızların kayması gibi kavramları nasıl anlamlandırdıklarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın bulgularına göre sınıf öğretmenliği adaylarının bu kavramlara bilimsel biçimde açıklama yapma yüzdelerinin düşük olduğunu ve bu kavramlara eşdeğer alternatif kavramları kullandıkları tespit edilmiştir.

Bolat, Aydoğdu, Uluçınar Sağır, ve Değirmenci, (2014), çalışmasında, 5. Sınıf öğrencilerinin Dünya, Ay, Güneş kavramlarına dair yanılgıların tespitini amaçlayan özel durum çalışması metodu kullanılarak, çizim ve açık uçlu sorulardan oluşan 6 soruluk bir test ile veri elde etmişler. Sonuçta, bu astronomi kavramlarının şekillerine ve hareketlerine yönelik bazı kavram yanılgılarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin Dünya'nın ve Ay'ın dönme hareketleri ile ilgili kavram yanılgılarına sahip olduğu bu yanılgıların yok edilmesi amacıyla soyut kavramların somut hale getirilerek öğretim yapılması gerekliliği gibi önerilerde bulunulmuştur.

Uygun ve Batur (2015) “Öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan kavramlara ilişkin algıları” isimli çalışmalarında farklı branşlarda eğitim alan öğretmen adaylarının sahip olduğu Sosyal Bilgilere dair kavram yanılgılarını ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Çalışma grubunu Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi 2014-2015 eğitim öğretim yılında son sınıf öğrencisi, her bölümden beş kişi olmak üzere Türkçe, Sosyal, Sınıf öğretmenliği öğrencilerinden meydana gelmiştir. Araştırma nitel desenlerden olgu bilim deseni olarak tasarlanmış uzman görüşlerinden yola çıkarak kavramlar araştırmacılar tarafından tercih edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre farklı programlarda algılar da farklılık yaşandığı, öğretmen adaylarının kavram tanımlamasında güçlük yaşadıkları, tanımlamalarda kavramların ilk sözlük hallerinin verildiği tespit edilmiştir.

Gültekin (2016), çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinde “Adım Adım Türkiye” ünitesi içinde bulunan kavramların öğretimi ile ilgili öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Model olarak, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmada amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik ile tercih edilmiş ve Aydın Efeler ilçesindeki 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile kavrama ilişkin görüşler elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin kavram öğretimini dersler bakımından önemsedikleri, genellikle geleneksel yöntemleri kullandıkları bilgisine erişilmiş bazı kavramlar da güç öğrenmeler yaşandığı soyut kavramlarda ve yaş düzeyine uygun olmayan kavramların verilmesinde güçlüklerle karşılaşıldığı bilgisine varılmıştır.

III. BÖLÜM

3. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve yöntemi, verilerin analizi, araştırmanın geçerlilik güvenilirlik çalışmaları hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşlerinin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, doğal ortamın bozulmasıyla birlikte bize toplumsal olayların manasını açıklama ve anlamada yardımcı olan, çeşitli araştırma şekillerini kapsayan şemsiye bir kavramdır (Merriam, 1998). Nitel araştırma, verilerin toplanması ve analizinde sayısallaştırmalardan ziyade genellikle kelimelere vurgu yapan bir araştırma stratejisidir (Bryman, 2001:264). Genellikle sayılardan çok kelimelerle anlam bulan nitel veri, antropoloji, tarih ve politika gibi sosyal bilimlerin bazı alanlarının değişmezleri arasında olmuştur (Miles ve Huberman, 2015:1). Yıldırım ve Şimşek (2011) 'e göre, gözlem, görüşme, doküman analizi vb. tekniklerin kullanıldığı, eylemlerin tabii sahasında totaliter bir yaklaşımla ortaya çıkmasına dönük bir sürecin yürütüldüğü araştırma biçimi nitel araştırma olarak ifade edilebilir.

Glesne'ye (2013:385) göre nitel araştırma ise, "Sözcükler veya gözlemler gibi değerlendirilmesi güç olan özellikler üzerine eğilen ve özelliklerin yorumlanmasına ve tahlil edilmesine temel oluşturan bir araştırma çeşididir." Nitel araştırma özellikte olduğundan bu yeni bakış açısıyla sosyal olgu ve olayı, sayılamayan "Niçin?" ve "Nasıl?" sorularını yanıtlamak istenmiştir. Bu sorulara verilecek yanıtları değerlendirmek,

anlamlandırmak ve bu doğrultuda birey eylemlerini, toplumsal olgu ve olayları daha iyi izah edilebilir duruma getirmek metodun ana hedefidir (Bilgili, 2008'den akt. Demirbaş, 2015:15).

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden (olgu bilim) fenomenolojik desenden yararlanılmıştır. Fenomenoloji, kişilerin yaşantıları sonucu olayın ana kısmını ve manasını değerlendirmeye uğraşır. Fenomenolojik desen, beşeri ilimlerde nesnenin özünü anlamak amacıyla içeriğine ulaştırmayı hedefleyen anlam bilimlerinden hareket eder. Bir başka ifadeyle görüp, aydınlatarak, anlam tespit ederek ve anlam ayırımında bulunarak yol kat eder. Bununla beraber karşılaştırır, ayırır, ayırır, bağlar ilişkiye sokar, parçalar öğelerine böler (Husserl, 2003: s. 83).

Olgu bilim (fenomenoloji) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgu bilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Olgu bilim (fenomenoloji) desenini kullanan çalışmaların amacı, insanların belli bir olgu (fenomen) ya da gerçeğin belirli bir yönünü tecrübe etme, yorumlama, anlama ya da kavramsallaştırmada kullandıkları farklı yolları tanımlamaktır. Bu yolla belirli bir olgu üzerinde anlayışlar ortaya çıkarılır ve bu anlayışlar kavramsal kategorilere göre sınıflandırılır (Çepni, 2010, s. 104). Kişisel yaşantılardan değerlendirmeye odaklanmış bir yöntemdir (Jasper, 1994; Miller, 2003). Olgu bilim, öncelikle olguların altında yer alan ortak anlamların fark etmek amacıyla bireylerce yaşanmış, dünyayı tanımlamak ve kişisel deneyimlerin ana noktasını açıklamak için çalışmaktadır (Baker, Wuest ve Stern, 1992; Rose, Beeby ve Parker, 1995).

Olgu bilim (fenomenoloji) bireylerin bakış açıları ele alınarak deneyimlerinin çalışılması şeklinde tanımlanabilir (Kuzu, 2013). Olgu bilimsel yaklaşımın temeli kişisel tecrübelerden oluşmaktadır. Bu yaklaşımda araştırma yapan kişi katılımcıların kişisel deneyimleriyle alakadar olmakta ve kişinin algıları ile olaylara atfettikleri anlamları tetkik etmektedir. Fenomenoloji, tanımlayıcı bir araştırma türüdür. Bu noktada genellemelerden ziyade, olguların tanımını yapmak önemlidir (Akturan ve Esen, 2008).

Fenomenolojik desenin bu işlevi ile katılımcının, araştırma konusuna ilişkin olay(lar)a nasıl anlam yüklediği, onları nasıl algıladığı ve kavramlaştırdığı anlaşılmaya çalışılır. Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine yönelik görüşlerinin belirlemenin yolu olarak onların bilgi, yaklaşım, yaşantısına ilişkin deneyimlerine odaklanılacağından fenomenolojik desenin bu amaca en uygun desendir. Böylece yapılan değerlendirmelerin özünün ve anlamının yakalanması hedeflenmiştir. Olgu bilim çalışmaları, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanır (Büyüköztürk vd. 2012, s. 19).

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin deneyimlerini ortaya çıkarmak, yaşanmış deneyimleri sonucunda kavramları nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymak için çalışmada olgu bilim deseni kullanılmıştır. Desenin dayandığı temel varsayımlar da bu anlamın keşfedilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca olgu bilim deseni, katılımcıların oluşturdukları anlam içindeki bilinç özelliklerinin yorumlanmasını sağlamıştır. Böylece araştırmacılar, farklı katılımcılardan elde edilen, ancak ortak olduğunu gördükleri yaşantı örüntüleri aracılığıyla diğer bireylerin de kavram öğretimine ilişkin mümkün olabilecek en yakın açıklamaları oluşturabilmektedirler.

3.3. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 Eğitim-Öğretim yılında Ankara ilinde üç ilçede (Çankaya, Yenimahalle, Mamak) 24 devlet okulunda görev yapmakta olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve öğrenim gören Ortaokul öğrencilerinden (6-7-8. Sınıf)

oluşmaktadır. Araştırma dâhilinde Ankara’da görev yapan 50 Sosyal Bilgiler öğretmenine ve 75 öğrenciye ulaşılmıştır. Çalışma grubunun seçiminde uygun örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Uygun örnekleme, araştırmacının kolaylıkla ulaşabileceği örneklem elemanları almayı içerir. Bu örneklem araştırmacının örneklem tasarlaması ve ulaşması çok zor olduğu durumlarda kullanılan popüler bir örneklemedir. Bazen evren elemanlarının hepsini belirlemek imkânsız olduğunda kullanılır. Uygun örnekleme, özellikle insana yardım araştırmalarında kullanılan oldukça yaygın bir örnekleme tekniğidir. Pratik ve ekonomik olması açısından tercih edilir (Monette, Sullivan ve Dejong, 1990). Uygun Örnekleme (Convenience / Incidental Sampling), zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle, örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir (Büyüköztürk, 2012).

Tablo 3.1. Araştırma yapılan ilçe, öğretmen, öğrenci sayıları

İlçe	Öğretmen (f)	%	Öğrenci (f)	%
Mamak	16	32,0	25	33,3
Çankaya	17	34,0	25	33,3
Yenimahalle	17	34,0	25	33,3
TOPLAM	50	100	75	100

Tablo 3.1’ de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan 50 öğretmen; Mamak (16), Çankaya (17), Yenimahalle (17) ilçelerinden katılım sağlamıştır. Öğrenciler ise aynı ilçelerde öğrenim görmekte olan 25’ er toplam 75 öğrenciden meydana gelmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin demografik özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kadın	24	48,0
	Erkek	26	52,0
	TOPLAM	50	100
Kıdem	0-5	6	12,0
	6-10	12	24,0
	11-15	24	48,0
	16-20	8	16,0
	TOPLAM	50	100
	Mezun Olunan Üniversite	Gazi Ü.	10
Ankara Ü.		6	12,0
Abant İzzet Baysal Ü.		3	6,0
Marmara Ü.		3	6,0
Karadeniz Teknik Ü.		3	6,0
Anadolu Ü.		3	6,0
On Dokuz Mayıs Ü.		2	4,0
Çanakkale On Sekiz Mart Ü.		2	4,0
Süleyman Demirel Ü.		2	4,0
Erciyes Ü.		2	4,0
Atatürk Ü.		2	4,0
Ege Ü.		2	4,0
Pamukkale Ü.		2	4,0
Amasya Ü.		2	4,0
İstanbul Ü.		1	2,0
Kırıkkale Ü.		1	2,0
Sakarya Ü.		1	2,0
Ahi Evran Ü.		1	2,0
Celal Bayar Ü.		1	2,0
Cumhuriyet Ü.		1	2,0
TOPLAM		50	100
Mezun Olunan Bölüm		Sosyal Bilgiler Öğrt.	37
	Tarih Öğretmenliği	13	26,0
	TOPLAM	50	100
İlgili Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu	Hiç	34	68,0
	Bir Kez	13	26,0
	İki Kez	3	6,0
	TOPLAM	50	100

Tablo 3.2' de görüldüğü üzere, 24 kadın, 26 erkek olmak üzere toplam 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni araştırmaya katılmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası kademe olarak

11 yıl ve üzerinde bir kıdeme sahip olup tecrübeli olarak ifade edilebilir. Mezun olan üniversiteler farklı bölgelerden olması araştırmanın verileri için çeşitlilik oluşturmuştur. Mezun olunan bölüm bakımından ise katılımcıların tamamına yakınının Sosyal Bilgiler öğretmenliğinden mezun olduğu, 13 katılımcının ise Tarih öğretmenliğinden mezun olduğu tespit edilmiştir. Kavram öğretimine yönelik hizmet içi eğitim alma durumu ise 13 öğretmen 1 kez, 3 öğretmen 2 kez hizmet içi eğitim görmüştür, diğer katılımcılar konu ile ilgili olarak hizmet içi eğitim almamıştır.

Tablo 3.3. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri

		f	%
Cinsiyet	Kız	38	50,6
	Erkek	37	49,3
TOPLAM		75	100
Sınıf	6. Sınıf	26	34,6
	7. Sınıf	24	32,0
	8. Sınıf	25	33,3
TOPLAM		75	100
İlçe	Mamak	25	33,3
	Yenimahalle	25	33,3
	Çankaya	25	33,3
TOPLAM		75	100

Tablo 3.3' de görüldüğü üzere, araştırmaya toplam 75 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin 26' sı 6. Sınıf, 24' ü 7. Sınıf, 25' i 8. Sınıftır. Öğrencilerden 38' i kız, 37' si erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 25' i Mamak bölgesinde bulunan okullardan, 25' i Yenimahalle bölgesinde bulunan okullardan, 25' i Çankaya bölgesinde bulunan okullardan oluşmaktadır.

3.4. Veri Toplama Aracı

Nitel bulgular üç farklı veri toplama şeklinde meydana gelir: (1) ayrıntılı açık uçlu mülakatlar; (2) doğrudan gözlem ve (3) yazılı dokümanlar. Mülakatlar bireylerin deneyimlerini, düşüncelerini, duyguları ve bilgileri ile ilgili doğrudan alıntılar yapabilmesine imkân verir. Gözlemlerden toplanan verilerin insanların etkinlikleri, davranışları, eylemleri ve insan deneyiminin görebildiğimiz kısımları olan tüm kişiler

arası etkileşim ve örgütsel süreçlerin ayrıntılı bir biçimde betimlenmesine olanak sağlar. Doküman analizi örgütsel, klinik veya program kayıtlarının tam metinlerinin ya da bunlardan yapılan alıntılarının, muhtıra ve yazışmalarının, resmi yayınlar veya raporların, kişisel günlüklerin, açık uçlu anketlere verilen yazılı cevapların incelenmesini kapsamaktadır (Patton, 2014: 4).

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretimine yönelik görüşlerini almak amacıyla yapılan bu araştırmada toplanan veriler yukarıda bahsedildiği gibi nitel veri toplama şekillerinden biri olan dokümanlar kapsamında yer alan görüşme formları yardımıyla elde edilmiştir. Görüşme formu araştırmaya katılan bireylerin konu hakkındaki görüşlerini üzerinde düşünerek ve gözden geçirerek ifade etmesine olanak sağlayabilmektir. Bernard' ve Ryan (2010: 34) ' a göre açık uçlu sorular, çalışılan olgu, konu, kavramlar hakkında insanların kendi fikirlerini yansıtmasına ve kendi kelimeleriyle cevap vermelerine imkân tanımaktadır.

Bu nedenle, araştırmada öğretmen ve öğrencilere iki bölümden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış; ilk bölümde kişisel bilgiler yer alırken ikinci bölümde açık uçlu 10 sorudan oluşan öğretmen görüşme formu, 6 sorudan oluşan öğrenci görüşme formu kullanılmıştır. (Ek: 1) Öğretmen ve öğrenci görüşme formunda yer alan sorular, ilgili literatüre göre hazırlanmıştır. Uzman görüşlerinden faydalanarak forma son şekli verilmiştir.

Öğretmen görüşme formu, iki kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde çalışma grubu ilgili kişisel bilgiler, ikinci bölümde kavram öğretimine ilişkin 10 adet açık uçlu soru bulunmaktadır. İkinci kısımdaki sorular oluşturulmadan önce alan yazın incelenerek sorular oluşturulmuştur. Öğrenci görüşme formunda ise ilk bölümde kişisel bilgiler yer alırken ikinci bölümde 6 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. 3 Alan uzmanı 1 ölçme uzmanı tarafından sorular gözden geçirilmiştir. Formun hazırlanmasında öncelikle ilgili literatür gözden geçirilmiş, elde edilen bilgiler çerçevesinde ön uygulama amaçlı görüşme soruları hazırlanmıştır. Soruların bazılarında düzeltmeler yapılmış ve form son haline kavuşturulmuştur.

Görüşmelerde her bir öğretmene araştırmacı tarafından 10 açık uçlu soru sorulmuş, alınan cevaplar görüşme formlarına not edilmiştir. Her bir görüşme ortalama 40 dakika sürmüştür. Öğrenci görüşme formu ise 6 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Öğrenciler için ortalama süre 45 dakika sürmüştür.

Araştırmada verilerinin tamamı, araştırmacı tarafından geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile ulaşılmıştır. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı düşündüğü soruların yer aldığı görüşme protokolünü düzenlemiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik sebebiyle eğitim bilim araştırmalarında daha uygun bir teknik görünümü çizmektedir (Ekiz, 2003).

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda toplanan verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır, sonrasında ise veriler nicel bir şekilde dönüştürülerek sayısallaştırılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden oluşturulmuş temalara uygun biçimde özetlenir ve değerlendirilir. Bu türde araştırmacıya görüştüğu veya gözlemediği kişilerin fikirlerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymak amacıyla doğrudan alıntılara yer verir. Betimsel analiz de ana hedef toplanmış bulguların okuyucuya özet ve yorumlanmış halini sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:224).

Toplanan veriler araştırmacı tarafından yazılı bir şekilde getirilmiş ve çözümlenmiştir. Betimsel analizin nihayetinde oluşturulan kategoriler yüzde (%) ve frekans (f) değerlerine dönüştürölüp tablolar şeklinde gösterilmiştir. Oluşturulan tabloların altında katılımcıların görüşlerinden alıntılar yer almıştır. Kimi sorular analiz edilirken katılımcıların soruları bir görüşten daha fazla yanıt vermiş olması sebebiyle, çalışma grubunda ve kategorilerde yer alan sıklık (f) sayıları değişiklik göstermektedir. Katılımcıların alıntıları gösterilirken kodlamalar yapılmış Sosyal Bilgiler öğretmenleri “ÖR.” ortaokul öğrencileri ise “Ö.” şeklinde kodlanmıştır.

Gözlem, görüşme formu, doküman analizi gibi kaynakların aracılığı ile elde edilen büyük miktardaki verilerin incelenip kodlanması sonrasında bu kodlamalara göre elde edilen bulgular nitel araştırmalarda sıkça karşılaşılan uygulamalardandır (Büyüköztürk, vd., 2012: 240)

Betimsel analizin basamakları dört aşamadan oluşmaktadır: Birincisi ulaşılmış hedeflenen analiz için meydana getirilen çerçeve, ikincisi oluşturulan tematik çerçeveye uygun verilerin yerleştirilmesi, üçüncüsü bulguların tanımının yapılması ve son olarak toplanan bulguların değerlendirilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Betimsel araştırmalarda durum ve olayların detaylı betimlenmesi hedefi ile nasıl niçin sorularına yanıt aranır. Ayrıntılı literatür yardımıyla betimsel analizi iyi bir biçimde gerçekleştirilmiş çalışma, hem yapılmakta olan araştırmanın temeline güçlü bir dayanak olur, hem de yapılması planlanan başka araştırmalara ışık tutar (De Vaus, 2001).

Betimsel araştırma yönteminde teori meydana getirme ve metodolojik değerlendirme yapmak sürdürülmekte olan bir uygulamaya ilişkin eksiklikleri tespit etmek amacıyla olay veya durum araştırması meta-analiz çalışması gibi pek çok araştırma türünü içerir. Betimsel araştırmalar mevcut bir durumla ilgili belirleme oluşturulduğundan bu durumdaki sorunların çözümünde yararlı olabilir. Betimsel araştırmalarda araştırma yapan kişinin amaçları doğrultusunda değişkenlere müdahale etmesi mümkün değildir çünkü her tür çalışmalarda neden-sonuç ilişkisi oluşturma ve olması muhtemel olay ile ilgili tahmin yapma amacı yoktur. Betimsel araştırma modelindeki araştırmalar genellikle tarama modeli olarak da anılmaktadır. Ancak anket uygulamaları ve kullanımlarında ki hedeflerinden ötürü betimsel olan diğer çalışmalar bu genellemelerin ötesinde kalır (Başol, 2008)

3.6. Geçerlik Güvenirlik

Nitel çalışmalarda geçerlilik, araştırmacının araştırdığı durumu, olduğu biçimde ve olabildiğince tarafsız gözlemlemesi demektir (Kirk ve Miller, 1986. Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011: 255). Güvenirlik, ölçülmesi hedeflenen durumun bağımsız ölçümler arasında olan kararlılık durumudur. Sürekli aynı sembollerle kazanmış olması ve aynı

süreçlerin devamında ve aynı kıstasların kullanılmasında aynı sonuçları vermesi ve ölçmenin rastlantısal şekilde yanılığ halinden arınıklık seviyesidir (Karasar, 2015: 148).

Genel olarak “geçerlik” çalışmanın sonucunun doğruluğuna eğilir. Dış geçerlilik ulaşılan sonuçların benzeşen kategoride veya ortamlara uyarlanabilirliğine, iç geçerlik ise araştırmanın sonuçlarına giderken takip edilen sürecin istenilen gerçekliğin oluşturulmasındaki yeterliğe dairdir. Toplanan bilgilerin detaylı biçimde raporlanması ve araştırmacının sonuçları nasıl elde ettiğini açıklaması nitel bir çalışmada geçerliliğin temel kıstaslar içinde bulunur. Örneğin; betimsel araştırmalarda katılımcıların görüşlerini alıntılarla vermek ve bu doğrultuda bir sonuca varmak geçerlilik için önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 255, 257).

Araştırmanın geçerliliğini sağlamak için, uzman görüşlerine başvurulmuş ve katılımcıların görüşlerinden alıntılarla dayanak sağlanmıştır. Verilerin analizi yapılırken, katılımcılardan toplanan veriler numaralandırılıp, analiz edilmiş ve bir sonuca varılmıştır. Verilerin elde edilmesinde ve değerlendirilmesinde objektif ve tarafsız davranmaya dikkat edilmiştir. Ayrıca, araştırmanın dilbilgisi kurallarına uyup uymadığı, soruların anlam bütünlüğü problem cümlesi ile soruların birbirini destekleme durumu ve soruların ölçülmek istenen özelliği ölçüp ölçmediği analiz edilmiş ve böylece soruların yapı geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Görüşme formlarının katılımcılara uygulama aşamasından sonra Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğrencilerinin sorulara cevapları hem araştırmacı hem de bir ölçme değerlendirme uzmanı tarafından ayrı olarak analiz edilmiş, elde edilen bulgular doğrultusunda oluşturulan temalarda “görüş birliği” ve “ayrılığı” olan noktalar gözden geçirilerek gerekli düzeltmeler gerçekleştirilmiştir. Güvenilirlik hesaplaması amacıyla güvenlik formülü kullanılmıştır. Karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları saptanarak araştırmanın güvenilirliği Miles ve Huberman’ın (1994:64) formülü (Güvenirlik = görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı) baz alınarak hesap edilmiştir. Yapılan hesaplama sonucunda güvenilirlik % 82 olarak bulunmuştur. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki tutarlılığın %70 ve üzeri olduğu durumlarda istenilen seviyede bir güvenilirlik sağlanmış sayılmaktadır.

IV. BÖLÜM

4. Bulgular ve Tartışma

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram tanımına yönelik görüşlerine” ilişkin bulgular tablolatırılmış ve ilgili araştırmalarla yorumlanmıştır.

4.1.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavramın tanımına yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavramın tanımına yönelik görüşleri Tablo 4.1’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram tanımına ilişkin görüşleri

Kavramın Tanımı	f	%
Olguların zihinde imgesi	17	28,8
Nesnelerin ortak adı	14	23,7
Nesnelerin genel tasarımı	8	13,5
Olguları kapsayan kelimeler	8	13,5
Anahtar kelime	7	11,8
Aynı kategoriden örnekler	5	8,4
TOPLAM	59	100

Tablo 4.1’ de yer alan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde; öğretmenlerden 17’ si kavramı olguların zihindeki imgesi şeklinde tanımlarken, 14’ ü nesnelerin ortak adı, 8’ i nesnelerin genel tasarımı, 8’ si olguları kapsayan kelime, 7’ si anahtar kelime, 5’ i aynı kategoriden örnekler olarak ifade etmiştir.

Kavramı “Nesnelerin zihinde imgesi” olarak ifade eden 17 öğretmen görüşünden bazıları şunlardır: *“Kavram nesnelerin insan beynindeki yansıma biçimi, olguların zihinde yer alan imgesi ve varlıkların anahtar kelimesidir. Kavram öğretimi hem Sosyal Bilgiler dersi hem diğer dersler açısından önemli bir yere sahiptir. Kavram öğretimi öğrenmeyi kalıcı hale getirir.”* (Ö.5) *“Kavramlar, sözcükler ve imgelerle ifade edilen tasarımlardır, kavram öğretimi özellikle Sosyal Bilgiler dersi için önemlidir öğrenme kalıcı hale gelir. Bilgilerin çoğunu kendi deneyimlerimizle elde ederiz ama çoğu bilgiyi uzun süreli hafızamıza atmamız anahtar sözcük niteliğindeki kavramların desteğiyle olur.”* (Ö.7) *“Kavramlar, insanlar için ortak bir imgedir nesnelerin zihnimizde yer alan tasarımlarıdır. Bir sınıflamada bulunan örnekleri ifade eder. Kavram öğretimi etkili öğrenmeler sağlar.”* (Ö.10) *“Kavramlar ortak nitelikleri olan bir kısım olgu veya varlığa dair anlamlı her türlü simgedir. Varlıkların zihnimizdeki temsilidir. Olguların hepsini kapsayan simgelerdir.”* (Ö.13)

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden 11’ i kavramı, “Nesnelerin ortak adı” olarak adlandırmışlardır. Bu görüşlerden bazıları şu şekildedir: *“Kavramlar belirli ortak özelliğe sahip olan nesnelere verilen adlar, olgulara verdiğim genel isimlerdir. Örneğin, anayasa toplumsal kuralları belirleyen sözleşmedir. Bu genel bir isimdir. Kişiden kişiye değişiklik göstermez.”* (Ö.4) *“Kavram bir objeye ya da cisme, nesneye yüklediğimiz isimlerdir. Bu isimler genel isimlerdir. Ortak nitelikleri kapsar ve bu yapılar zihnimizde var olan simgelerdir.”* (Ö.8) *“Kavram bir nesnenin yaygın olarak kullanılan isimleridir.”* (Ö.22) Kavramı “Nesnelerin genel tasarımı” olarak ifade eden bazı öğretmen görüşleri: *“Kavramlar nesnelerin ana hatlarını oluşturur.”* (Ö.11) *“Kavramlar benzer olan fikirleri, insanları, olayları vb. nesnelere gruplandırmak için kullanılan ana hatları belirlenmiş tasarımlardır.”* (Ö.22)

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden 8’i kavramı nesnelerin genel tasarımı olarak ifade etmişlerdir: *“Kavram, varlıkların ana hatlarını belirtir.”* (Ö.11) *“Kavramlar nesnelerin, cisimlerin ana çerçevesine verdiğimiz, kullandığımız isimlerdir. Kitap dediğimizde genel bir kitap tasarımı düşünürüz örneğin.”* (Ö.22)

Sosyal Bilgiler öğretmenleri (8) kavramı olguları kapsayan kelimler şeklinde ifade etmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları: “*Olgu olarak adlandırdığımız durumlar genel ifadeler şeklini aldığı anda kavramları verir. Savaş olgusu pek çok savaşı kapsarken kavramı da oluşturur.*” (Ö.34) “*Kavramlar genel olarak olgu dediğimiz genel durumları da içine alan isimlerdir. Tek bir genel durumu ifade eden olgular kavramları da içine alan sözcüklerdir.*” (Ö.41)

Sosyal Bilgiler öğretmenleri (7), kavramın tanımına anahtar kelimeler ifadesini kullanmıştır: “*Konunun özünü veren anahtar sözcükler olarak tanımlanabilir.*” (Ö.18) “*Kavramlar konuların anlaşılmasındaki en önemli anahtar kelimelerdir.*” (Ö.26).

Tütüncü (2008), “Kimya öğretmen adaylarının kavram öğretimi ve önemi hakkındaki düşünceleri” isimli yüksek lisans tezinde öğretmen adaylarının kavramın tanımına yönelik görüşlerinde, “Nesnelerin benzer özelliklerine verilen ortak ad” ifadesini tespit etmiştir. Bu tanım, araştırmada yer alan öğretmenlerin tanımlarıyla benzerlik göstermektedir. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram tanımlamalarında, genellikle birbirine benzer ifadeler kullandığı, kitabi tanımlamalarda buldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, tanımlamalarını örneklerle desteklemedikleri için, ezbere tanımlamalar yaptıklarının göstergesi olabilir. Bu sonuç yine aynı zamanda Tütüncü’nün (2008) araştırma sonuçlarıyla uyusmaktadır.

Memişoğlu ve Tarhan (2016)’ ın araştırmalarında öğretmenlerin kavram tanımlarında tespit ettikleri ifadeler, bu araştırmada yer alan kavram tanımlarıyla benzerlik göstermektedir. Öğretmenlerin kavramla ilgili olarak konuyu açıklayan anahtar kelimeler, ortak özelliği olan nesnelerin ismi gibi ifadeler kullanmışlardır. Bu ifadeler araştırma bulgularıyla uyusmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu araştırmada kavramın tanımı olarak olguların zihinde imgesi, nesnelerin genel tasarımı, anahtar kelimeler gibi benzer ifadeler kullanmışlardır.

4.1.2.Ortaokul öğrencilerinin kavram tanımına yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Ortaokul öğrencilerinin kavram tanımına yönelik görüşleri Tablo 4.2’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Ortaokul öğrencilerinin kavram tanımına ilişkin görüşleri

Kavramın Tanımı	f	%
Nesnelerin zihinde soyut tasarımı	21	28,0
Nesnelerin genel ismi	20	26,6
Nesnelerin ortak özelliği	17	22,6
Olguları kapsayan kelime	10	13,3
Birbirine benzeyen örnekler	7	9,3
TOPLAM	75	100

Tablo 4.2’ ye bakıldığında, araştırmaya katılan 75 öğrenciden 21’ inin kavramı tanımlarken, nesnelerin zihinde soyut tasarımı, 17’ si nesnelerin ortak özellikleri, 20’ si nesnelerin genel ismi, 10’ u olguları kapsayan kelime, 7’ si birbirine benzeyen örnekler olarak ifade etmişlerdir. Öğrenciler kavram tanımlamalarıyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Kavramı “Nesnelerin zihinde soyut tasarımı” olarak ifade eden 21 öğrenci görüşünden bazıları şunlardır: “*Kavram bana göre bizim gözle göremediğimiz ama düşüncelerimizde olan varlıklardır.*” (ÖR.21) “*Kavram bence nesnelerin beynimizde yer alan görmediğimiz ama düşüncemizde hayal ettiğimiz halidir.*” (ÖR.43) “*Kavram dediğimde aklımda kelimelerin beynimdeki hali canlanıyor. Örnek olarak dağ kavramını düşününce yüksek bir tepe hayal ediyorum.*” (ÖR.54)

Öğrenciler (20), kavramı “Nesnelerin genel ismi” şeklinde ifade etmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları: “*Kavram bir cismin, varlığın genel ismidir. Bir sürü elma var ama elma dediğimizde aklıma sadece elma şekli geliyor.*” (ÖR.24) “*Kavram dendiğinde aklıma birden çok çeşidi olan nesnenin genel ismi geliyor. Örnek kalemin çok çeşidi var ama kalem dendiğinde yazı yazan bir nesne düşünüyorum.*” (ÖR.75) “*Kavram nedir diye düşündüğümde benim hayalimde canlanan şey var. Çok nesne, madde, cisim var bunların özelliklerinden bir tanesi aklıma geliyorsa o kavramdır. Mesela meyvesi olan bitkiler dendiğinde aklıma ağaç kavramı geliyor.*” (ÖR.71)

Öğrencilerin kavram tanımlamalarına baktığımızda; kavramları genellikle zihinlerinde canlandırdıkları varlıkları somut örnekler vererek açıkladıkları görülmüştür. Öğrencilerin kavram tanımlamaları göz önünde bulundurulduğunda, kavramın sözlük anlamına yakın bir şekilde tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Yapılan tanımlamalar doğru tanımlamalara oldukça yakın aynı zamanda kendi düşüncelerini ortaya koyacak biçimde olduğu tespit edilmiştir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavramların ve kavram öğretiminin, Sosyal Bilgiler öğretimindeki önemine yönelik görüşlerine” ilişkin bulgular tablolaştırılarak (Tablo 4.3), yorumlanmıştır.

Tablo 4.3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler açısından önemine ilişkin görüşleri

Kavram Öğretiminin Sosyal Bilgiler Eğitimindeki Yeri ve Önemi	f	%
Etkili öğrenme süreci sağlama	11	22,0
Öğrenmeyi kalıcı hale getirme	9	18,0
Soyut ifadeleri somutlaştırma	8	16,0
Öğrenmenin ilk basamağı olma	5	10,0
Sosyal Bilgilerin kavram açısından zengin olması	5	10,0
Konuyu basit ve anlaşılır kılma	5	10,0
Öğretimi kişisel süreçlerle destekleme	3	6,0
İletişimi kolaylaştırma	2	4,0
Akıl yürütmeye yardımcı olma	2	4,0
TOPLAM	50	100

Tablo 4.3’ e göre, kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler eğitimindeki yeri için ise Sosyal Bilgiler öğretmenlerden 11’ i kavram öğretiminin etkili bir öğrenme süreci sağladığını, 9’ u öğrenmeyi kalıcı hale getirdiğini, 8’ i soyut ifadeleri somutlaştırdığını, 5’ i öğrenmenin ilk basamağı olduğunu, 5’i Sosyal Bilgiler dersinin kavram açısından zengin olduğunu, 5’ i konuyu basit ve anlaşılır kıldığını, 3’ ü öğretimi kişisel süreçlerle desteklediğini, 2’ si iletişimi kolaylaştırdığını, 2’ si akıl yürütmeye yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları:

Sosyal Bilgiler öğretmen görüşlerinden 11' i kavram öğretiminin etkili bir öğrenme süreci sunacağını belirtmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları; *“Sosyal Bilgiler pek çok çalışma alanının bir araya olduğu bir derstir. Tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi disiplinlerinin kavramları bakımından kavram zenginliği vardır. Kavram öğretimi doğru şekilde gerçekleştirilirse öğretim sürecini verimli hale gelir. Kullanılan araç ve materyaller doğru seçilirse etkili ve kalıcı öğrenmeler meydana gelir.”* (Ö.2) *“Eğitimde istenilen davranışların kazandırılması esastır. Dersin ve programın hedeflerine ulaşması eğitimin de kalitesini artıracaktır. Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir içeriğe sahiptir. Kavramları anlamadan dersi anlamak mümkün değildir. Kavram öğretimi ile öğrenmeler etkili hale ulaşır.”* (Ö.4) *“Kavram öğretimi kazanımlar açısından anahtar görevi görürler, kazanımların gerçekleşmesi ve öğrenme sürecinde etkili öğrenmelerin gerçekleşmesi için kavramların kavram öğretimi önemlidir. Ezbere dayalı öğrenmeden kurtarıcı görevi görür.”* (Ö.10) *“Kavramlar eğlendirirken öğreten yapılarıdır. Öğrencilerin derse hazırbulunuşluk düzeyini artırmaktadır ve hafızayı güçlendirmektedir bunun sonucunda öğrenciler derse hazır hale geldikleri için öğrenmeleri etkili hale getirir.”* (Ö.12)

Sosyal Bilgiler öğretmen görüşlerinden 9' u kavram öğretiminin öğrenmeyi kalıcı hale getirdiğini belirtmişler. Bu görüşlerden bazıları, *“Kavram öğretimini etkili bir şekilde kullanmak hafızayı güçlendirir. Öğrenmelerde kalıcılık sağlar.”* (Ö.3) *“Kavram öğretimi doğru ve yerinde yapılırsa bu sadece Sosyal Bilgiler dersi için değil tüm derslerde akademik başarıya etki eder ve yaşamları boyunca edindikleri bilgileri zihinlerinde tutabilirler.”* (Ö.5) *“Kavramların öğretiminde doğru uygulamalar ve materyaller kullanılırsa bilgilerin izli olması mümkün hale gelir ve öğretim süreci de etkili olur.”* (Ö.22)

Öğretmen görüşlerinden 8'i kavram öğretiminin soyut ifadeleri somutlaştırdığını belirtmiştir. Bazı görüşler: *“Doğru kavram öğretimi teknikleriyle Sosyal Bilgiler dersinde yer alan soyut kavramların somutlaştırılmasını sağlıyorum.”* (Ö.16) *“Kavramlar özellikle bu yaş grubu öğrenciler için bazen soyut kalabiliyor kavramları kullanarak somutlaştırma yapabiliyorum.”* (Ö.23) *“Tarih ve vatandaşlıkla ilgili kavramların*

öğretiminde kullandığım teknikler sayesinde öğretimi somutlaştırıp kalıcı olmasını sağlıyorum.” (Ö.37)

Öğretmen görüşlerinden 5’ i kavram öğretiminin öğrenmenin ilk basamağı olduğunu belirtmiş. O görüşlerden bazıları: *“Kavramlar öğrenmenin temelini oluşturur. Kavramlar Sosyal Bilgilerde tarihi ve siyasi kavramların algılanması ve dersin başarısı açısından önemlidir. Eğer kavramlar doğru biçimde öğrenilirse derse olan ilgi, başarı da artacaktır.” (Ö.13)* *“Birey dünyaya geldiği andan itibaren kavramlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ve okul öğrenmelerinin başlangıcı da kavramla başlıyor. Çocuk kavramı öğrendiğinde derse bir adım önde başlıyor aslında.” (Ö.24)*

Sosyal Bilgiler öğretmenleri (5), kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler dersi için önemine dersin kavram açısından zenginliğine vurgu yaparak cevap vermiştir. O görüşlerden bazıları, *“Sosyal Bilgiler dersi kavram açısından zengin bir derstir. Pek çok farklı disipline ait kavramların öğretimini etkili kılmak için kavram öğretimini önemsiyorum.” (Ö.35)* *“Sosyal Bilgilerde kavramların önemi bilinmektedir. Kavram içeriği bakımından zengin bir derstir.” (Ö.43)*

Sosyal Bilgiler öğretmen görüşlerinden 5 ‘i konuyu basit ve anlaşılır kıldığını ifade etmişlerdir: *“Kavramlar konunun özünü verdiği için konunun temel noktalarına vurgu yapar ve az şeyle çok şeyi öğrettiği için konuyu daha anlaşılır hale getirir.” (Ö.17)* *“Kavramların Sosyal Bilgilerde kullanımın doğru yöntem ve tekniklerle desteklenmesi dersin daha anlaşılır olmasını sağlar.” (Ö.42)*

Sosyal Bilgiler öğretmenleri (3), öğretimi kişisel süreçlerle desteklediğini belirtmişlerdir: *“Kavram olmadan öğretim sağlayamayız öğrencilerin kişisel deneyimleri yaşaması bakımından kavram öğretimi önemlidir. En uygun tekniği bularak öğretim daha bireysel hale getirir.” (Ö.15)*

Sosyal Bilgiler öğretmenleri (2), kavram öğretiminin iletişimi kolaylaştırdığını belirtmişlerdir: *“Kavramları öğrenmeden konu kavranılmaz. Örneğin, bir kelimenin*

anlamını bilmeden cümle kuramayız. Kavramı verirken de günlük hayattan örnekler sunmak hem iletişimi kolaylaştırır hem sağlıklı bir süreç oluşturur.” (Ö.18)

Öğretmen görüşlerinden 2’ si akıl yürütmeye yardımcı olduğunu belirtmiştir: *“Kavramların öğrenilmesiyle öğrenci daha pratik düşünmeyi başlar.” (Ö.32)*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hemen hepsi kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler dersi için önemli olduğunu belirtmiştir. Turan (2002), araştırmasında öğrencilerin, kavram öğrenme sürecinde aktif hale getirilerek edinilen bilginin akılda kalıcı olmasının sağlanabileceğini belirtmesi, bulguları destekler niteliktedir. Yazıcı ve Samancı (2003)’ ya göre, “ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgilerle ilgili esasları öğrenebilmeleri ve karşılıklarına çıkabilecek sosyal problemleri çözebilmeleri için ana kavramları çok iyi kavramaları gerekmektedir” şeklinde kavramların öneminden bahsedilmiştir. Doğanay (2002)’ a göre, Sosyal Bilgiler dersinin ezberci ve geleneksel sistemden kurtarıp, yaşamı anlamlı bir bütün olarak algılamaya dayalı bir ders olarak görülebilmesi için, öğretimin kavram ve genelleme merkezli olması gerektiğini vurgulamıştır.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullanılan kavram öğretimi teknikleri ve kullanma nedenlerine; ortaokul öğrencilerinin kavram öğretim teknikleri ve yöntemlerine yönelik görüşlerine” ilişkin bulgular tablolaştırılarak, yorumlanmıştır.

4.3.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullanılan kavram öğretimi tekniklerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullanılan kavram öğretimi tekniklerine yönelik görüşleri Tablo 4.4’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yararlandıkları kavram öğretimi tekniklerine ilişkin görüşler

Kavram Öğretim Teknikleri	f	%
Kavram Haritası	35	18,1
Zihin Haritası	31	16,0
Balık Kılıcı	27	13,9
Bulmaca	26	13,4
Kavram Karikatürü	23	11,9
Örümcek Harita	17	8,8
Yapılandırılmış Grid	15	7,7
Anlam Çözümleme Tablosu	9	4,6
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç	5	2,5
Kelime İlişkilendirme Testi	5	2,5
TOPLAM	193	100

Tablo 4.4' e bakıldığında; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre, kavram öğretimi materyallerinden en çok kavram haritasını (35), zihin haritasını (31) kullandığı belirlenmiştir. Balık kılıcını kullanan 27, bulmaca kullanan 26, kavram karikatürü kullanan 23, örümcek harita kullanan 17, yapılandırılmış grid kullanan 15, anlam çözümleme tablosu kullanan 9, tanılayıcı dallanmış ağaç kullanan 5, kelime ilişkilendirme testini kullanan 5 öğretmen olduğu belirlenmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden kavram haritalarına ilişkin görüşlerinden bazıları: “*Kavram haritası Sosyal Bilgiler dersi özellikle soyut kavramların bol yer aldığı bir derstir. Öğrenci yaş grubu ve seviyesi göz önünde bulundurulduğunda kavramların verilmesinde somutlaştırıcı materyallerden yararlanmak etkili bir öğrenme sürecine sunar. Bu açıdan bakıldığında Sosyal Bilgilerde özellikle tarih ve coğrafya kavramlarında en çok kullandığım tekniklerin başında kavram haritası gelmektedir. Kavram haritası hem kavramların ilişkisini ortaya koyarken hem de görsel hafızayı güçlendirmektedir.*” (Ö.1) “*Öğretimde en çok kullandığım tekniklerden biri kavram haritası tekniğidir, kavram haritası dersi içeriği gereğince kavramların birbiri ile bağlantısını gösterip somutlaştırma ve kalıcılığı sağlayabilmek adına etkili bir tekniktir. Doğru kullanımla az şeyle çok şey anlatmamızı sağlayabilir.*” (Ö.3)

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden zihin haritalarına ilişkin görüşlerinden bazıları şu şekildedir: “*Zihin haritası öğrencilere*

özgürlükçü bir alan tanıyor ve yaratıcı düşüncelerini destekliyor. Görsel hafızalarını da güçlendirdiği kullanımına önem veriyorum.” (Ö.26) “Zihin haritaları resim ve şekil not tutma metotlarıyla öğrenmeyi eğlenceli hale getiriyor. Klasik metotların aksine fikirlerin özümsenmesini sağlıyor. Az zamanda çok şey anlatmama imkân sağlıyor.” (Ö.32)

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden balık kılıçına ilişkin görüşlerinden bazıları şu şekildedir: *“Balık kılıçığı hem öğretip hem kavram yanlışlarını ortaya çıkarıyor, değerlendirme amaçlı da kullanıyorum. Konu bütünlüğü ve kavramlar arası ilişkileri görmemiz açısından faydalı buluyorum. Tarih, coğrafya, vatandaşlık kavramlarının hepsinde uygulanması oldukça kolay, görsel hafızayı destekliyor.” (Ö.17) “Balık kılıçığı tekniğinden Sosyal Bilgiler dersinde faydalanmamın en büyük sebeplerin başında özellikle tarihi konu ve kavramlarda neden sonuç ilişkisini rahat görebilmemizi sağlıyor, hafıza ve hayal gücünü geliştiriyor.” (Ö.29)*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden kavram bulmacalarına ilişkin görüşlerinden bazıları : *“Kavram Bulmacaları özellikle son dönemlerde ünite değerlendirmeleri ve sınavlarda sık sık kullanıyorum. Hem öğrenciler eğlenceli buluyor, sınav kaygılarını azaltıyor hem de hafızalarını güçlendiriyor. Genellikle kendim hazırlamaya çalışıyorum zaman sıkıntısı yaşadığım da bazen de hazır olarak kullanıyorum.” (Ö.39) “Bulmacalar hem ders sürecinde hem de değerlendirmede sık kullandığım bir teknik. Çocuklar bu tekniğe uzak değiller günlük hayatta da sık sık karşılaştıkları için zevkle kullanıyorum.” (Ö.26) şeklindedir.*

Öğretmenlerin, kavram karikatürlerinin kullanımına ilişkin görüşleri şu şekildedir: *“Kavram karikatürlerden derste yararlanıyorum. Karikatürler eğlenceli, dersi renkli hale getiren teknikler, dikkat çekiyor ve konuşma balonları sayesinde kavramın da tanımını da öğrenmiş oluyorlar. Etkili, kalıcı, eğlenceli bir öğretim süreci sağlıyor.” (Ö.42) “Az şeyle çok şeyi anlatıyor, Sosyal Bilgiler dersi kavramların bol olduğu bir ders. Kavramların iyi bir şekilde öğretilmesi konuların ve dersin iyi anlaşılmasını kalıcılığını artırmaktadır. Eğlenceli ve eğitici öğrenmeyi sağlıyor. Görsellik öğrencilerin belleğinde bilgilerin daha organize olmasını sağlıyor.” (Ö.47)*

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden örümcek ağı haritaya ilişkin görüşlerinden bazıları: *“Örümcek harita detaylardan çok konunun ana mantığını öz kısmını görmemiz açısından oldukça önemlidir. Hem zamandan tasarruf etmemizi sağlar hem de dersi eğlenceli hale getirir. Genellikle tekrar ve özetleme kısmında kullanıyorum.”* (Ö.12) *“Örümcek harita mantık örüntüsü oluşturuyor ve çocuklarda akılcı ve yaratıcı öğrenmeyi gerçekleştiriyor.”* (Ö.22)

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden yapılandırılmış gride ilişkin görüşlerinden bazıları: *“Yapılandırılmış grid, öğretimde öğretmenin işini kolaylaştıran aktif bir ders süreci sağlayan etkili bir tekniktir. Somutlaştırmaya imkân sağlayan, şematik öğrenmeyi sağlayan bir tekniktir.”* (Ö.11)

Anlam çözümleme tablosuna ilişkin öğretmen görüşlerinden bazıları: *“Anlam çözümleme tablosunu derste kullanmamın ana sebeplerinden biri öğrencilerin kavramların ana özelliklerini bütün olarak görmesini sağlıyor. Karşılaştırma yaparken kalıcı öğrenmeler oluşturuyor.”* (Ö.16)

Tanılayıcı dallanmış ağacı kullanan öğretmen görüşlerinden bazıları: *“Tanılayıcı dallanmış ağaç, Görsel materyaller işimi kolay hale getiriyor. Genel olarak ders kitaplarında sıklıkla yer almaktadır, ders çalışma kitaplarında ise etkinlikler şeklinde görmekteyiz. Kavram genelde dersin son bölümünde kavramları verdikten sonra ölçme amaçlı olarak doldurmalarını istiyorum. Bu sayede ders sonu konunun kavranma durumunu da görmüş oluyorum.”* (Ö.9)

Sosyal Bilgiler öğretmenlerin kullandıkları kavram öğretim tekniklerinden kelime ilişkilendirme testine ilişkin görüşlerinden bazıları: *“Kelime ilişkilendirme testleri temel kavramlarda öğrencilerde yer alan çağrışımları görmek adına çok faydalı bir teknik hem yaratıcı bir teknik hem kavram yanılgılarını görebiliyorum”* (Ö.21)

Araştırmada öğretmenlerin kavram öğretim yöntemlerinden en fazla, kavram haritalarını kullandıkları tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak kavram haritalarının şematik öğrenmeyi sağladığı, kavramlara arası bağ kurmada ve ilişkileri ortaya koymada

yardımcı olduğu, görsel hafızayı desteklemeye katkı sağladığı, öğrenmelerin kalıcı hale getirdiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar Gültekin'in (2016) çalışması ile benzerlik göstermektedir. Gültekin'in araştırmasında öğretmenlerin kavram haritalarını kavram öğretiminde daha çok kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenler derste görsel açıdan fayda sağladığı, konuyu bütün olarak yansıttığı gibi nedenlerden dolayı kavram haritalarını kullandıklarını belirtmişlerdir.

Çetinkaya vd. (2010), araştırmasında da kavram öğretimiyle ilgili sonucunda öğretmenlerin alternatif teknikler içinden en fazla kavram haritasını kullandıklarını belirtmişler bu sonuç araştırmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir

Kaya (2003), araştırmasında öğrenme sürecinde haritaların aktif olarak kullanıldığı, anlamlı ve kalıcı öğrenmeler sağladığı sonucuna varmıştır. Yılmaz vd. (2010) çalışmalarında kavram haritalarının öğretim sürecinde kullanımının öğrencilerde olumlu tutumlar meydana getirdiğini belirtmişler ve Sosyal Bilgiler dersi için önemine vurgu yapmışlardır.

Altıntaş ve vd. (2008), araştırmalarında kavram haritaları gerçekleştirilen öğretim sürecini somut hale getirildiği ve öğrencileri aktif hale getirdiği ve başarıyı yükselttiği belirtilmiştir. Gültekin (2016) çalışmasında, bulmacaların öğretim sürecinde kullanılmasının dersi daha eğlenceli hale getirdiğini belirtmiştir. Ayrıca, hafızayı güçlendirdiğini ve değerlendirme etkinlikleri olarak başarılı bir teknik olduğunu vurgulamıştır.

4.3.2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim tekniklerinin kullanma nedenlerine ilişkin görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim tekniklerinin kullanma nedenlerine ilişkin görüşleri Tablo 4.5' de gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim tekniklerini kullanma nedenlerine ilişkin görüşleri

Nedenler	f	%
Ön bilgilerin kontrolü	42	21,9
Tekrar	36	18,8
Özetleme	33	17,2
Konunun anlaşılıp anlaşılmadığını kavramak	28	14,6
Zamandan tasarruf	27	14,1
Eğlenceli hale getirmek	25	13,0
TOPLAM	191	100

Tablo 4.5’ de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretim tekniklerini kullanma nedenleri arasında ön bilgilerin kontrolü (42), tekrar (36), özetleme (33), konunun anlaşılıp anlaşılmadığını anlamak (28), zamandan tasarruf etmek (27), dersi eğlenceli hale getirmek olarak belirtmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları:

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden kavram öğretim tekniklerini kullanma nedeni olarak, ön bilgilerin kontrolünü belirten görüşlerden bazıları: “*Kavram öğretim tekniklerini kullanırken dersin sonunda bilgilerin kontrolünü ve özetleme amaçlı sağlamak amacıyla kullanıyorum. Böylece eksik kavramları tespit edip doğru tekniği kullanmaya karar kılıyorum.*” (Ö.7) “*Öğrencilerin var olan bilgileri ne durumda bunu kontrol amaçlı olarak kullanıyorum. Eksiklik, yanlışlık varsa tespit edip yeni bilgiyi inşa etmesi bilgilerin kalıcılığı ve etkili olması açısından önemli.*” (Ö.18)

Konunun anlaşılıp anlaşılmadığını belirlemek için kavram öğretim tekniklerini kullanan öğretmen görüşlerinden bazıları: “*Kavram öğretiminde kullandığım tekniklerin amacı konuyu anlaşılıp anlaşılmadığı noktasında oluyor ve bir nevi ölçme amaçlı kullanıyorum. Ders ve ünite sonlarında gerçekleştiriyorum.*” (Ö.12) “*Kavram öğretimi tekniklerini daha çok ders sırasında soru cevap şeklinde faydalaniyorum. Hem böylece öğrencilerde yer alan yanlışları fark ediyorum hem de aktif bir süreç oluyor. Genellikle dersin her anında kullanılabiliriyim.*” (Ö.25) “*Görsel materyaller işimi kolay hale getiriyor. Kavram haritaları genel olarak ders kitaplarında sıklıkla yer almaktadır, ders çalışma kitaplarında ise etkinlikler şeklinde görmekteyiz. Kavram haritalarını genellikle ders sonunda kavramları öğrettikten sonra değerlendirme şeklinde doldurmaları için*

veriyorum. Böylece dersin sonunda konunun anlaşılıp anlaşılmadığını görüyorum.” (Ö.28)

Zamandan tasarruf sağlamak istedikleri için kavram öğretim tekniklerini kullanan öğretmen görüşlerinden bazıları: “Kavramların öğretimiyle ilgili uygulamalar ve tekniklerin ana amacı, zamanı doğru kullanmaya yönelik çünkü ben genellikle ders süresi boyunca zamanı verimli kullanmaya çalışıyorum ve bu materyaller ekonomi sağlıyor. Aynı zamanda eğlenceli öğrenmeler sağlıyor.” (Ö.14)

Özetleme amacıyla, kavram öğretim tekniklerini kullanan öğretmen görüşlerinden bazıları: “Kavram öğretimiyle teknikleri çoğunlukla ünite ve ders sonlarında özetleme yapma konunun özünü toplama, konunun-dersin ne kadar kalıcı olduğunu takip etme amacıyla kullanıyorum.” (Ö.20) “Kavram haritaları ayrıntıdan ziyade kavramın-konunun esas mantığını anlamamız bakımından çok önemlidir. Hem zaman açısından ekonomi sağlarız hem de ders daha keyifli hale gelir. Genelde tekrar ve özetleme amaçlı kullanıyorum.” (Ö.32)

Dersi eğlendirici hale getirdiğini belirten öğretmen görüşlerinden bazıları: “Ben kavram öğretimiyle ilgili uygulamaları genellikle dersin başında kullanıyorum. Hem öğrenciye özet öz bilgiyi vererek zamandan tasarruf ediyorum. Hem de en başta eğlendirici aktiviteler kullanarak derse olumlu tutum kazanmalarını sağlıyorum.” (Ö.23)

Öğretmenlerin kavram öğretim tekniklerinin kullanma nedenlerini; çoğunlukla özetlemede kullanma, ön bilgileri kontrol etme, tekrar, konunun anlaşılıp anlaşılmadığını sağlamak amacıyla gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bulgular, Memişoğlu ve Tarhan (2016)’ın araştırmalarında öğretmenlerin kavram öğretim tekniklerinden yararlanma nedenleriyle benzerlik göstermektedir. Araştırmada, öğretmenlerin çoğu konunun anlaşılıp anlaşılmadığı noktasında kavram öğretim tekniklerden faydalandıkları belirtilmiştir. Aydın (2005), kavramlar, bilişsel prosedürlerin temel taşlarını oluştururlar. Başka kavramlarla bağı çözülmeden, net öğrenmeler gerçekleşmez.

4.3.3. Ortaokul öğrencilerinin kullanılan kavram öğretimi tekniklerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Ortaokul öğrencilerinin kullanılan kavram öğretimi tekniklerine yönelik görüşleri Tablo 4.6’ da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılan kavram öğretim tekniklerine ilişkin görüşleri

	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
Kavram Haritası	33	24	10	5	3
Zihin Haritası	20	22	18	11	4
Yapılandırılmış Grid	16	20	22	14	3
Balık Kılıcı	15	24	15	13	8
Anlam Çözümleme Tablosu	15	16	24	14	6
Tanılayıcı Dallonmuş Ağaç	8	19	20	22	6
Kelime İlişkilendirme Testi	21	16	21	11	6
Bulmaca	18	18	19	18	2
Kavram Karikatürü	18	18	23	11	5

Tablo 4.6 incelendiğinde, öğrencilerin kavram materyallerinin kullanıma ilişkin görüşleri şu şekildedir. 75 öğrenciden 33’ ü Sosyal Bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanım sıklığını her zaman, 24’ ü sık sık, 10’ u ara sıra, 5’ i nadiren, 3’ ü hiçbir zaman olarak değerlendirmiştir.

Zihin haritasını Sosyal Bilgiler dersinde kullanımını öğrencilerden 20’ si her zaman, 22’ si sık sık, 18’ si ara sıra, 11’ i nadiren, 4’ ü hiçbir zaman olarak belirtmişlerdir. Yapılandırılmış gridi 16 öğrenci her zaman, 20 öğrenci sık sık, 22 öğrenci ara sıra, 14 öğrenci nadiren kullanıldığını belirtirken 3 öğrenci hiçbir zaman kullanılmadığını belirtmiştir. 75 öğrenciden 15’ i Balık kılıcını her zaman, 24’ ü sık sık, 15’ i ara sıra, 13’ ü nadiren kullanıldığını belirtirken 8’ i hiçbir zaman kullanmadığını belirtmiştir.

Anlam çözümleme tablosunu kullanma durumunu ise 15 öğrenci her zaman, 16 öğrenci sık sık, 24 öğrenci ara sıra, 14 öğrenci nadiren, 6 hiçbir zaman cevabını vermiştir.

Tanılayıcı dalanmış ağaç kullanımını 8 öğrenci her zaman, 19 öğrenci sık sık, 20 öğrenci ara sıra, 22 öğrenci nadiren, 6 öğrenci hiçbir zaman cevabını vermiştir. Kelime ilişkilendirme testini kullanma durumunu 21 öğrenci her zaman, 16 öğrenci sık sık, 21 öğrenci ara sıra, 11 öğrenci nadiren kullandıklarını belirtirken 6 öğrenci hiçbir zaman kullanılmadığını ifade etmiştir.

Bulmacayı 18 öğrenci her zaman, 18 öğrenci sık sık, 19 öğrenci ara sıra, 18 öğrenci nadiren kullandıklarını belirtirken 2 öğrenci hiçbir zaman kullanılmadığını ifade etmiştir. Kavram karikatürü 18 öğrenci her zaman, 18 öğrenci sık sık, 23 öğrenci ara sıra, 11 öğrenci nadiren, 5 öğrenci hiçbir zaman cevabını vermiştir.

4.3.4. Ortaokul öğrencilerinin kullanılan kavram öğretimi yöntemlerine yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Ortaokul öğrencilerinin kullanılan kavram öğretimi yöntemlerine yönelik görüşleri tablo 4.7' de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Ortaokul öğrencilerinin kavram öğretim yöntemlerine ilişkin görüşleri

Yaklaşım-Teknik	f	%
Anlatım	57	23,1
Soru-Cevap	56	22,7
Tartışma	40	16,2
Beyin Fırtınası	34	13,8
Grup Çalışması	24	9,7
Örnek Olay	19	7,7
Drama	16	6,5
TOPLAM	246	100

Tablo 4.7' de öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri yer almaktadır. Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri derste en çok Anlatım (57), Soru-Cevap (36), Tartışma (40), Beyin Fırtınası (34), Grup Çalışması (24), Örnek Olay (19), Drama (16) yer almaktadır. Öğrenciler bu görüşleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

Anlatım tekniğinin kullanıldığını belirten öğrenci görüşlerinin bazıları şu şekildedir: “*Öğretmenimiz derste önce kavramları anlatıyor ve not tutmamız için fırsat veriyor sonra soru soruyor ve bizde cevaplıyoruz. Bazen de tiyatro, drama gibi etkinlikler yapıyoruz.*” (ÖR.2)

Soru-cevap tekniğinin kullanıldığını belirten öğrenci görüşleri: “*Kavramları öğretirken öğretmenimiz bize kavramın tanımını soruyor cevapları söylüyoruz. Bize o kavramın doğru tanımını yapıyor. Bazen tahtaya bir kavramı yazıyor ve onunla ilgili aklımıza gelen tüm kelimeleri söylememizi istiyor ve sınıfta bu konuyla ilgili karşılıklı görüşlerimizi alıyor.*” (ÖR.22)

Tartışma tekniğinin kullanıldığını belirten öğrenci görüşleri: “*Öğretmenimiz kavramın tanımını veriyor onunla ilgili benzer örnekler anlatıyor tahtaya notlar yazıyor. Sonra kavramla ilgili görüşlerimizi alıyor ve farklı düşünceler tartışılıyor.*” (ÖR.10)

Beyin fırtınası tekniğinin kullanıldığını belirten bazı öğrenci görüşleri: “*Öğretmenimiz tarihte yaşanmış bir olay ya da hikâye anlatarak içerisinde bilmediğimiz kavramları soruyor ve o kavramlarla ilgili küme olup fikir yaratmamızı istiyor aklımıza gelen pek çok kavramı fikri yazıyoruz. Bazen de tiyatro yapıyoruz.*” (ÖR.33) şeklindedir.

Öğrenci görüşlerine bakıldığında; Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenlerin en çok kullandığı kavram öğretim tekniğinin anlatım olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin öncelikle geleneksel yöntemleri (düz anlatım, soru cevap) tercih ettiği sonra tartışma, beyin fırtınası gibi teknikleri kullandığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonuçları Gültekin (2016), araştırmasının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir, Gültekin de kavram öğretiminde en sık kullanılan yöntem ve tekniklerin düz anlatım, soru-cevap, beyin fırtınası vb. olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı sonuçlara ulaşan bir diğer araştırma ise Çelikkaya vd. (2010) çalışmalarında, öğretmenlerin kavram öğretiminde çoğunlukla geleneksel yöntemleri kullandıkları alternatif olarak en çok kavram haritasını tercih ettikleri sonucuna varılmıştır.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kullanılan uygulamalara (izledikleri aşamalara, uygulama şekli ve sırasına) ilişkin görüşlerine” ilişkin bulgular tablolaştırılarak, yorumlanmıştır.

4.4.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kullanılan uygulamalara (izledikleri aşamalara, uygulama şekli ve sırasına) yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kullanılan uygulamalara (izledikleri aşamalara, uygulama şekli ve sırasına) ilişkin görüşleri Tablo 4.8’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde kullandıkları uygulamalara ilişkin görüşleri

Kavram Öğretimi Aşamaları	f	%
Ön öğrenmelerin kontrolü	35	13,5
Tanımlama yapma	32	12,4
Açıklama yapma	31	12,0
Kavram öğretimi materyallerinden yararlanma	29	11,2
Günlük hayatla ilişkilendirme ve örnek verme	25	9,6
Öğrencilerin tanımlaması ve örnek vermesi	23	8,9
İpucu	20	7,7
Dikkat çekme	18	6,9
Tümevarım	15	5,8
Tekrar	14	5,4
Ölçme ve değerlendirme	14	5,4
Aşamaları bilmiyorum	2	0,7
TOPLAM	258	100

Tablo 4.8 incelendiğinde öğretmenlerin kavram öğretiminde kullandıkları ilgili aşamalardan en çok ön öğrenmelerin kontrolü (35), tanımlama yapma (32), açıklama yapma (31), kavram öğretimi materyallerinden yararlanma (29), günlük hayatla ilişkilendirme ve örnek verme (25), basamakları gelmektedir. Bunları öğrencilerin tanımlama yapması ve örnek vermesi (23), ipucu verme (20) dikkat çekme (18), tümevarım (15), tekrar (14), ölçme ve değerlendirme (14) gelmektedir. 2 öğretmen

aşamalarla ilgili bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Aşamalarla ilgili olarak öğretmenlerin görüşleri şunlardır:

Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde kullandıkları aşamalarda, ön öğrenmeleri kontrol edilmesine yönelik görüşlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir: “Kavram öğretiminde sürece ön öğrenmeleri kontrol ederek başlıyorum, çünkü öğrencideki eksik ve yanlışları görmek doğru tekniği kullanmamı sağlıyor.” (Ö.1) “Kavram öğretiminde benim için en önemli basamak ilgili kavrama ait öğrencinin neyi bilip bilmediğinin tespiti aksi halde öğrenci sürece kayıpla başlıyor.” (Ö.9) “Sosyal Bilgilerde kavram öğretimine adım atarken bireyin sahip olduğu kavram yanlışlarını ve doğru bilgiye sahip olup olmadığını kontrol ediyorum. Çünkü yanlışlığı düzeltmeden doğru bilgiyi elde edemez.” (Ö.15)

Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde kullandıkları aşamalarda, tanımlama yapmaya yönelik görüşlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir: “Kavramların öğretimine tanımlama yaparak başlıyorum. Tanımı öğrendiklerinde konuyu da hâkimiyet artırıyor.” (Ö.3) “Kavram öğretiminde kavramın anlamının bilinmesi oldukça önemli bir nokta çünkü öğrenci bilmediği bir kavramla öğretim sürecini tamamlayamaz.” (Ö.21)

Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde kullandıkları aşamalarda, açıklama yapmasına yönelik görüşlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir: “Kavramın sadece anlamını bilmek bilgiyi eksik kılıyor. O kavramla ilgili açıklama yapmak ayrıntılara değinmek öğrenmeleri kolaylaştırıyor” (Ö.24) “Kavramın detayına inmek ve açıklamak o kavramın anlaşılabilirlik seviyesini artırıyor.” (Ö.19)

Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde kullandıkları aşamalarda, kavram öğretimi materyallerinden yararlanmaya yönelik görüşlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir: “Kavram öğretiminde materyal kullanımını önemsiyorum çünkü dersin içeriği kavram bakımından hem zengin hem de soyut kavramlar oldukça fazla. Konunun akılda kalmasına destek oluyor.” (Ö.30) “Kavram öğretimine materyal desteği ile başlamak öğretimi hem eğlenceli hale getiriyor hem de kalıcılığı sağlayıp derse olan dikkati artırıyor.” (Ö.38)

Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde kullandıkları aşamalarda, günlük hayatla ilişkilendirme ve örnek vermeye yönelik görüşlerin bazıları şu şekilde sıralanabilir: “*Öğrenciler gerçek hayattan örneklerle kavramı daha iyi kavlıyor. Ben onların hayatından örnekler sunduğumda bir daha o kavramı unuttuklarını düşünmüyorum.*” (Ö.25) “*Gerçek hayat yaşantıları oluşturamasam da öğretimde sıkça hayattan örnekler sunuyorum. Bu öğrencilerde hem kalıcılığı artırıyor hem de zevkli bir ders süreci geçiriyoruz.*” (Ö.36)

Öğretmen görüşlerinden yola çıkarak öğretmenlerin en çok kullandıkları kavram öğretim aşamaları ön öğrenmelerin kontrolü, tanımlama yapma, açıklama yapma olarak tespit edilmiştir. En çok tercih edilen uygulama ön bilgilerin kontrolü olarak tespit edilmiştir. Novak, ön bilgilerdeki eksikliklerin ya da hataların yeni öğrenmelere engel olduğunu ifade etmiştir (Novak, 1984).

Öğretmenlerin daha sonra materyal kullanma ve örnek vermeyi tercih ettikleri bilgisine ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle öğretmenler süreçte daha çok sunuş yolu ve düz anlatım yöntemiyle uygulamalar gerçekleştirdikleri sonucuna varılmıştır. Araştırmanın bu sonuçları Gültekin (2016), araştırmasının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir, Gültekin de kavram öğretiminde en sık kullanılan yöntem ve tekniklerin düz anlatım, soru-cevap vb. olduğunu ifade etmiştir.

4.4.2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim sırasına yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim sırasına ilişkin görüşleri Tablo 4.9’ da gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim sırasına ilişkin görüşleri

Kavram öğretim sırası	f	%
Ders başında	43	22,5
Ders esnasında	40	20,9
Ders sonunda	37	19,3
Ders başı/esnası/sonu	36	18,8
Ünite sonunda	35	18,3
TOPLAM	191	100

Tablo 4.9’ da bakıldığında, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimini değerlendirme uygulamaları ders başında, ders esnasında, ders sonunda, ders başı, esnası, sonunda ve ünite sonunda olmak üzere beş şekilde yapılmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri kavram öğretimi değerlendirme uygulamalarına ders başında (43), ders esnasında (40), ders sonunda (37), ders başı/esnası/sonunda (36), ünite sonunda (35) şeklinde gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük çekilen ünite/konu/kavramlara yönelik görüşlerine” ilişkin bulgular tablolştırılmış ve yorumlanmıştır.

4.5.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok güçlük çekilen ünitelere yönelik görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok güçlük çekilen ünitelere yönelik görüşleri Tablo 4.10’ da gösterilmiştir.

Tablo 4.10. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan ünitelere ilişkin görüşler

Üniteler	f	%
Türk Tarihinde Yolculuk	25	16,6
İpek Yolunda Türkler	25	16,6
Ülkemizde Nüfus	14	9,3
Atatürkçülük	14	9,3
Ya İstiklal Ya Ölüm	13	8,6
Demokrasinin Tarihiçesi	13	8,6
Yaşayan Demokrasi	13	8,6
Yeryüzünde Yaşam	12	8,0
Milli Uyanış Yurdumuzun İşgaline Tepkiler	12	8,0
Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar	9	6,0
TOPLAM	150	100

Tablo 4.10’ da görüldüğü üzere, araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok zorlandığı ünite, konu ve kavramları görmekteyiz. En çok zorluk yaşanan ünite, konu ve kavramların tarih ve vatandaşlık disiplinlerine ait olduğu görülmektedir. Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin kavramlar açısından en çok zorlandıkları üniteler Türk tarihinde yolculuk (25), İpek yolunda Türkler (25), Ülkemizde nüfus (14), Atatürkçülük (14), Ya istiklal ya ölüm (13), Demokrasinin tarihçesi (13), Yaşayan demokrasi (13), Yeryüzünde yaşam, Milli uyanış yurdumuzun işgaline tepkiler (12), Çağdaş Türkiye yolunda adımlar (9) olarak belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretiminde en zorlandığı üniteler konusunda öğrencilerin görüşleri şu şekildedir: *“Türk tarihinde yolculuk ünitesinde yer alan kavramların öğretiminde sıkıntılar yaşıyorum. Öğrenciler tarihi kavramlarda özellikle soyut olanlarda güçlük yaşıyorlar. Genellikle materyal desteğiyle aşmaya çalışıyorum.”* (Ö.6) *“Türk tarihinde yolculuk ünitesi öğrencilerin en çok yanılıyla karşılaştıkları ünitelerin başında geliyor. Ön bilgilerin eksik olması, gerçek yaşantılarla bağ kurulmaması gibi sebeplerden dolayı zorluk yaşandığını görüyorum.”* (Ö.14) *“Öğrencilerin en çok zorlandıkları ünitelerin başında Türk tarihinde yolculuk ünitesi var. Bu ünite de zorluk çekmelerinin sebebini bilişsel düzeylerin ünite içinde yer alan soyut ve tarih kavramları anlamakta yetersiz olmamasından ve bu kavramlarla ilgili hazırbulunuşluk eksikliğinden kaynaklanmaktadır.”* (Ö.45)

“İpek yolunda Türkler ünitesindeki kavramlarda öğrencilerin zorlandığını görüyorum. Kavramları somut hale getirmek için materyal kullanıyorum ancak bu bazen bu da yeterli olmuyor. Geçmiş anlamakta zorlanabiliyorlar.” (Ö.4) “İpek yolunda Türkler ünitesinde öğrenciler kavramları öğrenmekte sorun yaşıyorlar. Öğrenci düzeyinin biraz üstünde kavramlar öğrenmeyi güçleştiriyor. Ve siyasi kavramlarda anlamlarını karıştırabiliyorlar” (Ö.10)

“Ülkemizde nüfus ünitesinde öğrenciler genellikle kendi yaşadıkları bölgelerle ilgili kavramlara hâkimler. Öğrenci hiç görmediği bir coğrafya kavramını gözünde canlandırmakta zorluk çekiyor. O bölgeye girme şansımızın olmadığı durumlarda görsel materyallerle destek oluyorum.” (Ö.25) “Öğrenciler coğrafi kavramların bazılarında güçlük çekiyorlar bu ünitelerin başında da ülkemizde nüfus ünitesi gelmektedir. Coğrafya konularını genelde çok sevmekte ve önemsemekteler fakat bazı benzer ve soyut kavramlarda sıkıntılar söz konusu.” (Ö.40)

“Sosyal Bilgiler dersi 8. Sınıfta İnkılap tarihi adıyla şekil değiştirmekte ve öğrencilerin ilk kez duydukları pek çok kavram karşılına çıkmakta. Atatürkçülük ünitesiyle ilgili olarak öğrenciler ilke ve inkılapları bağdaştırmakta güçlük yaşamaktadırlar.” (Ö.46) “Atatürkçülük ünitesindeki ilkeler ve inkılapları ölçme ve değerlendirme aşamasında birbirine karıştırdıklarını görüyorum. Temel özelliklerin öğrenilmesinde sıkıntı var. Soyut kavramlar olması bu durumun sebepleri arasında sayılabilir” (Ö.50)

Öğretmen görüşlerine göre; Sosyal Bilgiler dersinde zorluk yaşanan ünitelerin genellikle, tarih ünitelerinden olduğu belirlenmiştir. Bunun nedenleri arasında; tarihi kavramları öğrencilerin gerçek yaşantılarıyla bağdaştıramamaları, ön bilgilerinde yer alan eksikler, öğrenci seviyesine uygun olmaması kavramların soyut olması, örnek bulmakta güçlük yaşanması gibi sebepler gösterilebilir.

Öğretmenlerin öğretim de güçlük çekilen ünitelere ilişkin görüşlerine göre; çoğunlukla tarihi konularının olduğu ünitelerin olduğu tespit edilmiştir. Bunların sebepleri arasında; öğrencilerin tarihsel soyut dile hâkim olamadığı, ön bilgilerde var olan

eksiklikler, materyal eksikliği ya da uygun materyal bulunamaması gibi sebepler gösterilmektedir. Araştırmanın bu bulgularıyla uyuşan araştırmalar arasında Akınoğlu ve Arslan (2007), çalışmasında öğrencilerin soyut tarih diline hâkim olmadıkları ve bu nedenle tarihi konu ve kavramlarda sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Candan ve Koçer (2013), soyut ve tarihi kavramların verilmesinde güçlükler yaşandığı bunu aşmak için materyal desteği alınması gerektiği vurgulanmıştır.

4.5.2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan konulara yönelik görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan konulara yönelik görüşleri Tablo 4.11’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşleri

Konular	f	%
Anadolu’da İlk Türk Beylikleri	10	7,0
Atatürk İlkeleri	9	6,3
Tarihi Çağlar Anadolu’da İlk Yerleşmeler	8	5,6
I.Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti	8	5,6
Mezopotamya Uygarlıkları	8	5,6
İlk Türk İslam Devletleri	8	5,6
İslamiyet ve Türkler	7	4,9
Bozkırda Yaşam	7	4,9
Lale Devri	6	4,2
Beylikten Cihan Devletine Osmanlı	6	4,2
İstanbul’un Fethi	6	4,2
Tarihi Çağlarda Anadolu’da İlk Yerleşmeler	5	3,5
Türklerin Yeni Yurdu Anadolu	5	3,5
İç İsyenlar	5	3,5
Demokrasisini Tarihçesi	5	3,5
Kuvvetler Ayrılığı	5	3,5
Lozan Antlaşması	4	2,8
Kurultaydan Meclise	3	2,1
İnkılaplar	3	2,1
Mondros Ateşkes Antlaşması	2	1,4
Sevr Antlaşması	2	1,4

Çanakkale Cephesi	2	1,4
Nüfusumuzun Özellikleri	2	1,4
Coğrafi Keşifler	2	1,4
Tekâlifî Millîye Emirleri	2	1,4
Sanayi Faaliyetlerimiz	1	0,7
Sevr Antlaşması	1	0,7
Kuvayi Millîye	1	0,7
Türk İslam Bilginleri	1	0,7
Misakı Milli	1	0,7
Cepheler	1	0,7
T.C Dış Politika	1	0,7
Çok Partili Hayat	1	0,7
Nüfus Dağılımını Etkileyen Faktörler	1	0,7
Saltanatın Kaldırılması	1	0,7
Sanayi İnkılabı	1	0,7
TOPLAM	141	100

Öğretmen görüşlerinden yola çıkarak öğrencilerin en çok güçlük yaşadıkları kavramların bulunduğu konular, Anadolu’da ilk Türk beylikleri (10), Atatürk ilkeleri (9), Tarihi çağlar ve Anadolu’da ilk yerleşmeler (8), I. Dünya savaşı ve Osmanlı devleti (8), Mezopotamya uygarlıkları (8), İlk Türk İslam devletleri (8) olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler bu konularda zorlanma sebepleri arasında tarihe karşı ilginin gelişmemiş olması, ön bilgilerde bulunan eksiklikler, soyut kavramları içermesi, öğrencilerin bilişsel olarak hazır olarak hazır olmamaları gibi sebepleri göstermişlerdir.

Öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir: “Öğrenciler Anadolu’da Türk beylikleri konusunda öğrencilerin problemler yaşadıklarını görüyorum. Çünkü ölçme değerlendirme ve dönütlerde yanlış ya da eksiklikler var. Tarih konularını sıkıcı bulduklarını ve bu konulara yönelik materyal eksikliği konuların öğretiminde eksiklikler yaşattığını düşünüyorum.” (Ö.4) “Anadolu’da ilk Türk beylikleri konusu tarihi yoğunlukta bir konu. Öğrenciler tarihi soyut konuları günümüz koşullarıyla bağdaştıramadıkları için öğrenmekte güçlük çekiyorlar. Bunu aşmak için derste eğlenceli etkinliklere yer vermeye çalışıyorum.” (Ö.50)

“Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin en zorlandıkları konulardan biri de “Atatürk İlkeleri” konusudur. Öğrencilerin ilkelerdeki kavramları birbirine karıştırdığı, ilke ve inkılap kavramlarında yanlışlara sahip olduğunu görüyorum. Bunun ana nedeninin öğrencilerin ilk kez duydukları kavramlar olduğu ve konuları

işselleştirmediklerini düşünüyorum.” (Ö.20) “Öğrenciler Atatürk İlkeleri konusunda güçlük çekiyorlar. Tamamen soyut kavramlardan oluşan konu öğrenciler için sanırım biraz sıkıcı çok fazla materyal kullanımına da uygun değil bu nedenle konu onların dikkatini çeken bir konu değil.” (Ö.34) “Derste en çok sıkıntı yaşanan konuların başında Atatürk İlkeleri gelmektedir. Öğrenciler ilkeleri ezberleme yoluna gitmekte. Günlük hayata ilkeleri bağlayamamakta. Bu yaş grubu öğrenciler tarih ve siyasi kavramlara karşı biraz ilgisiz.” (Ö.36)

“Tarihi çağlarda Anadolu’da ilk yerleşmeler konusu öğrencilerde kavrama sıkıntısı yaşadıklarını gördüğüm konulardan bir tanesi. Öğrenciler çağ ve milat kavramlarını anlamakta ve kafalarında oturtmakta güçlük çekiyorlar. Özellikle dönem uygarlıklarıyla ilgili ezberleme yoluna gidiyorlar. Konuda yer alan bilgi ve kavramlar öğrencilerin seviyesinin biraz üstünde kalıyor.” (Ö.25) “Tarihi çağlarda Anadolu’da ilk yerleşmeler öğrencilerde kavram yanlışları gördüğüm, kavrama güçlükleri yaşanan konulardan birisi. Konuların ilgi çekici olmaması, materyal kullanımının sınırlı olması, zaman ve başka eksikliklerden dolayı bu sorunların yaşandığını düşünüyorum.” (Ö.37)

Kop ve Katılmış (2016), araştırmasında tarihi kavramların öğretiminde beklenen seviyeye ulaşamadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuç, araştırma sonuçlarımızla paralellik göstermektedir. Senemoğlu (2004), tanımı verilmiş soyut kavramların diğer kavramlara oranla daha zor öğrenildiğini dile getirmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar da bu bilgiyi destekler özelliktedir. İlköğretim 4. ve 5. Seviyesindeki öğrencilerin somut işlemler döneminde olduklarını ve soyut işlemlere yol aldıkları bilinmektedir. (Charles, 1999: 18). Bu dönemde öğrenciler somut materyallere ve örneklere ihtiyaç duyarlar bilgiyi zihinlerinde somut biçimde canlandıramazlar.

4.5.3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri Tablo 4.12’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde güçlük yaşanan kavramlara ilişkin görüşleri

Kavramlar	f	%
Egemenlik	10	7,0
Cumhuriyet	9	6,3
Anayasa	9	6,3
Bağımsızlık	7	4,9
Siyasi Güç	6	4,2
Yönetmelik	6	4,2
Tüzük	5	3,5
Nüfus	5	3,5
Teokrasi	5	3,5
Kamuoyu	5	3,5
Kapitülasyonlar	5	3,5
Milliyet	4	2,8
Millet	4	2,8
Yürütme	4	2,8
Monarşi	4	2,8
Sadrazam	3	2,1
Laiklik	3	2,1
Divan	3	2,1
Panslavizm	3	2,1
Emperyalizm	3	2,1
Demokrasi	3	2,1
Bağımsızlık	3	2,1
Meşrutiyet	3	2,1
İtilaf	3	2,1
Oligarşi	3	2,1
Enlem	2	1,4
Jeopolitik	2	1,4
İstiklal	2	1,4
Boylam	2	1,4
Tımar	2	1,4
Ulufe	2	1,4
İttifak	2	1,4
Kadı	2	1,4
Enderun	1	0,7
Islahat	1	0,7
Saltanat	1	0,7
Ahi	1	0,7
Tehcir	1	0,7
Medrese	1	0,7
Parlamento	1	0,7
Lonca	1	0,7
TOPLAM	142	100

Tablo 4.12’ de görüldüğü üzere kavram öğretiminde en çok güçlük çekilen kavramlar; Egemenlik (10), Cumhuriyet (9), Anayasa (9), Bağımsızlık (7), Siyasi Güç (6), Yönetmelik (6), Tüzük (5), Nüfus (5), Teokrasi (5), Kamuoyu (5), Kapitülasyonlar (5), Milliyet (4), Millet (4), Yürütme (4), Monarşi (4) olarak tespit edilmiştir. Bu ifadelerden bazıları:

Öğrenciler en çok egemenlik, cumhuriyet gibi kavramlarda sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bunun nedeni olarak öğretmenler şu ifadeleri kullanmışlardır: *“Öğrenciler en çok güçlük çektikleri kavramlar gördüğüm kadarıyla egemenlik ve cumhuriyet kavramlarında zihinlerinde oturtamamışlar. Bu durumun siyasi kavramların tam oturtabilecek yaşta olmadıklarından kaynaklandığını düşünüyorum.”* (Ö.11)

“Öğrenciler anayasa, sadrazam, enlem kavramlarında güçlük yaşıyorlar. Örneğin sadrazam kavramını padişah olarak düşünüyorlar. Anayasa kavramını ise tek bir yasa gibi düşündüklerini gördüm kitap benzetmesi de var özünde aslında hep bir somutlaştırma ihtiyacı duyuyorlar.” (Ö.18) *“Öğrencilerde nüfus, teokrasi, yürütme kavramlarında öğrenme güçlükleri tespit ediyorum. Düzeylerinin üstünde kalan kavramlar sanırım bu kavramlar. Çünkü yürütme dediğinde çoğu kez yürümeyle ilgili bir durum sanıldığını fark ettim. Dilsel olarak hâkim olmadıkları ya da ön bilgilerde eksiklikler olan kavramlar bunlar.”* (Ö.15) *“Bağımsızlık, jeopolitik, millet kavramları soyut siyasi kavramlar olduğu için öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesinin biraz üstünde kalıyor. Bu kavramların öğretimi için bolca materyal, teknik ve alternatif uygulamalara ihtiyaç duyuyorum. Zihinlerinde doğru şemalar oluşturulması buna bağlı.”* (Ö.17)

Öğretmenler; kavramların soyut olmasının en büyük engeli oluşturduğunu, öğrencilere ders anlatırken, konu ve kavramları somutlaştırma ihtiyacının olduğunu belirtmişlerdir. Gültekin (2016) araştırmasına göre, soyut kavramların öğrenciler tarafından daha güç öğrenildiği, kavramların günlük hayattan kopuk olduğu konular arası bütünlük olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Akengin ve Sür’de (2011) araştırmasında somut kavramların daha kolay anlaşılabilirdiğini ifade etmişlerdir.

4.5.4. Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük çekilen konulara yönelik görüşleri

Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük çekilen konulara yönelik görüşleri Tablo 4.13' de gösterilmiştir.

Tablo 4.13. 6. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşleri

6. Sınıf Konular	f	%
İlk Türk İslam Devletleri	13	10,0
Mezopotamya Uygarlıkları	13	10,0
Demokrasinin Tarihçesi	12	9,2
Bozkırda Yaşam	11	8,4
İlk Türk Devletleri	9	6,9
Tarihi Çağlar Anadolu'da İlk Yerleşmeler	9	6,9
Hak ve Sorumluklarımız	8	6,1
Olgu mu Görüş mü?	6	4,6
Geçmişten Günümüze Kutlamalar	6	4,6
Destan ve Yazıtlarda Türkler	6	4,6
Geçmişten Günümüze Teknoloji	6	4,6
İslamiyet ve Türkler	5	3,8
İnsan Haklarının Gelişimi	5	3,8
Türkiye'de İklimler	5	3,8
Telif ve Patent Hakkı	4	3,0
Sanayii Faaliyetlerimiz	4	3,0
Diğer Ülkelerle İlişkilerimiz	4	3,0
Haritaların Dili	4	3,0
TOPLAM	130	100

Tablo 4.13' e bakıldığında; 6. Sınıfta araştırmaya katılan toplam 26 öğrencinin en çok zorlandıkları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler konularının başında İlk Türk İslam Devletleri (13), Mezopotamya Uygarlıkları (13), Demokrasinin Tarihçesi (12), Bozkırda Yaşam (11), İlk Türk Devletleri (9) gelmektedir. Öğrenciler bu konularda zorlanmalarının sebeplerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

”Sosyal Bilgiler dersinde en çok zorlandığım konulardan biri İlk Türk İslam Devletleridir. Çünkü tarihleri aklımda tutarken zorluk çekiyorum ve tarih karşı ilgisiz hiss ediyorum.” (ÖR.2) “İlk Türk İslam Devletlerini öğrenirken tarihleri ve devlet isimlerini soyut olduğu için öğrenmekte zorluk çekiyorum.” (ÖR.31) “Sosyal Bilgilerde İlk Türk İslam Devletleri konusunda daha önce duymadığım ve görmediğim kavramlar

ve isimler yer aldığı için zorlanıyorum.” (ÖR.49) “Sosyal Bilgiler dersinde Türk İslam Devletleri konusu beni zorlayan bir konu nedeni ise daha önce hiç görmediğimiz tarih konularını anlamakta zorlanıyorum.” (ÖR.54)

“Sosyal Bilgiler dersinde anlamakta zorluk çektiğim konulardan biri Mezopotamya Uygarlıkları konusu. Çünkü daha önce duymadığım kavramları görüyorum ve bu konulara karşı ilgisizim.” (ÖR.5) “Mezopotamya Uygarlıkları benim Sosyal Bilgiler dersinde en çok zorlandığım konuların başında gelmektedir. Soyut kavramları anlamak ve akılda tutmak benim için güç oluyor.” (ÖR.8)

“Demokrasinin Tarihçesi konusunda daha önce duymadığım çok kavram var. Ben bu kavramlarla okul dışında hiç duymuyorum. Ve gözümde canlandırabileceğim şeyler olmuyor.” (ÖR.17) “Benim öğrenmekte ve aklımda tutmakta zorluk yaşadığım konulardan biri Demokrasinin tarihçesi. Çünkü kavramlar bana çok yabancı, ezberlemeye çalışıyorum ama o da çok yararlı olmuyor.” (ÖR.27)

Öğrenci görüşlerinden yola çıkarak; öğrencilerin genellikle tarih ve soyut konuların kavramlarını anlamakta güçlük yaşadıkları; buna sebep olarak da, öğrencilerin seviyelerinin üstünde olması, ilgilerini çekici nitelikte olmaması, ön bilgilerdeki yetersizlikler, günlük yaşamla ilişkisiz olması, soyut kavramların yer almasından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar, Gültekin (2016) “Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Adım Adım Türkiye” Ünitesinde Bulunan Kavramların Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri isimli yüksek lisans tezinde yer alan sonuçlarla örtüşmektedir. Araştırmada soyut kavramların öğretiminde güçlükler yaşandığı, bazı kavramları yaşamla bağının olmaması sebebiyle güç öğrenildiği sonucuna varmıştır. Başka benzer sonuçlara, Akengin ve Süer’de (2011) ulaşmışlardır. Araştırmada, öğrencilerin somut ve görsel niteliğe ait kavramları daha kolay öğrendiklerini, soyut kavramlarda sıkıntı yaşadığını ifade etmişlerdir.

4.5.6. Ortaokul 7. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan konulara yönelik görüşleri

Ortaokul 7. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan konulara yönelik görüşleri Tablo 4.14' de gösterilmiştir.

Tablo 4.14. 7. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşanan konulara ilişkin görüşleri

7. Sınıf Konular	f	%
Türklerin Yeni Yurdu Anadolu	12	10,1
Beylikten Cihan Devletine Osmanlı	11	9,3
I. Dünya Savaşı	10	8,4
Kurultay'dan Meclise	8	6,7
Lale Devri	8	6,7
İstanbul'un Fethi	8	6,7
Anadolu'da İlk Türk Beylikleri	7	5,9
Yeniden Doğuş Rönesans	7	5,9
Dinde Reform:	7	5,9
Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Nitelikleri	4	3,3
Göçün Neden ve Sonuçları	4	3,3
Coğrafi Keşifler	4	3,3
Nasıl Eğitim Gördüler	4	3,3
Kuvvetler Ayrılığı	4	3,3
Çanakkale Cephesi	3	2,5
Türk İslam Bilginleri	3	2,5
Nüfusumuzun Özellikleri	3	2,5
Sanayi İnkılabı	3	2,5
Söz Uçar Yazı Kalır	3	2,5
İletişim Sanattır	3	2,5
Nüfus Dağılımını Etkileyen Faktörler	2	1,6
Kamuoyu Ve Basın	2	1,6
TOPLAM	118	100

Tablo 4.14' e bakıldığında 7. Sınıfta araştırmaya katılan toplam 24 öğrencinin en çok zorlandıkları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler konularının başında Türklerin Yeni Yurdu Anadolu (12), Beylikten Cihan Devletine Osmanlı (11), I. Dünya Savaşı (10), Kurultay'dan Meclise (8), Lale Devri (8), İstanbul'un Fethi (8) gelmektedir. Öğrenciler bu konularda güçlük yaşamalarını şöyle ifade etmişlerdir:

“Sosyal Bilgiler dersinde en çok zorlandığım konu “Türklerin Yeni Yurdu Anadolu” konusu çünkü ben bu konuda geçen kavramları ilk kez duyuyorum. Daha

önceden bilgim yok. Kavramlarla ilgili çok örnek verilmesi gerekiyor ama örnekler de görebileceğimiz elle tutulan örnekler değil.” (ÖR.24) “Türklerin Yeni Yurdu Anadolu konusu benim ilgimi çeken eğlendirici bir konu değil. Tarih konularını sevmiyorum. Zor geliyor. O yüzden kavramları da öğrenemiyorum.” (ÖR.40)

“Beylikten cihan devletine Osmanlı konusunda Osmanlı devletiyle ilgili hiç bilmediğim kavramlar duydum. Bu kavramlardan bazıları birbirine çok benzeyen kavramlar. Kavramlar soyut olduğu için aklımda tutmak zor oluyor.” (ÖR.12) “Beylikten cihan devletine Osmanlı devleti benim için zor bir konu çünkü ezbere yönelik şeyler var, günlük hayatta duymadığım kavramları ezberlemek zorunda kalıyorum ” (ÖR.19)

“I.Dünya Savaşında geçen yabancı kelimeler, kavramlar benim anlayabileceğim kadar basit değil. Çünkü ben bu kavramları ilk kez görüyorum ve tarih konuları da genellikle çok sıkıcı ve günümüzden örnek verebileceğimiz şeyler değil.” (ÖR.16) “I.Dünya Savaşı konusu kavramlarını öğrenmekte zorlanıyorum. Eğlenceli kavramlar değil, daha önce duyduğum kavramlar da değil. Zorluk çekiyorum.” (ÖR.22)

7. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşadıkları konuların çoğunlukla tarih konuları olduğu tespit edilmiştir. Bu konularda zorluk yaşamalarının sebeplerini konulardaki kavramların soyut olmasından, ön bilgi eksikliğinden, tarihi konulara karşı ilgisiz olmalarından, günlük yaşamla ilgisiz konular olmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Senemoğlu (2004), soyut kavramların diğerlerine göre daha güç öğrenildiğini ifade etmişlerdir.

4.5.7. Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan konulara yönelik görüşleri

Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan konulara yönelik görüşleri Tablo 4.15’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.15. 8. Sınıf öğrencilerinin günlük yaşanan konulara ilişkin görüşleri

8. Sınıf Konular	f	%
Atatürk İlkeleri	11	8,7
Cemiyetler	9	7,1
Kongre ve Genelgeler	9	7,1
I.Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti	8	6,3
Lozan Antlaşması	8	6,3
Sevr Antlaşması	8	6,3
İnkılaplar	8	6,3
İç İsyanlar	7	5,5
Saltanatın Kaldırılması	7	5,5
Misakı Milli	6	4,7
Sakarya Savaşı	5	3,9
Çok Partili Hayat	5	3,9
T.C Dış Politikası	5	3,9
Mondros Ateşkes Antlaşması	5	3,9
Kuvay-i Milliye	4	3,1
Hatay'ın Anavatana Katılması	4	3,1
Tekâlif-i Milliye Emirleri	4	3,1
Cepheler	4	3,1
Doğu Cephesi	3	2,3
Başkomutan Meydan Savaşı	2	1,5
Çanakkale Cephesi	2	1,5
2. Dünya Savaşı	2	1,5
TOPLAM	126	100

Tablo 4.15' e bakıldığında, 8. Sınıfta araştırmaya katılan toplam 25 öğrencinin en çok günlük yaşadıkları 8. Sınıf Sosyal Bilgiler konularının başında Atatürk İlkeleri (11), Cemiyetler (9), Kongre ve Genelgeler (9), I.Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti (8), Lozan Antlaşması, Sevr Antlaşması (8), İnkılaplar (8), İç İsyanlar (7), Saltanatın Kaldırılması (7), Misakı Milli (6), Sakarya Savaşı (5), Çok Partili Hayat (5) gelmektedir. Öğrenciler bu konularda günlük yaşamalarının sebeplerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Atatürk İlkeleri konusundaki kavramlar birbiriyle bağlantılı bir tanesini bilmediğim zaman diğerlerinde de hata yapıyorum. İlkelerle bağlantısını kuramıyorum. Soyut ve ilgi çekici olmayan kavramlar.” (ÖR.9) “8. Sınıf konuları içinde bana en çok zorlayan konu İlkeler. İlkeleri ezberlemek zorunda kalıyorum. Çünkü akılda kalıcı şeyler değil. Kendimce teknikler oluşturuyorum. Öğretmenimiz de bolca örnek veriyor.” (ÖR.18) “Atatürk ilkeleri içindeki özellikle ilke kavramı ve ilkeler benim yaşantıda yer

bulamadığım kavramlar. Hem soyut hem bir önceki sınıfta görmediğim bilgiler hem de sıkıldığım konular.” (ÖR.24)

“Cemiyetler konusunda zorlanıyorum. Yararlı ve özellikler zararlı cemiyet kavramlarında yabancı kelimeler hafızamda yer edinmiyor. Çabuk unutuyorum bazen de karıştırıyorum. Bunun nedeni güncel şeyler değil ve ilgimi çekmiyor.” (ÖR.12) “8. sınıf cemiyetler konusu benim derste en çok sıkıldığım ve çabuk unuttuğum konulardan. Geçen sene bu konular yoktu. İlk kez duyduğumuz için zorlanıyoruz galiba. Bir de bu konular soyut.” (ÖR.26)

“Kongre ve Genelgeler konusu önemli bir konu aslında ama sıralarını tarihlerini çabuk unutuyorum. Ben görerek öğrenmeyi seviyorum tabi bu tarih konularında mümkün olmuyor.” (ÖR.24) ”Benim öğrenirken zorlandığım konulardan biri de genelge ve kongreler konusu. Bu konu da sıkıntı yaşamamın sebebi sanırım hem benzer kavramların fazla olması hem de ilk kez bu konuları görüyor olmamdan kaynaklı.” (ÖR.44)

8. sınıf öğrencilerinin konuları tarih konularından ibaret olduğu için öğrenciler bu konularda güçlük çekmelerinin sebepleri arasında konuların günlük ve yakın zamandan yaşamdan uzak olması, soyut kavramların bol olması, seviyelerine uygun olmaması gibi nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Kömürcü (2002), çalışmasında, İnkılap tarihi dersinin konu ve kavramlarının soyut ve sayı olarak fazla olmasının konu ve kavramların anlaşılmasında güçlüklerle sebep olduğunu belirtmiştir.

4.5.8. Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri

Ortaokul 6. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri Tablo 4.16’ da gösterilmiştir.

Tablo 4.16. 6. Sınıf öğrencilerinin günlük yaşanan kavramlara ilişkin görüşleri

6. Sınıf Kavramlar	f	%
Egemenlik	12	9,0
Olgu-Görüş	10	7,0
Enlem (Paralel)	9	6,0
Boylam (Meridyen)	6	4,0
Ekvator	6	4,0
Ölçek	6	4,0
Erozyon	6	4,0
Monarşi	4	3,0
Çağ	4	3,0
Monarşi	4	3,0
Bakı	4	3,0
Ahi	4	3,0
Empati	4	3,0
Hak-Sorumluluk	3	2,0
Cumhuriyet	3	2,0
Hipotez	3	2,0
Vakıf	3	2,0
Örf-Adet	3	2,0
Yargı	3	2,0
Telif	3	2,0
Hipotez	3	2,0
Kut	3	2,0
Fibula	3	2,0
Teokrasi	3	2,0
Demokrasi	3	2,0
İktisat	2	1,0
Millet	2	1,0
Arkeoloji	2	1,0
Nüfus	2	1,0
Yazıt	2	1,0
Vergi	2	1,0
Anayasa	2	1,0
Bildirge	1	0,7
TOPLAM	130	100

Tablo 4.16'ya bakıldığında, 6. Sınıfta araştırmaya katılan toplam 26 öğrencinin en çok günlük yaşadıkları 6. Sınıf Sosyal Bilgiler kavramlarının Egemenlik, Olgu-Görüş, Enlem (Paralel), Boylam (Meridyen), Ekvator, Ölçek, Erozyon, Monarşi, Çağ, Monarşi, Bakı, Ahi, Empati başında gelmektedir. Öğrenciler bu konularda günlük çekmelerinin sebeplerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Benim Sosyal Bilgiler dersinde en zor anladığım kavramlar egemenlik, olgu-görüş, ekvator, hipotez, vakıf vb. kavramlar. Ben bu kavramları başka kavramlarla karıştırıyorum olgu ve görüşün sözlük anlamlarını ezberlemek zorunda kalıyorum mesela. Hipotez çok yabancı bir kelime gibi geliyor. Kavramları etrafımda görebilme durumum olsaydı keşke. O zaman daha iyi anladım sanırım.”(ÖR.5)

“Enlem, çağ, telif, hipotez, bildirge kavramları bu sene beni zorlayan kavramlar oldu. Çünkü daha önce hiç duymadığım kavramlar var. Bunlar hem gözümde bir şeyin canlanmasına engel oluyor hem de aklımda kalmıyor. Hemen unutuyorum.” (ÖR.31)

“Sosyal dersinde olgu, görüş, boylam, ekvator, monarşi kavramları var. Sanki daha üst sınıfların kavramları gibi benim için biraz zor oluyor öğrenmesi. Not alıyorum ezber yapıyorum ama araçlar gereçle anlatılmadığı için çok zor hatırlıyorum sonra.” (ÖR.51)

“Sosyalde erozyon, monarşi, empati, kut, teokrasi kavramı benim öğrendiğim ama ya karıştırdığım ya da unuttuğum kavramlar. Çünkü sınıftan çıkınca bu kavramları kullanacak bir yer bulamıyorum. Mesela teokrasi günlük yaşamda hiç duymadığım bir kavramdı ya da hiç erozyon görmedim. Kut kelimesi de daha önce benim duyduğum bir kelime değildi.” (ÖR.60)

6. sınıf öğrencilerinin öğrenmekte en çok güçlük çektiği kavramları anlatırken söylemlerinden yola çıkarak öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olmayan kavramlar olması, kavramların somutlaştırılmaması, günlük hayattan kopukluğu gibi nedenlerden dolayı zorlandıkları tespit edilmiştir.

4.5.9. Ortaokul 7. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok yaşanan çekilen kavramlara yönelik görüşleri

Ortaokul 7. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri Tablo 4.17’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.17. 7. Sınıf öğrencilerin güçlük yaşadıkları kavramlara ilişkin görüşleri

7. Sınıf Kavramlar	f	%
Rakım	6	5,0
Reform	6	5,0
Lonca	6	5,0
Cumhuriyet	6	5,0
Medrese	5	4,0
Defterdar	5	4,0
Oligarşi	5	4,0
Ahi	4	3,0
Tımar	4	3,0
Kapitülasyon	4	3,0
Islahat	4	3,0
İmaret	4	3,0
Has	3	2,0
Müderris	3	2,0
Egemenlik	3	2,0
Rönesans	3	2,0
Sadrazam	3	2,0
Eyalet	3	2,0
Divan	3	2,0
Teokrazi	3	2,0
Külliye	3	2,0
Şeyhülislam	3	2,0
Dirlik	3	2,0
Kadı	3	2,0
Erozyon	2	1,0
Donanma	2	1,0
Monarşi	2	1,0
Enderun	2	1,0
Tanzimat	2	1,0
Nevruz	2	1,0
Ferman	2	1,0
Eyalet	2	1,0
Ulufe	2	1,0
Yeniçeri	2	1,0
Gaza	1	0,8
Astronomi	1	0,8
İttifak	1	0,8
Nüfus	1	0,8
Ambar	1	0,8
TOPLAM	118	100

Tablo 4.17' ye bakıldığında 7. Sınıfta araştırmaya katılan toplam 24 öğrencinin en çok güçlük yaşadıkları 7. Sınıf Sosyal Bilgiler kavramlarının başında Rakım, Reform, Lonca, Cumhuriyet, Medrese, Defterdar, Oligarşi, Ahi, Tımar, Kapitülasyon, Islahat,

İmaret, Has, Müderris, Egemenlik, Rönesans, Sadrazam, Eyalet, Divan, Teokrasi, Külliye, Şeyhülislam, Dirlik, Kadı gelmektedir. Öğrenciler bu konularda güçlük çekmelerinin şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Ben en çok rakım, imaret, has ve egemenlik kavramlarını anlamakta sıkıntı yaşıyorum. Kelimeler başka kelimelere benziyor gibi rakım rakam gibi mesela ya da imaret deyince imalat gibi bir şey geliyor aklıma, has kavramı da bir şeye has gibi. Bunlar düşüncemde bir resmi olmayan kavramlar. Egemenlik için de aynı şeyi düşünüyorum.” (ÖR.4)

“Sosyal Bilgilerde öğrenmekte zorlandığım kavramlar lonca, medrese, tımar, kapitülasyon, teokrasi gibi kavramlar. Bu kavramlardan bazılarını ilk defa duyduğum için bazılarını ise gözle göremediğim için aklımda tutmakta zorlanıyorum. Bazıları yabancı kelimelere benziyor ismini bile hatırlamakta zorlanabiliyorum. Teokrasi mesela aklımda hiçbir şey canlanmıyor ezberleyerek bilmediğim kavramları aklımda tutmaya çalışıyorum.” (ÖR.22)

“Sosyal Bilgilerde bazı kavramlar var ben bu kavramları öğrenmeye çalışıyorum ama çok kalıcı olmuyor benim için. Örneğin, reform, cumhuriyet, kadı, monarşi... Bu kavramlar benim anlayabileceğim ya da aklımda tutabileceğim kadar kolay gelmiyor bana. Monarşi yönetimle ilgili bir kavram ama tanımını ezberlediğim için bir süre sonra unutuyorum ya da başka kavramlarla karıştırıyorum. Gözümde canlandırabileceğim bir kavram değil.” (ÖR.39)

“Sosyal Bilgiler dersinde benim en güçlük yaşadığım kavramlar tarih kavramları. Çünkü tarih konularını pek eğlenceli bulmuyorum. Gözümle göremediğim şeyleri de hatırlamak çok zor oluyor. Lonca, cumhuriyet, medrese, ıslahat ve has kavramları benim aklımda tutamadığım kavramlar. Bu kavramlar görebileceğim şekilde olsaydı galiba unutmam zor olurdu.” (ÖR.56)

7. sınıf öğrencilerinin en çok zorlandıkları kavramlar tarih ve siyasi ve soyut kavramlar olduğu tespit edilmiştir. Öktem (2006), araştırmasında egemenlik kavramı gibi

soyut kavramların öğrenciler tarafından sıkça duyulmasına rağmen tanımlamalarında zorluk yaşadığını tespit etmiştir.

4.5.10. Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri

Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşanan kavramlara yönelik görüşleri Tablo 4.18' de gösterilmiştir.

Tablo 4.18. 8. Sınıf öğrencilerinin güçlük yaşadıkları kavramlara ilişkin görüşler

8. Sınıf Kavramlar	f	%
Rüştiye	6	4,8
Kapitülasyon	6	4,8
Emperyalizm	5	4,0
İdadi	5	4,0
Tehcir	5	4,0
Panslavizm	5	4,0
İtilaf	4	3,2
Reform	4	3,2
İttifak	4	3,2
Misakı Milli	4	3,2
Teokratik	4	3,2
Kongre	4	3,2
Jeopolitik	4	3,2
Manda	3	2,4
Cemiyet	3	2,4
Saltanat	3	2,4
Parlamento	3	2,4
Kabotaj	3	2,4
Kongre	3	2,4
Hilafet	3	2,4
Fırka	3	2,4
Genelge	3	2,4
Terakki	3	2,4
Ateşmiliter	3	2,4
Tekke	3	2,4
Meşrutiyet	3	2,4
Delege	3	2,4
İstiklal	2	1,6
İstikbal	2	1,6
Defterdar	2	1,6
Pakt	2	1,6

Maarif	2	1,6
İhtilal	2	1,6
Mebus	2	1,6
Milis	2	1,6
Zaviye	2	1,6
Külliye	1	0,8
Şeyhülislam	1	0,8
Halife	1	0,8
Divan	1	0,8
Gayrimüslim	1	0,8
TOPLAM	125	100

Tablo 4.18' e bakıldığında, 8. Sınıfta araştırmaya katılan toplam 25 öğrencinin en çok güçlük yaşadıkları 8.Sınıf Sosyal Bilgiler kavramlarının başında Rüştiye, Kapitülasyon, Emperyalizm, İdadi, Tehcir, Panslavizm, İtilaf, Reform, İttifak, Misakı Milli, Teokratik, Kongre, Jeopolitik, Manda, Cemiyet, Saltanat, Parlamento, Kabotaj, Kongre, Hilafet, Fırka, Genelge, Terakki, Ateşemiliter, Tekke, Meşrutiyet, Delege gelmektedir. Öğrenciler bu konularda zorlanmalarının sebeplerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Rüştiye, idadi kavramalarını öğrenmek benim için zor önceki sınıflarda böyle bir kavram duymamıştı. Gözümde canlanan bir şey yok. Bazen de ikisini birbirine karıştırıyorum. İttifak, misakı milli, delege bunlarda soyut öğrenmeme rağmen sözlük anlamına bakıyorum sık sık.” (ÖR.12)

“Kapitülasyon, defterdar, külliye, divan, gayrimüslim gibi kavramlarda bunların anlamı dışında başka anlamlar geliyor. Defterdar defter, külliye deyince cami, divan deyince koltuk geliyor aklıma. Kapitülasyon Türkçe bir kelime gibi gelmiyor bana, gayrimüslimde de sadece Hristiyanları düşünüyorum.” (ÖR.18)

“Benim en çok zorlandığım kavramlar hangisidir diye sorarsanız emperyalizm, idadi, kongre, cemiyet, ateşemiliter çünkü ben daha önce böyle kavramlar duymadım ve bu kavramlar hayalimde bir nesnenin canlanmasına engel oluyor. İdadi idari gibi mesela ama okul olarak kullanılıyor. Ya da ateşemiliter ateşle ilgili bir kelime gibi. Bu kavramlar benim için eğlenceli kavramlar değil.” (ÖR.3)

“Öğretmenim bu kavramları ilk anlattığında aklıma hiçbir şey gelmedi. Kelimeler soyut ve ben bir resim gösterildiğinde onunla birleştirmeye çalışıyorum. Benim için aklımda tutması en zor kelimeler: reform, rüştüye, kongre, cemiyet, ateşemiliter.”
(ÖR.44)

Öğrencilerin çoğunluğunun tarihi ve siyasi kavramları anlamakta güçlük çektiği tespit edilmiştir. Bu sonuç Düzenli'nin (2011) çalışmasıyla paralellik göstermektedir. Seyhan (2017), araştırmasında öğrencilerin tarih kavramlarını zor öğrendikleri bu kavramları öğrenirken sıkıldıkları ve örnek bulmada zorlandıkları sonucuna varmıştır. Bu da araştırma sonuçlarıyla uyumaktadır.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram yanılığısıyla karşılaştıkları kavramlara yönelik görüşlerine” ilişkin bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram yanılığısıyla karşılaştıkları kavramlara yönelik görüşleri Tablo 4.19’ da gösterilmiştir.

Tablo 4.19. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram yanılığı gördüğü kavramlara ilişkin görüşleri

Kavram Yanılığı Gördükleri Kavramlar	f	%
Cumhuriyet	44	6,7
Egemenlik	43	6,5
Yürütme	41	6,2
Yasama	40	6,1
Yargı	40	6,1
Demokrasi	38	5,8
Kamuoyu	37	5,6
Monarşi	34	5,2
Bağımsızlık	33	5,0
Oligarşi	30	4,5
Anayasa	28	4,2
Paralel	28	4,2
Meridyen	25	3,8
İhracat	24	3,6
İthalat	22	3,3
Tüzük	21	3,2
Yönetmelik	20	3,0
Erozyon	18	2,7
Heyelan	18	2,7
İtilaf	15	2,2
İttifak	14	2,1
Siyasi Güç	12	1,8
Rönesans	10	1,5
Reform	9	1,3
Saltanat	9	1,3
TOPLAM	653	100

Tablo 4.19' a göre, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin kavramlarda en çok yanılıyla karşılaştıkları konu başlıklarını tarih, vatandaşlık ve coğrafya konuları olduğu belirtilmiştir. Tarih ve vatandaşlık konularında yangılların olduğu kavramlar; cumhuriyet (44), egemenlik (43), yürütme (41), yasama (40), yargı (40), demokrasi (38), kamuoyu (37), coğrafya konularında ise paralel (28), meridyen (25), ihracat (24), ithalat (22), erozyon (18), heyelan (18) olarak tespit edilmiştir.

Öğrencilerin bu kavramlarda yanılığı yaşamalarını öğretmenler soyut olmaları, isimlerinin birbirine benzemesi ve günlük hayatla ilişkilendirilmede güçlük yaşanması gibi nedenlerle kavram yanılığını oluşturduğu belirtilmiştir. Bazı öğretmen görüşlerini incelediğimizde: “*Cumhuriyet, egemenlik, yürütme, yargı, anayasa, meridyen, ithalat,*

yönetmelik gibi kavramların zor öğrenildiğini düşünüyorum. Yaşlarından kaynaklı olarak kavramalarında zorluk yaşıyorlar.” (Ö.3)

“Özellikle siyasetle ilgili ve tarihi kavramlarda güçlük yaşandığını gözlemliyorum. Cumhuriyet, egemenlik, yürütme, yasama, yargı, demokrasi, kamuoyu, monarşi, bağımsızlık, oligarşi, anayasa, yönetmelik bu kavramlardan en belirgin gözlem yaptıklarım. Bu kavramlar soyut kavramlar olduğu birbirine benzeyen tarafları olduğu için yanılgi yaşandığını düşünüyorum. Örneğin, demokrasi ve cumhuriyet kavramlarına aynı tanımlamaların yapıldığını gördüm. Kamuoyu kavramında ise içerisinde geçen oy kavramından dolayı seçimle ilgili bir kavram olduğunu düşündüklerini gözlemliyorum. Soyut ve benzer kavramlarda sıkıntıları var.” (Ö.10)

“Coğrafya kavramlarında yanılırları var, paralel-meridyen, ithalat-ihracat, erozyon-heyelan bu kavramlarını birbirlerine karıştırıyorlar ve somutlaştırmaya ihtiyaç duyuyorum. Materyal kullanarak, gerçek hayattan örneklerle kavramları açıklıyorum. Bu etkili bir yöntem oluyor ama kelime benzerliklerinden ve çok fazla gerçek yaşantıya ihtiyaçları olduklarından dolayı süreç yavaş ilerleyebiliyor.” (Ö.18)

Öğretmenler genel itibariyle; kavramların soyut olmasından, günlük hayattan kopuk olmasından, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olmamasından, ön bilgi eksikliğinden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar Kop ve Katılmış (2016) yapmış oldukları çalışmada, Sosyal Bilgiler programı içerisinde yer alan tarih kavramların kazandırılmasında istenilen başarıya ulaşamadığını ifade etmişlerdir. Uygun görülen tam öğrenme alt sınırı olan %70' lik başarı oranına hiçbir kavramda görülmemiştir. Bu sonuç, araştırmada yer alan tarihi kavramlarda öğrencilerin zorluk yaşadıkları sonucuyla örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili kavramların öğrenimi ve bu kavramlarla ilgili yanılırların tespitini ortaya çıkarmayı amaçlayan birçok araştırmada soyut özellikte olan ve siyasi nitelik taşıyan kavramların öğrenilmesinde güçlükler yaşanmaktadır. Bal ve Gök (2011), araştırmasında, öğrencilerin Cumhuriyet kavramının anlamını karşılayan yönetim

ile ilişkilendiremediğini, kavram kargaşası yaşadığı belirtilmiştir. Bu sonuç, araştırma bulgularını desteklemektedir.

Öğrencilerin birbirine benzeyen itilaf-ittifak, ihracaat-ithalaat, Rönesans-reform gibi kavramlarda yanlışlarının olması ve zorluk yaşamalarının sebebinin yazım ve telaffuz açısından birbirine benzeyen kelimeler olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu bulgu, Gümüş ve Avcı (2016), Göncü (2006), Aycan (2010), Ekiz ve Akbaş (2005), araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Aynı şekilde Talay (2011), araştırmasında birbirine yakın anlamlı, söyleniş açısından benzeyen enlem, paralel, ekvator gibi coğrafi kavramların karıştırıldığını belirlemiştir. Öğrencilerin bazı coğrafya kavramlarını kavramakta güçlük çekmelerinin sebebi ise; kavramların soyut olması ve günlük yaşantılarıyla bağ kuramamış olmasından kaynaklandığı belirlenmiştir. Kocalar (2006), Yılmaz (2008) Kömürcü (2002), Akengin ve Süer'in (2011) araştırmaları, bu sonuçları destekler niteliktedir.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde ve ortaokul öğrencilerinin kavram öğrenimi sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik görüşlerine” ilişkin bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

4.7.1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik görüşlerine ilişkin bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimi sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri Tablo 4.20’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.20. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşler

Karşılaşılan Sorunlar	f	%
Örnek ve somutlaştırma eksikliği	44	16,9
Kavramların öğrencilerin düzeyine uygun olmaması	43	16,5
Ön bilgi eksikliği	40	15,3
Ders kitaplarında kavram materyallerinin yetersizliği	38	14,6
Yöntemlerin vakit alması	35	13,4
Benzer kavramları birbiri ile karıştırma	31	11,9
Öğrencilerin okuduğunu anlama problemi yaşamaması	29	11,1
TOPLAM	260	100

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin yaşları, olgunlaşma düzeyleri nedeniyle soyut kavramları anlamada güçlük yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin kavramları somut hayal ettiklerini ve daha çok tüm sınıf düzeylerinde tarihi kavramların algılanmasında problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler soyut kavramların somutlaştırılması, kavramların öğrencilerin düzeyine uygun olmaması, ön bilgi eksikliği ve kavram yanlışlarının tespit edilememesi, ders kitaplarında kavram materyallerinin yetersizliği, yöntemlerin vakit alması, benzer kavramları birbiri ile karıştırma, öğrencilerin okuduğunu anlama problemi yaşamaması gibi sorunlar tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunların örnek ve somutlaştırma eksikliğinden kaynaklandığını belirten öğretmen görüşlerden bazıları şunlardır: *“Kavramların öğretiminde bana güçlük yaşatan durumlar kavramların çoğunun soyut olması oluyor. Bu yaş seviyesindeki kavramları somut şekilde düşünüyor. Bu yaş aralığındaki öğrenciler kavramları somut şekilde düşünüyor. Soyut kavramların kimilerini somutlaştırmak zor zorlu süreç haline geliyor. Ayrıca öğrencilerin seviyelerinin üstünde kalan kavramlar kalan kavramlar. Öğrencilerin ön bilgi eksiklikleri yeni kavramları öğrenmesinde büyük engel teşkil ediyor. Birbiri ile bağlantılı kavramlardan biri eksik olduğu zaman sonraki kavramların öğrenilmesi de güç ve zaman alıcı oluyor. Bunların tespitini yapmak kavram öğretimini kolaylaştırır. Kavram öğretiminde kullanılan tekniklerin pek çok artısı bulunmakla beraber zaman alıcı tekniklerdir ve hepsinin uygulanacak olması zaman sıkıntısı yaratmakta uygulanmaması da öğretimi zorlaştırmaktadır. Ayrıca öğrencilerin kavramların tanımı okusalar,*

araştırsalar bile bunları ifade ederken yanlış bir biçimde anlatmaları anlamada güçlük yaşamaları diğer branşlarda da sıkıntılı olduklarını işaret ediyor.” (Ö.6)

Sorunların kavramların öğrencilerin düzeyine uygun olmamasından kaynaklı olduğunu belirten öğretmen görüşlerden bazıları şunlardır: *“Sosyal Bilgiler dersinde yer alan bazı siyasi ve tarihi kavramlar öğrencilerin düzeylerini aşan kavramlar olduğunu düşünüyorum özellikle bu kavramlar soyut olduğu için öğrencilerin somut işlemler döneminden kaynaklı olarak somut düşünüp yanlış ve güçlüklerle karşılaşabiliyoruz. Örneğin pek çok öğrenci saltanat kavramını soyut olarak düşünemiyor ve padişah olarak algılıyor. Saltanat ve padişah kavramlarının sözlük anlamlarını bile istesem karışıklık yaşadıklarını fark edebiliyorum. Öğrenciler genellikle bazı kavramları eksik ya da yanlış öğrenmiş bir şekilde karşımıza çıkıyor. Örneğin bir alt sınıfta öğrenmesi gereken kavramı yanlış öğrenmesinden dolayı yeni öğreneceği bağlantılı kavramı öğrenmekte güçlük çekiyor. Ders çalışma kitaplarında bulunan kavram öğretim materyallerinde eksiklikler olduğunu düşünüyorum. Bol örnek ve materyalle karşı karşıya gelmek gizil öğrenmelere neden olur ve bizim için olumlu bir durum oluşturuyor.” (Ö.11)*

Öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlardan ön bilgi eksikliği olarak belirten görüşlerden bazıları: *“Derste benim karşılaştığım sorunların başında öğrencilerin benzer kavramları birbirine karıştırmaları olarak ifade edebilirim. Örneğin, ithalat ve ihracat gibi kelime benzerliği bakımından birbirine yakın kavramları karıştırabiliyorlar. Materyal kullanarak bunu aşmaya çalışıyorum ancak yanlışlığı düzeltmek güç olabiliyor, ders kitaplarında da bu yanlışları düzeltecek fazla materyal ve görsel bulunmadığını düşünüyorum bol örnek ve materyal bu sorunları aşmamızı sağlayabilir. Bu kavramlar aynı zamanda soyut kavramlar ve öğrencilerin seviyelerini aşan kavramlar olduğu ve öğrencilerin daha çok somut algılarının açık olması sebebiyle materyal desteğine ihtiyaç duyuyorum. Yine başka bir sorun ön bilgi eksikliği öğrenci ticaret kavramını tam bilmezken ithalatı anlatmak maalesef güç olabiliyor. Önbilgi eksikliklerini tespit edip buna yönelik çalışmalar yapmaya çalışıyorum.” (Ö.18)*

Öğretmenler kavram öğretimindeki karşılaşılan sorunları; materyal, örnek eksikliği, kavramların öğrenci seviyesine uygun olmayışı, kavram yanlışlarını varlığı vs.

gibi durumlarla ifade etmişlerdir. Aycan (2010), araştırmasında kavram öğretiminde kavramların öğrenci düzeyine uygun olmayışını bir sorun olarak gördüğünü belirtmiştir. Bu görüş araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

Gültekin (2016), çalışmasında öğrencilerin soyut kavramları anlamakta güçlük çektiğini, bu yaşa grubuna kavramlar sunulurken somutlaştırmalar yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Akdağ (2010), araştırmasında, kavramların yanlış ya da eksik öğreniminin materyal eksikliği ve öğrenme ortamlarının yetersizliğinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır.

4.7.2. Ortaokul öğrencilerinin kavram öğrenimi sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri

Ortaokul öğrencilerinin kavram öğrenimi sırasında karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri Tablo 4.21’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.21. Ortaokul öğrencilerin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Sorunlar	f	%
Materyal eksikliği	55	23,8
Soyut kavramların varlığı	47	20,3
Ön öğrenme eksikliği	45	19,4
Bilişsel düzeylerinin üstünde olması	44	19,0
Ders saatinin azlığı	40	17,3
TOPLAM	231	100

Tablo 4.21’ de görüldüğü üzere öğrenciler kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunları materyal eksikliği (55), soyut kavramların varlığı (47), ön öğrenme eksikliği (45), kavramların bilişsel düzeylerinin üstünde olması (44) ve ders saatinin azlığı olarak belirtmişlerdir. Öğrenci görüşlerinden bazıları:

Kavram öğretiminde materyal eksikliğini sorun olarak belirten öğrenci görüşlerinden bazıları: “*Bir kavramı öğrenirken beni olumsuz etkileyen durum derste*

kullanılan araçların azlığı, örneğin coğrafya konularında Dünya küresi üzerinden anlatılsa ya da haritalar çok kullanılsa daha iyi anlarım. Ama bunlar için de ders saatinin çok olması lazım.” (ÖR.19) “Sosyal Bilgiler dersinde kavramları öğrenirken öğretmenimin daha çok araç kullansa benim için daha iyi olurdu. Tarih konularında hiç görmediğim bir durum var ve ben bunu göremediğim için anlayamıyorum. Müzeye gitsek ya da resim, film gibi şeyler göstere benim için daha iyi olurdu.” (ÖR.27)

Kavram öğretiminde soyut kavramların varlığını sorun olarak belirten öğrenci görüşlerinden bazıları şu şekildedir: *“Kavramları öğrenirken anlayamadığım kavramlar oluyor. Mesela, saltanat kavramı deyince gözümde padişah canlanıyor. Ya da cumhuriyet bu kavramda aklıma bir varlık gelmiyor. Bunlar benim için daha zor olan kavramlar üst sınıfta olsam belki daha kolay anlarım.” (ÖR.18)*

Kavram öğretiminde ön öğrenme eksikliğini sorun olarak belirten öğrenci görüşlerinden bazıları: *“Bazı kavramların başka kavramların bağlantılı olduğu fark ediyorum. Yasama kavramı ve yürütme kavramı birbirine bağlantılı, ama yürütme kavramını hep hareket durumu ile düşündüğüm için yasamayı da aklımda tam tutamıyorum. Kavramla ilgili bilgimin çok az olduğunu fark ediyorum. Benim için biraz ağır kavramla var sanki daha büyük yaşlara göre kavramlar daha önce hiç duymadığım kavramlar.” (ÖR.36) şeklindedir.*

Öğrenciler kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunları, materyal eksikliği, soyut kavramların varlığı, ön bilgilerde yer alan eksiklikler, kavramların seviyelerine uygun olamaması ve ders saatinin kavram öğretim teknikleri için yetersiz olması gibi durumlardan bahsetmişlerdir. Bu görüşler, destekleyen çalışmalardan biri, Turan (2002) tarafından yapılan araştırmadır. Araştırmada kavram öğretiminde karşılaşılan sorunları, zaman azlığı, gerçek materyallerin sınıf ortamına getirilememesi, materyal eksikliği olarak belirtilmiştir.

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin görüşlerine ilişkin bulgular tablolaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunların çözüm önerilerine ilişkin görüşleri Tablo 4.22’ de gösterilmiştir.

Tablo 4.22. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretimine yönelik önerilerine ilişkin görüşler

Çözüm Önerileri	f	%
Soyut ve tarihi kavramlarda örnek ve materyaller kullanılmalı	45	14,3
Kavramlar öğrenci düzeyine uygun seçilmeli	44	14,0
Kavram yanlışları ve ön öğrenmeler tespit edilmeden yeni öğrenmelere geçilmemeli	42	13,3
Ders kitaplarında kavram öğretim materyallerine yer verilmeli	39	12,4
Gezi-gözlem, drama gibi etkinliklere yer verilemeli	38	12,1
Kavram öğretimine yönelik özel materyaller geliştirilmeli	37	11,7
Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim verilmeli	35	11,1
Dönüt ve düzeltmeler anında yapılmalı	34	10,8
TOPLAM	314	100

Yukarıda Tablo 4.22’ de görüldüğü üzere, Sosyal bilgiler öğretmenleri kavram öğretiminde örnek verme ve somut hale getirme yeterince yapılmadığı için, kavramların öğrenci düzeyine uygun olmayışı, ön bilgi ve kavram hatalarının tespit edilmeyişi problemler olduğu belirlenmiştir. Bu problemlerin çözümü olarak; yanlışlar tespit edilmeden yeni öğrenmelerin gerçekleştirilmemesi, soyut kavramlar için bol örnek sunulması, materyal desteğinden yararlanılması, öğrenci düzeyine uygun kavramların seçilmesi gibi öneriler sunulmuştur. Öğretmenlerden bazılarının önerileri şu şekildedir:

Kavram öğretimine yönelik olarak örnek ve materyal kullanımını faydalı olacağını belirten öğretmen görüşlerinden bazıları şunlardır: “*Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimini daha etkili ve kalıcı olmasını sağlamak için özellikle soyut*

kavramlarda bol örnek verilmeli çünkü soyutu somutlaştırarak kavramın öğrenci zihninde kalıcı olmasını sağlayabiliriz. Öğrencilerin derste öğrendiklerini gerçek hayata yansıtabileceği ortamlar oluşturabiliriz. Kavramlar için görsel hafızayı güçlendirecek materyaller geliştirebiliriz. Bazı kavramların öğrenci düzeyinin biraz daha üstünde kavramlar olduğunu düşünüyorum. Bu kavramları öğrenci düzeyine uygun hale getirebiliriz. Bunun için alternatif yöntemler kullanmakta fayda var örneğin tarihi kavramlarda dramanın etkili olduğunu düşünüyorum. Öğretmenlerimizin yeni yöntem ve tekniklerle ilgili olarak eksiklikleri olabilir bunun için de eğitimler verilebilir.” (Ö.2)

Öğrencilerin düzeyine uygun kavram seçiminin yapılmasını savunan öğretmen görüşlerinden bazıları: “Kavramların öğretimiyle ilgili benim önerim öğrencilerin işlem dönemlerinden kaynaklı kavramları somut olarak düşündüğünü görüyorum, soyut olan pek çok kavramda bu sebeple zorluk çekiyoruz biz derste bunu aşmak için örnekleri çoğaltabiliriz her okul materyal eksikliğine sahip olabiliyor materyalleri çoğaltığımızda aslında somutlaştırma işlemi de sağlamış oluyoruz onlara gerçek hayat deneyimleri yaşatabiliriz özellikle coğrafya kavramlarını doğada görerek dokunarak öğrenmeleri işimizi kolaylaştırır ve kavramları öğrencilerin düzeyine indirgeyebiliriz. Öğrencilerin kavramı doğru öğrenip öğrenmediğini tespit etmeden başka bir kavrama geçmek zincirleme hatalara sebebiyet verebilir. Buna dikkat etmek gerekli. Öğretmenlerin ve öğrencilerin en çok kullandıkları materyaller olan ders çalışma kitaplarında daha fazla kavram öğretim tekniğinin yer alması eğitim sürecini kolaylaştırabilir. Ve konunun niteliğine özel materyaller de geliştirilebilir.” (Ö.4)

Kavram öğretiminde ders kitaplarında kavram öğretim materyallerine yer verilmesini belirten öğretmen görüşlerinden bazıları: “Kavram öğretimi zorlu bir süreçtir kavramları doğru öğrenmek konunun, dersin doğru öğrenilmesini ve devamında başarıyı etkiler. Biz öğretmenler bu süreçte dönüt ve düzeltmelere dikkat etmeliyiz yanlış öğrenilen bir kavramın sonraki süreçte telafisi maalesef çok zor olabiliyor. Nu nedenle sık sık dönüt ve düzeltme yapılmalı. Kalıcılığı artırabilmek için materyal kullanımı çok önemli ancak sınırlı materyal varlığı öğretmenleri yaratıcı olmaya zorlayabiliyor bazı kavramlar için özel materyaller geliştirmek yararlı olacaktır. Bizim için en kolay ulaştığımız en ekonomik materyaller kuşkusuz ders kitaplarıdır. Bu sebeple kitaplarda güncel ve çağdaş

tekniklerin varlığı olumlu olacaktır. Bu materyaller öğrenci düzeyine uygun olmalıdır. Ders sürecinde doğru ve fazla örnek kullanımı öğrencilerin zihinlerinde yer alan soyut konu ve kavramların somut hale gelmesini sağlar.” (Ö.49)

Öğretmenlerin kavram öğretimine yönelik önerilerine bakıldığında; soyut kavramların somutlaştırılması, kavramların öğrenci düzeyine uygun olması, gerçek hayatla bağ kurabilecek yaşantılar oluşturulması, bol örnek ve materyal kullanılması gibi önerilerde bulunmuşlardır. Bu sonuçlar, Çelikkaya vd. (2010) ve Gültekin (2016) araştırmasında yer alan önerilerle paralellik göstermektedir. Çelikkaya vd. araştırmasında, alternatif tekniklere yer verilmesi ve öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi önerilerinde bulunmuşlardır. Gültekin araştırmasında, kavram öğretimine yönelik tablo ve grafiklerden daha fazla yararlanılması gerektiği, gezi-gözlem gibi etkinliklere yer verilmesi gerektiği, dersi eğlenceli hale getirmek için kavram haritaları ve bulmacalarından daha fazla yararlanılması gerektiğine dair önerilerde bulunmuştur.

V. BÖLÜM

5. Sonuç Ve Öneriler

5.1. Sonuçlar

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğrencilerinin kavram öğretimine ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik araştırmada elde edilen sonuçlara yer verilmiştir. Araştırma sonucunda;

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram tanımlamaları olguların zihinde imgesi, nesnelerin ortak adı, nesnelerin genel tasarımı, olguları kapsayan kelimeler, anahtar kelime, aynı kategoriden örnekler şeklinde temalar altında toplanmıştır. Öğretmenler kavramı ortak özelliklerine göre kategorilendirilmiş simge, sözcük, tasarım olarak ifade etmişlerdir. Bu ifadelerin hepsinde kavramın soyut yönüne vurgu yapılmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin kavram tanımına yönelik olarak nesnelerin zihinde soyut tasarımı, nesnelerin genel ismi, nesnelerin ortak özellikleri, olguları kapsayan kelimeler, birbirine benzeyen örnekler ifadelerini kullandıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu tanımlamalarından yola çıkarak bir varlığa yükledikleri isim, özellikler kavramların tanımını vermektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminin Sosyal Bilgiler dersindeki önemiyle ilgili olarak, etkili öğrenme süreci sağladığını, öğrenmeyi kalıcı hale getirdiğini, soyut ifadeleri somutlaştırdığını, öğrenmenin ilk basamağı olduğunu, Sosyal Bilgiler dersinin kavram içeriği olarak zengin bir ders olduğu, konuyu basit ve anlaşılabilir hale getirdiğini, öğretimi kişisel süreçlerle desteklediği, iletişimi kolaylaştırdığı, akıl yürütmeye yardımcı olduğu belirlenmiştir. Bu görüşlerden yola çıkarak Sosyal Bilgiler

dersinde kavramların önemli olduğunu ve faydalı bir öğrenme süreci sağladığı tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretiminde en sık kullandıkları öğretim teknikleri; kavram haritası, zihin haritası, balık kılıcı, bulmaca, kavram karikatürü olarak belirlenmiştir. Öğretmenler bu tekniklerin kullanılmasının sebebi soyut kavramları somutlaştırdığı, kalıcılığı ve akademik başarıyı artırdığı, görsel hafızaya olumlu etki ettiği, dersi eğlenceli hale getirdiği için tercih edildiği tespit edilmiştir. Öğretmenler kavram öğretim tekniklerini; ön bilgilerin kontrolü, tekrar, özetleme, konunun anlaşılabilir anlaşılmadığını kavramak, zamandan tasarruf sağlamak, dersi eğlenceli hale getirmek amacıyla kullandıklarını belirlenmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan kavram öğretim yaklaşım ve tekniklerine ilişkin görüşleri anlatım, soru-cevap, tartışma, beyin fırtınası, grup çalışması, örnek olay, drama olarak tespit edilmiştir. Öğrenciler öğretmenlerinin bu teknikleri sıkça kullandığını belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları kavram öğretim aşamalarından en fazla ön öğrenmelerin kontrolü, tanımlama yapma, açıklama yapma, kavram öğretim materyallerinden yararlanma, günlük hayatla ilişkilendirme ve örnek verme olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kavramları öğretirken öğrencilerde yer alan eksik bilgileri tespit ederek doğru teknik ve yaklaşımları kullanmaya çalıştıkları, kavramların tanımlamalarını yaparak kavram yanlışlarını gidermeye çalıştıkları, materyal desteği, örnek kullanımı ve günlük hayatla ilişkilendirerek kalıcılığı artırmayı sağladıkları tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin kavram öğretim tekniklerini dersin başında, ders esnasında, ders sonunda ve ünite sonunda kullandıkları tespit edilmiştir. Süreçte en çok tercih edilen uygulamaların ön bilgilerin kontrolü, tekrar, özetleme, konunun anlaşılabilir anlaşılmadığını sağlamak amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde güçlük yaşadıkları ünite, kavram ve konularının çoğunlukla tarih, vatandaşlık ve soyut kavramlardan oluştuğu belirlenmiştir. Öğretmenler zorluk yaşanmasının sebepleri arasında bu kavramlara ait ön bilgilerin yetersiz olduğunu, öğrenci seviyesine uygun olamadığını, somutlaştırmada yaşanan güçlüklerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu kavram, ünite ve konuların öğretiminde yaşanan güçlükleri aşmak için çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlandığı, somutlaştırmalara başvurulduğu ve dersi daha keyifli hale getirecek etkinliklerden yararlandığı tespit edilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin kavram öğretiminde en çok güçlük yaşadıkları konu ve kavramların tarihi ve siyasi kavramlar olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler bu kavramlarda güçlük yaşamalarının sebepleri olarak kavramların soyut olması, düzeylerinin üstünde kavram olmaları, materyal eksikliği olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, kavram yanlışları ile karşılaştıkları kavramların birbirine benzeyen, somutlaştırmada sorun yaşadıkları, tarihi ve siyasi kavramlar olduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin kavram öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin bulgular şöyledir; kavram öğretiminde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar örnek ve somutlaştırma eksikliği, kavramların öğrenci düzeyine uygun olmayışı, ön bilgilerin eksik olması ve yanlışların tespit edilememesi, ders kitaplarında yer alan materyallerin eksikliği, yöntemlerin vakit alıcı olması, benzer kavramların birbirine karıştırılması olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler bu sorunları aşmak için soyut kavramlarda bol örnek verilmesi, materyal kullanılması, kavramların öğrenci düzeyine uygun seçilmesi, ön bilgiler ve yanlışlar tespit edilmeden yeni öğrenmelere geçilmemesi, ders kitaplarında kavram öğretim materyallerine yer verilmesi gerektiği gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimine ilişkin olarak karşılaştıkları sorunlar materyal eksikliği, soyut kavramların varlığı, kavramların öğrenci seviyesinin üzerinde olması ve ders saatinin kullanılacak yöntem ve etkinlikler için yetersizliği olarak belirlemiştir

5.2. Öneriler

Araştırmanın sonuçlarına bakılarak, şu önerilerde bulunabilir:

1. Kavram öğretimi açısından bol içeriğe sahip olan derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine kavram öğretimine ilişkin olarak ve kavram öğretiminde en sık kullandıkları yöntemler düz anlatım ve sunuş yoluyla öğretimin dışında en etkili yöntem olarak kullanabilecekleri yöntemlere ilişkin özellikle etkili kavram öğretimi açısından ve hizmet içi eğitim verilmelidir.
2. Soyut kavramlara yönelik bol örnek verilmeli. Örnekler öğrencilerin günlük hayata yansıtılabileceği ve yaşantılarıyla ilişkilendirebileceği yapıda olmalı.
3. Öğretmenlerin en çok kullandıkları kavram öğretim materyallerinin başında kavram haritası, zihin haritası, balık kılçığı, kavram karikatürü, bulmaca vs. gelmektedir. Kalıcılığı sağlayan diğer öğretim materyallerin tanıtılması ve kullanılması için de çalışmalar yapılmalıdır.
4. Haftalık der saati artırılmalı, kavram öğretim materyallerinin zaman ihtiyacından dolayı kullanılamamasının önüne bu şekilde geçilebilir.
5. Kavramlar öğrenci düzeyine uygun olmalıdır. Özellikle öğrencilerin zorlandığı soyut tarih ve vatandaşlık kavramlarıyla ilgili çalışmalar yapılmalı ve özel materyaller oluşturulmalıdır.
6. Değerlendirmelerin uzun aralıklı olarak ünite sonlarına bırakılmaması anında dönüt ve düzeltme verilmesi süreç içerisinde sürekli değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bunun için ders programlarında gerekli düzenlemeler yapılabilir. Kavram yanlışları belirlenmeden yeni öğrenmelere geçilmesi durumunda ve yanlışların düzeltilmediği durumlarda yeni öğrenmelerde ve kavramlarda eksiklikler ve yanlışlıklar görülecektir.

7. Kavram öğretiminde etkili olan kavram haritası, kavram karikatürü, bulmaca, tanılayıcı dallanmış ağaç, balık kılıcı gibi materyalleri ders kitaplarında daha çok yer alması sağlanmalı. Ders çalışma kitapları görseller açısından zenginleştirilmeli.
8. Tarihi soyut kavramların öğretimi için gezi- gözlem, örnek olay, drama gibi etkinliklere yer verilerek bu kavramların öğretimini somutlaştırılmalı.
9. Öğretmenler kavram öğretiminde kavramın hangi seviyede sunulması gerekliliğine eğilmeli, bu doğrultuda ilgili hazırlıklarını dersten önce sonlandırmalıdır. Yeni ilköğretim öğretim programında kavramın hangi düzeyde verilmesi gerektiği belirtilmiş. Ancak bu Sosyal Bilgiler Derslerinde geçen her kavram için tek tek yapılmamıştır. Bu nedenle öğretmen önceki dönemlerde var olan konular doğrultusunda söz konusu düzeyi kendisi de tespit edebilir. Özellikle öğrencilerin ilk kez karşılaştıkları kavramların somut bir şekilde işlenmesi ve öğrencilerin gelişim zamanları göz önünde bulundurularak görsel materyallerle sunulması göz önünde tutulmalıdır.
10. Sosyal Bilgiler dersinde kavramın sadece tanımının verilmesi kavram öğretimi için yeterli değildir. Kavram, nitelikleriyle ve örnekleriyle verilerek öğrencilerin derste aktif katılımı oluşturularak tanımlamalar öğrencilerle birlikte gerçekleştirilirse öğrenmenin daha etkili olacağı söylenebilir.
11. Kavram ve kavram öğretimi konusunda, eğitimcilerin ve araştırmacıların çalışmaları desteklenmeli, kavramların soyut özelliklerinden sıyrılarak etkili, verimli ve kalıcı bir hale getirilmesi sağlanabilir.

5.3. Araştırmacılara Öneriler

Bu çalışmayla Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğrencilerinin kavram öğretimine yönelik olarak görüşleri ortaya çıkmıştır. Kavram öğretimiyle ilgili araştırmalar başka branşlarda da yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağca, N. (2006). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Bilgisayar İle İlgili Temel Kavramlar Konusunda Kavramsal Değişim Yaklaşımının Yaşadıkları Yanılgılarına Ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesine ve Bilgisayar Dersindeki Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Akbaş, Y. (2002). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Akbaş, Y. (2013). Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi ve Kavram Yanılgıları Hakkındaki Görüşleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15/2, 251-278.
- Akbaş, Y. (2002). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Akdağ (2010), *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi 'Yeryüzünde Yaşam' Ünitesindeki Kavram Yanılgıları*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Akengin, H. ve İbrahimoglu, Z. (2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Derse İlişkin Görüşlerine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (2), 1-19.
- Akengin, H.ve Süer, S. (2011). Coğrafi Kavramlar Bakımından Öğrencilerin Hazır Bulunuşluk Düzeyleri ve Bu Kavramların Geliştirilmesi Üzerine Deneysel Bir Araştırma. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 26-48.
- Akınoğlu, O. ve Arslan, Y. (2007). Türkiye'de Ortaöğretim Öğrencilerinin Tarih Kavramlarını Kazanma Durumu ve Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 138-154.
- Akturan, U. ve Esen, A. (2008). Fenomenoloji. T. Baş ve U. Akturan (Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (83-98). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Alkan, C. (1998). *Özel Öğretim Yöntemleri Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alkan, G. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Altıntaş, G. ve Altıntaş, S. U. (2008). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Kavram Haritası” Kullanımının Öğrenci Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1), 66-66.
- Arslan, M. (2007). *Türk Eğitim Sisteminde Değerler Sorunu ve Eğitim Programlarına Yansımaları*, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, 26-28 Kasım 2004, İstanbul: Dem Yayınları.
- Aslan, S. ve Şeker, K. (2013). Sekizinci Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Kavramlarının Öğretiminde Bulmacaların Öğrenci Başarısına Etkisi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 29-42.
- Atasoy, B. (2004). *Fen Öğrenimi ve Öğretimi*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Atasoy, Ş., Tekbıyık, A. ve Gülay, A. (2013). Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Ses Kavramını Anlamaları Üzerine Kavram Karikatürlerinin Etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 10 (1), 176-196.
- Ayas, A. P., Çepni, S., Akdeniz, A. R., Özmen, H., Yiğit, N. ve Ayvacı, H. S. (2005). *Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi* (3. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aycan, Y. (2010). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılguları (Gördes Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Aydın, M. Z. (2005). *Din Öğretiminde Yöntemler*. 2.Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.
- Bağışlar, Y. (2006). *İlköğretim Okullarında OGM Uygulamalarına İlişkin; Yönetici, Öğretmen Ve Öğrencilerin Değerlendirme Farklılıkları*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.

- Bahar, M. ve Özatlı, S. (2003). Kelime İlişkilendirme Test Yöntemi ile Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Canlıların Temel Bileşenleri Konusundaki Bilişsel Yapılarının Araştırılması. *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 75-85.
- Bahar, M., Johnstone, A.H. & Sutcliffe, R.G. (1999). Investigation Of Students' Cognitive Structure In Elementary Genetics Through Word Association Tests. *Journal of Biological Education*, 33(3), 134-141.
- Bahar, M., Nartgün, Z., Durmuş, S. ve Bıçak, B. (2009). *Geleneksel-Tamamlayıcı Ölçme ve Değerlendirme Teknikleri: Öğretmen El Kitabı* (3. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bahar, M. (2001). Çoktan Seçmeli Testlere Eleştirel Bir Yaklaşım Ve Alternatif Metotlar: Kuram ve Uygulamada. *Eğitim Bilimler Dergisi*, 1(1), 23-38.
- Baker, C., Wuest J. & Stern P.N. (1992) Method Slurring: The Grounded Theory/Phenomenology Example. *Journal of Advanced Nursing* 17, 1355-1360.
- Bal, M. S. ve Gök, S. (2011). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Cumhuriyet, Saltanat ve Liderlik Kavramlarını Algılayışları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3):1183 -1198
- Başol, G. (2008). Bilimsel Araştırma Süreci ve Yöntem. O.Kılıç ve M.Cinoğlu (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Bölüm 5, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Becker, W.C. (1977). Teaching Reading And Language To The Disadvantaged What We Have Learned From Fieldre Search. *Harvard Educational Review*, 47, 518-543.
- Bernard, H. R., & Ryan, G. W. (2010). *Analyzing Qualitative Data: Systematic Approaches*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Bolat, A., Aydoğdu, R. Ü., Uluçınar Sağır, Ş. ve Değirmenci, S. (2014). 5. Sınıf Öğrencilerinin Güneş, Dünya Ve Ay Kavramları Hakkındaki Kavram Yanılgılarının Tespit Edilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 218-229.
- Bostan Sarıoğlan, A., Küçüközer, H. ve Küçüközer, A. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Astronomi Kavramları Hakkındaki Kavramsal Anlamaları, *Fen Eğitimi ve Araştırmaları Derneği Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 2(1), 23-34.

- Bryman, A. (2001). *Social Research Methods*. New York: *Oxford University Press*.
- Bütüner, S. Ö. ve Gür, H. (2008). Açılar Ve Üçgenler Konusunun Anlamlı Öğrenme Araçlarından V Diyagramları Ve Zihin Haritaları Kullanılarak Öğretimi. *Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen Ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2 (1) , 1-18.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E. Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Candan, A. S. ve Koçer, Ö. (2013). Tarih Dersindeki Kavramların Algılanma Düzeylerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2(1). 353-373.
- Candan, A. S. (2004). *Kavramlar*. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı içinde, Sosyal Bilgiler 4. -5. Sınıf Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Carmichael, C. A. , Hayes, B. K. (2001), Prior Knowledge And Exemplar Encoding İn Children's Concept Acquisition. *Child Development*. 73 (4), 1071-1090.
- Charles, C. M. (1999). Çev. Gülten Ülgen, *Öğretmenler İçin Piaget İlkeleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Coşkun, M. K. (1999). *Öğeleri Belirleme Kuramına Dayalı Kavram Öğretiminin Akademik Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Çağlayan, Ç. (2006). *Sekizinci Sınıf Fen Bilgisi Dersi Genetik Ünitesinin Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Kavram Kazanmalarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim ABD, Adana.
- Çalışkan, H. ve Yiğittir, S. (2008). *Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme. Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Tay, B. ve A. Öcal (Ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çankaya, H. P. (2007). *Toplam Kalite Yönetimi Ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Bir Uygulama Örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Çaycı, B. (2007). *Kavram Öğreniminde Kavramsal Değişim Yaklaşımının Etkililiğinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikkaya, T., vd. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ölçme-Değerlendirme Araçlarını Kullanma Düzeyleri Ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Ahi Evran Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 57-76.
- Çeliköz, N. (1998). *Kavram Öğrenme ve Öğretme İlkeleri*. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Y.2, S.2, s.69-76.
- Çepni, S. (2010). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Akademi Kitabevi.
- Çolak, R. (2010). *Kavram Haritalarının Sosyal Bilgiler Eğitimi Çerçevesinde Tarihsel kavramların Öğretiminde Kullanılması: Kavram Haritası ile Yapılan Öğretim ile Tutum Başarı ve Kalıcılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- De Vaus, D.A. (2001). *Research Design in Social Research*, Sage Publications, London.
- Demiray Ş, Bahçıvan O.B, Külahcı B. (2002). *Kavram Haritaları*, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Fizik Öğretmenliği Programı, s.1-12, Ankara.
- Demirbaş, M. (2015). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Metin, M (Ed.), *Araştırma ve Temel Özellikleri* (Ss. 9-11). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Direkci, D. (2014). *Ortaokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Güneş, Dünya Ve Ay Kavramlarına İlişkin Sahip Oldukları Kavram İmajları Üzerine Fenomenografik Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Doğan, O. (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Dersi "Bir Ülke Bir Bayrak" Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

- Doğanay, A. (Ed.). (2005). *Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi*. (5. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, H. (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. Akif Yayın Dağıtım Ltd., Erzurum.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerine Temel Demokratik Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ve Bu Değerlerin Kazandırılması Sürecinde Açık Ve Örtük Programın Etkilerinin Karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 10(39), 356-383.
- Doğrükök, B. (2004). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramların Kazandırılma Düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dönmez, İ., Y. Alaz, A. ve Aydoğan, A. (2008). 9. Sınıf Öğrencilerinin "Akarsular" Konusundaki Temel Kavramları Öğrenme Düzeylerinin Tespiti. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 16. (1). ss. 177-184.
- Dündar, H. (2008). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, PegemA Akademi, Ankara.
- Düzenli, E. (2011). *İslahat, Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet Ve Hürriyet” Kavramlarının Anlaşılma Düzeyleri: 11. Sınıf Öğrencilerinin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Ekiz, D., Akbaş, Y., (2005). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Astronomi ile İlgili Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 165.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Emrahoğlu, N. ve Öztürk, A. (2009). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Astronomi Kavramlarını Anlama Seviyelerinin Ve Kavram Yanılgılarının İncelenmesi Üzerine Boylamsal Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 165–180.
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Alkım Kitapçılık Yayıncılık, Ankara.

- Erden, M. ve Akman, Y. (1998). *Gelişim Öğrenme ve Öğretme- Eğitim Psikolojisi* (7. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erol, H. (2006). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Demokratik Hayat Ünitesinin Hedefleri Ve Bu Hedeflerin Gerçekleşme Düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları.
- Fidan, N. (1996). *Eğitim Psikolojisi: Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Alkım Yayınevi, Ankara
- Gençmehmetoğlu, R. (2009). *8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Olgu, Kavram ve Genellemelerin Öğretimi ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Glesne, C. (2013). *Nitel Araştırmaya Giriş*. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göncü, H. (2006). *Lise 2. Sınıf Kimyasal Reaksiyonlar Konusunda Hazırlanan Bilgisayar Destekli Ders Sunumlarının Öğrenci Başarısına, Kavram Öğretimine Ve Öğrencilerin Kimyaya Karşı Tutumlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Göncü, Ö. ve Korur, F. (2012). *İlköğretim Öğrencilerinin Astronomi Temelli Ünitelerdeki Kavram Yanılgılarının Üç Aşamalı Test İle Tespit Edilmesi*. X. Ulusal Fen Bilimleri Ve Matematik Eğitimi Kongresi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Niğde.
- Gültekin, E. (2016). *Ortaokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi "Adım Adım Türkiye" Ünitesinde Bulunan Kavramların Kazandırılmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gümüş, N. & Avcı, G. (2016). *Altıncı Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi. The Determination Of Students' Levels Of Understanding Geographical Concepts And Geographical Mıscellaneous In Social Studies Lesson In 6th Grades. International Journal Of Social Science, 47, 191-206.*

- Güneş vd. (2010), Öğretmenlerin Kavram Öğretimi, Kavram Yanılgılarını Saptama Ve Giderme Çalışmaları Üzerine Nitel Bir Araştırma, *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13 November, Antalya-Turkey.
- Günhan, F. (2009). *Kavram Haritaları Öğretim Stratejisinin Öğrenci Başarısına Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gürlek, M. (2002). *Orta Öğretim Biyoloji (Botanik) Öğretiminde Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları ve Kavram Haritalarının Uygulanması*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders*, Çev. Harun Tepe, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- İyibil, Ü. G. & Sağlam Arslan, A. (2010). Fizik Öğretmen Adaylarının Yıldız Kavramına Dair Zihinsel Modelleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 4(2), 25-46.
- Kalaycı, N. ve Çakmak, M. (2000). Kavram Haritalarının Öğretim Sürecinde Kullanılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 24, 571- 580.
- Kallery, M. (2011), Astronomical Concepts and Events Awareness for Young Children, *International Journal of Science Education*, Volume 33 - Issue 3.
- Kaptan, F. (1998). Fen Öğretiminde Kavram Haritası Yönteminin Kullanılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.14, s.95-99.
- Karadüz, A. (2004). Anlam ve Kavram İlişkisi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3 (1).
- Karahan, U. (2007). *Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Metotlarından Grid, Tanılayıcı Dallanmış Ağaç ve Kavram Haritalarının Biyoloji Öğretiminde Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaya, O. N. (2003). Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 265-271.

- Kılıç, F. (2008). Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya Ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (2), 223-238.
- Kılınç, A. (2007). Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2). 21- 48.
- Kırkılıç, H. A., Maden, S., Şahin, A., Girgin, Y. (2011). Kavram Haritalarının Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerine Etkisi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. 1(4), 11- 18.
- Kocaarslan, M. (2012). Tanılayıcı Dallanmış Ağaç Tekniği Ve İlköğretim 5. Sınıf Fen Ve Teknoloji Dersi Maddenin Değişimi Ve Tanınması Adlı Ünite Kullanımı, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), 269-279.
- Kocalar, A. O. (2006). *Ortaöğretim Konularında Kavram Haritalarının Coğrafya Öğretiminde Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koç, M., Yavuzer, Y., Demir, Z. ve Çalışkan, M. (2006). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kop, Y. ve Katılmış, A. (2016). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Tarihi Kavramların Kazandırılma Düzeyi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17) 85-100.
- Köksal, M. S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zekâ Teorisi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14 (2), 473-480.
- Kömürcü, H. Z., (2002). *İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Yer Alan Kavramların Kazandırılma Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kurnaz, M. A. ve Değermenci, A. (2011). Temel Astronomi Kavramlarına İlişkin Öğrenci Algılamalarının Sınıf Seviyelerine Göre Karşılaştırması, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 91-112.

- Malatyali, E. ve Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme Sürecinde Kavramlar ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açıdan İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(3), ss.320-332.
- Martorella, P. H. (1986). Teaching Concepts. In M.C. James (Ed.), *Classroom teaching skills*. (pp. 181- 223). USA: Healty and Company.
- McKeown, M. G., (1993). Creating Effective Definitions for Young Word Learners. *Reading Research Quarterly*. (28), 17-31.
- MEB (2005). TTKB Sosyal Bilgiler Dersi 4. ve 5. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu. 17 Kasım 2018 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> sitesinden alınmıştır.
- MEB (2009). TTKB Sosyal Bilgiler Dersi 6. Ve 7. Sınıflar Öğretim Programı Kılavuzu. 16 Eylül 2018 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> sitesinden alınmıştır.
- Memişoğlu, H., ve Tarhan, E. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimine İlişkiN Görüşleri, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5 (Özel Sayı), 6-20.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. California: Jossey-Bass Publishing.
- Michaelis, J.U. ve Garcia, S. (1996). *Social Studies For Children: A Guide To Basic Instruction* (11th Ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Michaelis, J.U.(1985). *Social Studies for Children*. USA: Prentice-Hall, Inc. 8th Edition.
- Miles, B., Huberman, M. (2015). *Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap: Nitel Veri Analizi*. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev-Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Monette, D.R., Sullivan, T.J., & De Jong, C.R. (1990). *Applied Social Research*. New York: Harcourt Broce Jovanovich, Inc.
- Nagy, W. ve J. Scott., (2000). Vocabulary Processes. *Handbook of Reading Research*. (3), 269-284.

- Nas, R. (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.
- National Reading Panel (2000). Report of the National Reading Panel. Teaching Children to Read: An Evidence-Based Assessment of the Scientific Research Literature on Reading and Its Implications for Reading Instruction. Washington, DC.
- Nguyen, S. P. ; Murphy, G. L. (2003), An Apple is More Than Just a Fruit; Cross Classification in Children's Concept. *Child Development*. 74 (6), 1783- 180.
- Novak, J. D. (1984). Application Of Advances In Learning Theory And Philosophy Of Science To The Improvement Of Chemistry Teaching. *Journal of Chemical Education*, 61(7), 607-612.
- Novak, J. D. & Gowin, D. B. (1999). *Learning How to Learn*. USA: New York. Cambridge University Press.
- Ocak, G. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Kavramları Anlama ve Kazanma Düzeyleri (Yeni Programın Pilot Uygulaması Samsun İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Özbey, Ç. (2007). *Özel Eğitimde Kavram ve Beceri Öğretimi*, İstanbul: Yapa Yayınları.
- Özcan, N. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Adım Adım Türkiye Üntesindeki Kavramların Öğrenilme Düzeyi*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. C. Öztürk (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Parker, W. C. (2001). *Social Studies In Elementary Education*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. M. Bütün ve S. Beşir Demir (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Piaget, J. (1973). *Psychology and Epistemology: Towards a Theory of Knowledge*. Record: Rio de Janeiro.

- Pittelman, S.D., Heimlich, J. E., Berglund, R. L., & French, M. P. (1991). *Semantic Feature Analysis: Classroom Applications*. Newark, DE: International Reading Association.
- Rose, P., Beeby, J. & Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 21, 1123-1129.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)*. 10.Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Seyhan, A. (2017). Lise Öğrencilerinin Tarih Kavramlarını Öğrenme Güçlükleri ve Kavram Öğretimine İlişkin Görüşleri (Of İlçesi Örneği), *Turkish Studies*, Vol. 12. Pp. 523-544.
- Smagorinsky, P. ; Cook, I. S. ; Johnson, T. S. (2003). *The Twisting Path of Concept Development in Learning to Teach*: New York.
- Soylu, A. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Fen Ve Teknoloji Derslerinde Bazı Kimyasal Kavramların Anlaşılma Düzeylerinin Tespiti (Bingöl İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Subaşı, S. (2013). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Adım Adım Türkiye Ünitesinde Yer Alan Kavramları Öğrenme Düzeyleri İle Derse Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Şeker, M. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenme Stilllerinde Uygun Etkinliklerin Kullanılmasının Öğrencilerin Öğrenme Düzeyi ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesi Üzerindeki Etkinliklerin Araştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Talay, F. (2011). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Derisi Kapsamında İşlenen Yeryüzünde Yaşam Ünitesinde Geçen Coğrafya Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- TDK, (2017), Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>

- Tokdemir, K. (2009). *Öğretim Yöntem ve Teknikler*. (Elektronik).23.03.2017 tarihinde pazarcik. meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_09/07120822_retnmyntemtekn.doc internet adresinden alınmıştır.
- Trumper, R. (2001). A Croos-age Study of Junior High School Students' Conceptions of Basic Astronomy Concepts. *International Journal of Science Education*, 23(11), 1111-1123.
- Turan, İ. (2002). Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi ile İlgili Sorunlar, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, 67–84, Ankara.
- Turgut, F., Baker, D., Cunningham, R., Piburn, M. (1997). *İlköğretim Fen Öğretimi*. YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları, Ankara.
- Tütüncü, G. (2008). *Kimya Öğretmen Adaylarının Kavram Öğretimi ve Önemi Hakkındaki Düşünceleri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Ulusoy, K. ve Yelken, T. Y. (2009). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Atatürkçülük İle İlgili Kavramları Algılamaları, *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 22, 213- 223.
- Uygun, K. Batur, Z. (2015). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Kavramlara İlişkin Algıları, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 127-147.
- Ülgen, G. (2001). *Kavram Geliştirme*. 3. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Woolfolk, A. (1995). *Educational Psychology*. 6. Baskı. Allyn and Bacon.
- Yanpar, T. (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri, *Mili Eğitim Dergisi*, Sayı: 158.

- Yazıcıoğlu, E. B. (2007). *Çoktan Seçmeli Testler İle Yapılandırılmış Gridlerin Psikometrik Özellikler Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yel, S. (2006). Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yel, S. (2012). Kavram Geliştirme ve Öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (111-143). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşil, R. (2001). Kavram Öğretiminin Eğitim Programlarının Amaçlarına Ulaşmasına Katkısı, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. s.1.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, İ. (2000). *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Işık Ünitesindeki Kavram Yanılgıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yılmaz, A. (2009). 1998 ve 2004 Sosyal Bilgiler Programına Göre Hazırlanan Ders Kitaplarındaki Bazı Kavramların Veriliş Biçimlerinin Karşılaştırılması, *Marmara Coğrafya Dergisi*. 19. 130- 152.
- Yılmaz, H. (2008). *İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, H., Akandere, O. ve Korkmaz, İ. (2010). İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 19-27.
- Yılmaz, K. ve Çolak, R. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritaları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Bilgilerin Kalıcılık Düzeylerine Etkisi, *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1 (1), 1-16.

- Yılmaz, S. (2008). *İlköğretim 5.Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Haklarımı Öğreniyorum” Ünitesi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, Ö. (1998). *The Effects Of Conceptual Change Texts Accommodated With Concept Mapping On Understanding Of Cell Division Unit*. Master's thesis, Middle East Technical University, School of natural and Applied Sciences.
- Yükselir, A. (2006). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Geçen Kavramların Kazanımı ve Kalıcılığında Kavram Analizi Yönteminin Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Zorlu, H. (2004). *Keşif Yoluyla Öğrenme Fen Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

EK: 1

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KAVRAM ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Sevgili Öğrenciler,

Bu çalışma “Kavram Öğretimi” konusunda sizlerin düşüncelerinizi ve fikirlerinizi almak amacıyla yapılmaktadır. Verdiğiniz bilgiler bu çalışma için kullanılacak olup üçüncü kişi veya kurumlarla asla paylaşılmayacaktır. Değerli görüşlerinizin bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutacağını düşünüyorum ve katılımınız için teşekkür ediyorum.

Tuğba Soylu

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

BÖLÜM-I

1 Cinsiyetiniz : ( ) Kız ( ) Erkek

2 Sınıf: ( ) 6 ( ) 7 ( ) 8

3 Sosyal bilgiler dersinde kavramların açıklanma durumu : ( ) Ders başında ( ) Ders ortasında ( ) Ders sonunda ( ) Yeri geldikçe

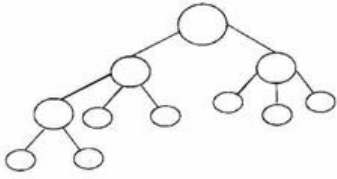
4 Kavram Haritalarını kullanma durumu: ( ) Ders başında ( ) Ders ortasında ( ) Ders sonunda ( ) Yeri geldikçe

5. Sosyal bilgiler dersinde kullanma sıklığı:

(Aşağıda örnekleri gösterilmiştir. Örneklere bakarak tabloyu (X) işaretleyiniz.)

	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1. Kavram haritası					
2. Zihin haritası					
3. Yapılandırılmış grid					
4. Balık kılıcı					
5. Anlam Çözümleme Tablosu					
6. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç					
7. Kelime ilişkilendirme testi					
8. Bulmaca					
9. Kavram Karikatürü					

1. Kavram Haritası

2. Zihin Haritası

3. Yapılandırılmış Grid

1. buğday	2. çay	3. incir
4. tütün	5. pamuk	6. şekerpancarı
7. ayçiçeği	8. fındık	9. üzüm

1. Yukarıdaki tarım ürünlerinin hangisi veya hangileri Karadeniz bölgesinde yetişir?.....

7. Kelime İlişkilendirme Testi

Ankara: Keçi
Ankara: Anıtkabir
Ankara: Kale
Ankara: Siyaset
Ankara: .....
Ankara: .....
Ankara: .....

8. Bulmaca

9. Kavram Karikatürü

BÖLÜM-II

1. Kavramı nasıl tanımlarsınız? Sosyal bilgilerde kavram öğretimi sizce neden önemlidir? Açıklayınız.

2. Sosyal Bilgiler dersinde kavramları öğrenirken en zorlandığınız konu/kavramlar hangileridir? Nedenleriyle açıklayınız. .

Konu	Nedeni
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Kavram	Nedeni
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

3. Sosyal Bilgiler dersinin işlenişinde öğretmenleriniz kavramlara nasıl veriyor? Sırasıyla nasıl açıklıyorlar? Açıklayınız.

4. Sosyal bilgiler dersinde kavramları öğretirken ne gibi yaklaşım, teknikler kullanılıyor? Açıklayınız (Örneğin soru cevap, anlatım, tartışma, oyunlar gibi.....)

5. Sosyal Bilgiler dersinde kavram öğretimini yeterli buluyor musunuz? Nedenleriyle açıklayınız.

6. Sosyal bilgilerde kavram öğretiminde gördüğünüz sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir? Açıklayınız.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KAVRAM ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Değerli Meslektaşım,

Bu çalışma “Kavram Öğretimi” konusunda sizlerin düşüncelerinizi ve fikirlerinizi almak amacıyla yapılmaktadır. Verdiğiniz bilgiler bu çalışma için kullanılacak olup üçüncü kişi veya kurumlarla asla paylaşılmayacaktır. Soru formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kişisel bilgileriniz, ikinci bölümde ise Kavram Öğretimi ile ilgili açık uçlu soru bulunmaktadır. Değerli görüşlerinizin bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutacağını düşünüyorum ve katılımınız için teşekkür ediyorum.

Tuğba Soylu

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

1. BÖLÜM: KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz : ( ) Bayan ( ) Bay

2. Meslekteki Kıdeminiz: ( )0-5 Yıl ( )6-10 Yıl ( )11-15 Yıl ( )16-20 Yıl
( ) 21 Yıl ve Üzeri

3. Mezun olduğunuz Üniversite:

4. Mezun Olduğunuz Bölüm:

5. Kavram Öğretimiyle İlgili Hizmet içi Eğitim Alma durumunuz: ( ) Hiç ( ) Bir kez
( ) İki Kez ( ) Üç ve üzeri

6. Kavramları açıklama durumu : ( )Ders başında ( )Ders ortasında ( )Ders sonunda ( )Yeri geldikçe

7. Kavram Haritalarını kullanma durumu: ( )Ders başında ( )Ders ortasında ( )Ders sonunda ( )Yeri geldikçe

8 .Kullanma sıklığınız:

	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
Kavram haritası					
Kavram karikatürü					
Zihin haritası					
Bulmaca					
Yapılandırılmış grid					
Anlam çözümleme tablosu					
Kelime ilişkilendirme testi					
Örümcek Harita					
Balık kılıçığı					
Tanılayıcı Dallanmış Ağaç					

2. BÖLÜM: KAVRAM ÖĞRETİMİ

1. Kavram nedir? Sizce “Kavram Öğretimi” nin Sosyal Bilgiler eğitimindeki yeri ve önemi nedir? Açıklayınız.

2. Dersinizde bir kavramı öğrencilerinize öğretirken uygulamada nasıl bir yol izlersiniz? Hangi aşamalara dikkat edersiniz? Açıklayınız.

3. Kavram öğretiminde en çok kullandığınız yöntemler- teknikler – stratejiler nelerdir? Açıklayınız.

4. Kavram öğretiminde değerlendirme aşamasında ne gibi uygulamalar yapmaktasınız? Açıklayınız.

5. Ders işlenişi sırasında ve sınavlarınızda kavram öğretim (kavram haritası vb.) çeşitlerinin hangilerinden yararlanırsınız? Nedenleriyle açıklayınız.
6. Kavram öğretiminde en zorlandığınız ünite/konu/kavramlar hangileridir? Nedenleriyle yazabilir misiniz? Açıklayınız.

Ünite	Nedeni	Konu	Nedeni	Kavramlar	Nedeni
1		1		1	
2		2		2	
3		3		3	

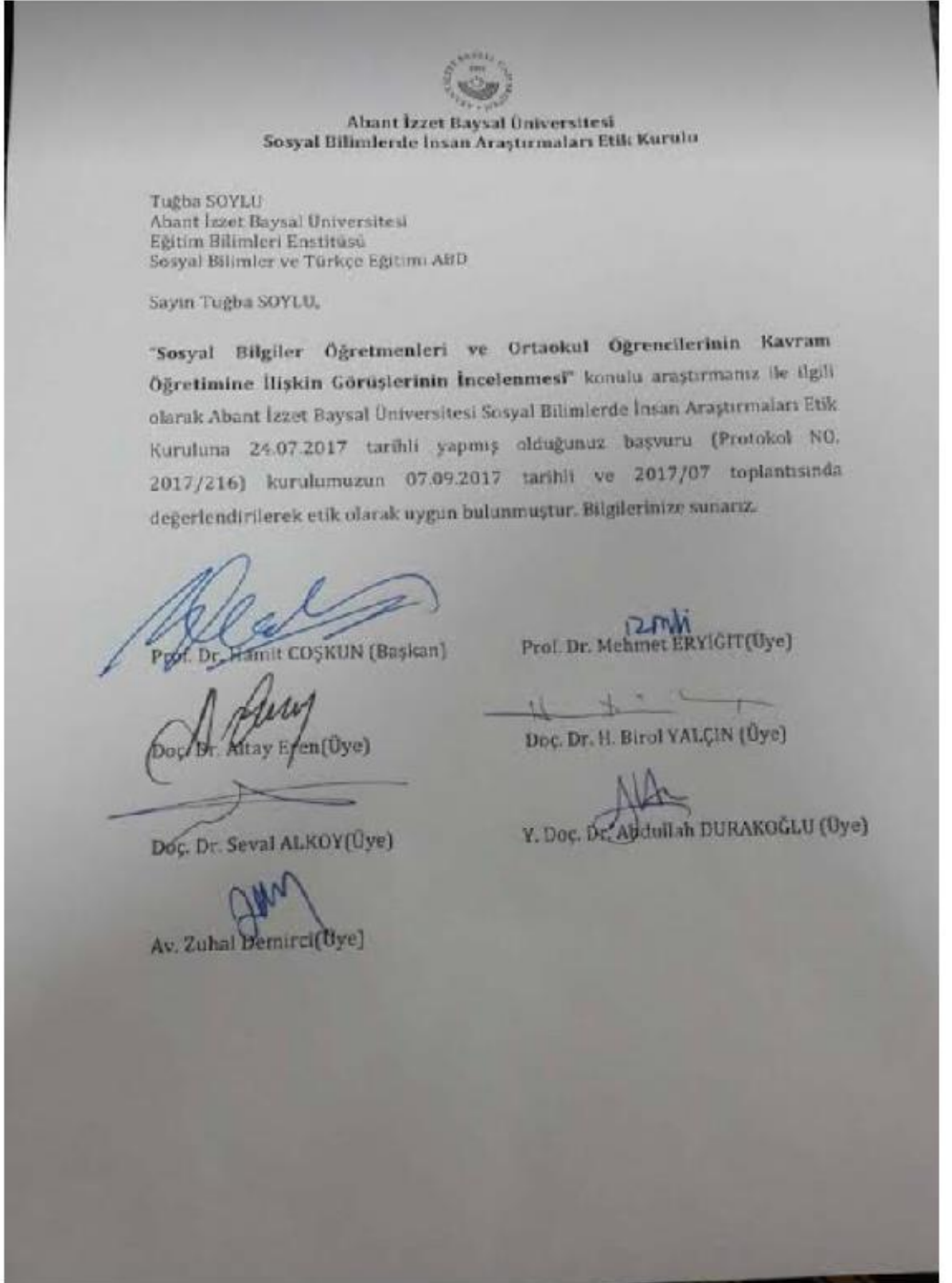
7. “Kavram Yanılgıları” gördüğünüz kavramlar nelerdir? Hangi konu başlıklarında daha fazla olduğunu nedenleriyle açıklayınız.(coğrafya-tarih-vatandaşlık-medya okuryazarlığı- ekonomi...)

8. Sosyal Bilgilerde kavram yanılgılarının nedenleri sizce nelerdir? Nasıl giderilebilir? Açıklayınız

9. Kavram öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileriniz nelerdir? Açıklayınız.

10. Sosyal Bilgiler programını kavram öğretimi açısından nasıl buluyorsunuz? Açıklayınız.

EK: 2

EK: 3

A.İ.B.Ü - Gelen Evrak No: 07/08/2017-E.21052

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.11760230
Konu : Araştırma İzni

03.08.2017

ABANT İZZET BAYSALÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 25.07.2017 Tarihli ve E.9835 sayılı yazımız.

Enstitünüz Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Tuğba SOYLU'nun "**Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Kavram Öğretimine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi**" tez çalışması kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (2 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini rica ederim.

Vefa BARDAKCI
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza ile
Aşılabilir Ayrılır.

03/08/2017

Mahmut ÖZDEMİR

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için
Tel: (0 312) 221 02 17/35-134

Bu evrak güvenli elektronik posta ile iletilemiştir. <https://evnaksogru.meb.gov.tr> adresinden 7712-550b-3a0e-af7b-d503 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

08.02.1989'da Ankara'da doğdu. 2006' da lise eğitimini tamamladı. 2012 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Çeşitli okullarda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak görev aldı.

2019 yılında “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Kavram Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” isimli bu araştırmasıyla yüksek lisans eğitimini tamamladı. Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesinde “Çocuk Gelişimi” alanında öğrenimine devam etmektedir. Şuan bir kamu kurumunda görev yapmaktadır.

İletişim Adresleri:

E-mail: tuba06soylu@gmail.com

Yayımları:

“Teog Sınavında Kullanılan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Sorularının Bloom Taksonomisine Göre Analizi” Hatice Memişoğlu Tuğba Soylu

“Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Anayasa Kavramına İlişkin Metaforik Algıları” Hatice Memişoğlu Tuğba Soylu. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi. Kasım 2017 Cilt: 6 Sayı: 4